॥ अथ श्रीमद्देवीभागवते द्वादशस्कंधः प्रारभ्यते ॥

श्रीगणेशायनमः॥इच्छातुसर्वजगतामधिनाथतायांकर्तृत्वमंबतुपुनर्नरकप्रदंमे॥कोवादयालुरधुनामधुनाशकात्रित्वत्तोधिकोमममनोरथपूरकःस्यात् ॥१॥ सप्तविंशतिपद्यैस्तुश्लोकार्धेनसमायुतैः॥ऋष्या दिकंतुगायत्र्यायथावदभिधीयते॥१॥ पूर्वाध्यायेगायत्रीविधानंसदाचारंचश्रुत्वातत्रपृच्छतिनारदउवाच सदाचारेति ॥ १ ॥ २ ॥ दुःखसाध्यानीति ॥ सदाचारविधिस्त्वभिलषितएव किंतु कृच्छ्रा दिव्रतानिदेहशुद्ध्यर्थंकथितान्यशक्तस्यनकर्तुंशक्यानितस्मात्तत्रकिंचिदुपायांतरमस्तिचेत्तत्कृपांकृत्वावदेत्येकःप्रश्नःश्लोकचतुष्टयपर्यंतम् ॥३॥४॥ द्वितीयंप्रश्नमाह सदाचारेति ॥ मुख्यतममिति ॥

श्रीगणेशायनमः ॥ नारदउवाच ॥ सदाचारविधिर्देवभवतावर्णितःप्रभो ॥ तस्याप्यतुलमाहात्म्यंसर्वपापविनाशनम् ॥ १ ॥ श्रुतंभवन्मुखांभोजच्युतं देवीकथामृतम् ॥ व्रतानियानिचोक्तानिचांद्रायणमुखानिते ॥ २ ॥ दुःखसाध्यानिजानीमःकर्तृसाध्यानितानिच ॥ तदस्मात्सांप्रतंयत्तुसुखसाध्यंशरीरि णाम् ॥ ३ ॥ देवीप्रसादजनकंसुखानुष्ठानसिद्धिदम् ॥ तत्कर्मवदमेस्वामिन्कृपापूर्वंसुरेश्वर ॥ ४ ॥ सदाचारविधौयश्चगायत्रीविधिरीरितः॥तस्मिन्मुख्य तमंकिंस्यात्किंवापुण्याधिकप्रदम् ॥ ५ ॥ येगायत्रीगतावर्णास्तत्त्वसंख्यास्त्वयेरिताः॥ तेषांकेऋषयःप्रोक्ताःकानिच्छंदांसिवैमुने॥६॥तेषांकादेवताःप्रो क्ताःसर्वंकथयमेप्रभो ॥ महत्कौतूहलंमेचमानसेपरिवर्तते ॥ ७ ॥ श्रीनारायणउवाच ॥ कुर्यादन्यन्नवाकुर्यादनुष्ठानादिकंतथा ॥ गायत्रीमात्रनिष्ठस्तुकृत कृत्योभवेद्द्विजः ॥ ८ ॥ संध्यासुचार्घ्यदानंचगायत्रीजपमेवच ॥ सहस्रत्रितयंकुर्वन्सुरैःपूज्योभवेन्मुने ॥९॥ न्यासान्करोतुवामावागायत्रीमेवचाभ्यसेत् ॥ ध्यात्वानिर्व्याजयावृत्त्यासच्चिदानंदरूपिणीम् ॥ १० ॥ यदक्षरैकसंसिद्धेःस्पर्धतेब्राह्मणोत्तमः ॥ हरिशंकरकंजोत्थसूर्यचंद्रहुताशनैः ॥११॥अथातःश्रूय तांब्रह्मन्वर्णऋष्यादिकांस्तथा ॥ छंदांसिदेवतास्तद्वत्क्रमात्तत्त्वानिचैवहि ॥ १२ ॥ वामदेवोत्रिर्वसिष्ठःशुक्रःकण्वःपराशरः॥विश्वामित्रोमहातेजाःकपिलः शौनकोमहान् ॥ १३ ॥ याज्ञवल्क्योभरद्वाजोजमदग्निस्तपोनिधिः ॥ गौतमोमुद्गलश्चैववेदव्यासश्चलोमशः॥१४॥ अगस्त्यःकौशिकोवत्सःपुलस्त्योमां डुकस्तथा ॥ दुर्वासास्तपसांश्रेष्ठोनारदःकश्यपस्तथा ॥ १५ ॥ इत्येतेऋषयःप्रोक्तावर्णानांक्रमशोमुने ॥ गायत्र्युष्णिगनुष्टुप्चबृहतीपंक्तिरेवच ॥१६॥ त्रिष्टुभंजगतीचैवतथाऽतिजगतीमता ॥ शक्वर्यतिशक्वरीचधृतिश्चातिधृतिस्तथा ॥ १७॥ विराट्प्रस्तार[illegible]पंक्तिश्चकृतिःप्रकृतिराकृतिः॥ विकृतिःसंकृतिश्चै वाक्षरपंक्तिस्तथैवच ॥ १८ ॥ भूर्भुवःस्वरितिच्छंदस्तथाज्योतिष्मतीस्मृतम् ॥ इत्येतानिचछंदांसि[illegible]तित्[illegible]निमहामुने ॥ १९ ॥

मूढस्यसोपिविधिर्दुर्घटएवास्तीतितदुपयोग्युपायांतरंविद्यतेचेत्तदपिवदेत्यर्थः ॥५॥ तृतीयंप्रश्नमाह येगायत्रीति ॥ तत्त्वसंख्याश्चतु[illegible]शतिसंख्याः ॥ ६ ॥ सर्वंतेषांतत्पदादिकम् ॥ ७ ॥ तत्रप्रथम प्रश्नोत्तरमाह कुर्यादिति ॥ अनुष्ठानादिकंदेहशुद्ध्यर्थंकृच्छ्रादिकंकरोतुवानकरोतुकेवलगायत्रीमात्रस्यनिर्व्याजयाभक्त्यानिरंतरमभ्[illegible]सात्कृतकृत्योभवतिनान्यापेक्षास्तीत्यर्थः ॥ अतएवगायत्रीप्रकर णेपूर्वमुक्तमेतादृशजपेनकृच्छ्रादिकंभवतीति ॥तदुक्तंकूर्मपुराणे ॥एकतश्चतुरोवेदागायत्रीचैकतःपरेति ॥ ८ ॥ द्वितीयप्रश्नोत्तरमाह संध्यास्विति ॥ संध्यात्रयेऽर्घ्यदानंसहस्रत्रयगायत्रीजपएवमु ख्योऽन्यत्त्वाभ्युदयिकमितिभावः ॥९॥तदेवाह न्यासानिति ॥१०॥११॥तृतीयप्रश्नोत्तरमाह अथातइति॥१२॥महातेजाइतिवि[illegible]मित्रविशेषणम् ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६॥१७॥१८॥१९॥

देवताआह आग्नेयमिति॥ अत्रपंचमषष्ठवर्णयोरेक आदित्यएवदेवतेत्युक्तंसप्तदशाष्टमाक्षरयोर्मैत्रावरुणदेवतात्वमेवोक्तम् गायत्रीब्रह्मकल्पेतुभिन्नाएवदेवताउक्ताः ॥तथाहि आद्योवर्णोऽग्निदेवःस्याद्वायुदे
वोद्वितीयकः ॥ तृतीयःसूर्यदेवत्योधनदेवश्चतुर्थकः ॥ यमःपंचमवर्णस्यवारुणःषष्ठएवच ॥ सप्तमोबार्हस्पत्योहिपार्जन्योनारदाष्टमः ॥वर्णस्यनवमस्येंद्रोगंधर्वोदशमस्यच॥ एकादशस्यवर्णस्यदेवताप्रो
ष्ठउच्यते ॥ द्वादशस्यतुवर्णस्यमित्रावरुणदेवता ॥ स्यात्तुत्रयोदशोवर्णस्त्वाष्ट्रदैवतसंयुतः॥ चतुर्दशस्यवर्णस्यदेवतावासवःस्मृतः ॥ मरुद्दैवतकोवर्णःपंचदशमएवच ॥ सोमस्तुदेवताज्ञेयावर्णस्यषोड

दैवतानिशृणुप्राज्ञतेषामेवानुपूर्वशः ॥ आग्नेयंप्रथमंप्रोक्तंप्राजापत्यंद्वितीयकम् ॥ २० ॥ तृतीयंचतथा सौम्यमीशानंचचतुर्थकम् ॥ सावित्रंपंचमंप्रोक्तंष
ष्ठमादित्यदैवतम् ॥ २१ ॥ बार्हस्पत्यंसप्तमंतुमैत्रावरुणमष्टमम् ॥ नवमंभगदेवत्यंदशमंचार्यमैश्वरम् ॥ २२ ॥ गणेशमेकादशमंत्वाष्ट्रंद्वादशमंस्मृत
म् ॥ पौष्णंत्रयोदशंप्रोक्तमैंद्राग्नंचचतुर्दशम्॥२३॥वायव्यंपंचदशमंवामदेव्यंचषोडशम् ॥ मैत्रावरुणिदेवत्यंप्रोक्तंसप्तदशाक्षरम्॥२४॥अष्टादशंवैश्वदेवमू
नविंशंतुमातृकम् ॥ वैष्णवंविंशतितमंवसुदैवतमीरितम् ॥ २५ ॥ एकविंशतिसंख्याकंद्वाविंशंरुद्रदैवतम् ॥ त्रयोविंशंचकौबेरमाश्विनंतत्त्वसंख्यकम्
॥ २६ ॥ चतुर्विंशतिवर्णानांदेवतानांचसंग्रहः ॥ कथितःपरमश्रेष्ठोमहापापैकशोधनः ॥२७ ॥ यदाकर्णनमात्रेणसांगंजाप्यफलंमुने ॥ ॥ इतिश्रीदेवीभा
गवतेमहापुराणेद्वादशस्कंधेगायत्रीविचारोनामप्रथमोऽध्यायः ॥ १ ॥ ॥ छ ॥ श्रीनारायणउवाच ॥ वर्णानांशक्तयःकाश्चताःशृणुष्वमहामुने ॥ वामदे
वीप्रियासत्याविश्वाभद्राविलासिनी ॥ १ ॥ प्रभावतीजयाशांताकांतादुर्गासरस्वती ॥ विद्रुमाचविशालेशाव्यापिनीविमलातथा ॥ २ ॥ तमोपहारिणीसू
क्ष्माविश्वयोनिर्जयावशा ॥ पद्मालयापराशोभाभद्राचत्रिपदास्मृता ॥ ३ ॥ चतुर्विंशतिवर्णानांशक्तयःसमुदाहृताः ॥ अतःपरंवर्णवर्णान्व्याहरामियथात
थम् ॥ ४ ॥ चंपकाअतसीपुष्पसन्निभंविद्रुमंतथा ॥ स्फटिकाकारकंचैवपद्मपुष्पसमप्रभम् ॥ ५ ॥ तरुणादित्यसंकाशंशंखकुंदेंदुसन्निभम् ॥प्रवालपद्मप
त्राभंपद्मरागसमप्रभम् ॥ ६ ॥ इंद्रनीलमणिप्रख्यंमौक्तिकंकुंकुमप्रभम् ॥ अंजनाभंचरक्तंचवैदूर्यंक्षौद्रसन्निभम् ॥ ७ ॥ हारिद्रंकुंददुग्धाभंरविकांतिसम
प्रभम् ॥ शुकपुच्छनिभंतद्वच्छतपत्रनिभंतथा ॥ ८॥ केतकीपुष्पसंकाशंमल्लिकाकुसुमप्रभम् ॥ करवीरश्चइत्येतेक्रमेणपरिकीर्तिताः ॥९॥ वर्णाःप्रोक्ता
श्चवर्णानांमहापापविशोधनाः ॥ पृथिव्यापस्तथातेजोवायुराकाशएवच ॥१०॥ शस्यच ॥ सप्तदशस्यवर्णस्यदेवताअंगिराभवेत् ॥ अष्टादशस्यवर्णस्यविश्वेदेवाश्चदेवताः ॥
एकोनविंशतिमस्यवर्णस्यदेवताश्विनौ ॥ विंशतिमस्यवर्णस्यपूषादेवःप्रकीर्तितः ॥ रुद्रोदेवस्तुवर्णस्याप्येकविंशतिमस्यहि ॥ द्वाविंशतितमोवर्णोविद्युद्देवःप्रकीर्तितः ॥ ब्रह्मदैवतकोवर्णस्त्रयोविंशति
मःस्मृतः॥ चतुर्विंशतिमोवर्णोभवेददितिदैवतइति ॥ २०॥२१॥२२॥२३॥२४॥२५॥२६॥२७॥ अत्रव्याहृतीनांदेवताऋष्यादयश्चप्रसिद्धत्वान्नोक्ताः ॥ इतिश्रीदेवीभागवततिलकेद्वादशस्कंधेप्रथमो
ध्यायः ॥१॥ ॥ अष्टादशश्लोकवर्ग्यैर्वर्णानांशक्तयस्तथा॥ श्वेतपीतादयोवर्णावर्णानामक्षरक्रमात्॥ उच्यंतेचैवमुद्राश्चप्रोक्ताएवप्रसंगतः॥ १॥ वर्णशक्तीराह वर्णानांशक्तयइति॥ १॥ २॥ ३॥ वर्णवर्णाश्चतुर्विंश
तिवर्णानांश्वेतपीताकारान्वर्णानित्यर्थः॥४॥५॥६॥७॥८॥९॥ वर्णतत्त्वान्याह पृथिव्यापइति॥ पूर्वोक्तेगायत्र्याअक्षरन्यासस्थलेइदंतत्त्वऋषिवर्णाद्यात्मकंप्रत्यक्षरंस्मृत्वावर्णान्न्यसेदितिरहस्ये ॥ १० ॥

पायुपादंचेत्यत्रप्राण्यंगत्वादेकवद्भावः ॥ कचित्पायुःपादौचेत्यपिपाठः ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ तुर्यरूपाःगायत्र्याश्चतुर्थचरणस्येत्यर्थः ॥१७ ॥ १८॥ एतामुद्राएकादश स्कंधेउक्ताएवप्रसंगादत्रकथिताइतिबोध्यम् ॥ जपसमयेसर्वेऋषयःसर्वाणिछंदांसिसर्वाःशक्तयःसर्वाणितत्त्वानिसर्वेवर्णवर्णाःस्मर्तव्यामुद्राश्चदर्शनीयाइतिसमुदायार्थः ॥ ॥ इतिश्रीदेवीभागवततिलकेद्वादशस्कंधेद्वितीयोऽध्यायः ॥ २ ॥ ॥ पंचविंशतिभिःपद्यैर्जगन्मातुःपरात्परम् ॥ कवचंप्रोच्यतेसम्यक्सर्वमंगलकारकम् ॥ १ ॥ नारदःकवचंपृच्छति स्वामिन्निति ॥ पातकात्केनपुण्येनमु

गंधोरसश्चरूपंचशब्दःस्पर्शस्तथैवच ॥ उपस्थंपायुपादंचपाणीवागपिचक्रमात् ॥११॥ प्राणंजिह्वाचचक्षुश्चत्वक्श्रोत्रंचततःपरम् ॥ प्राणोपानस्तथाव्यानःसमानश्चततःपरम् ॥ १२ ॥ तत्त्वान्येतानिवर्णानांक्रमशःकीर्तितानितु ॥ अतःपरंप्रवक्ष्यामिवर्णमुद्राःक्रमेणतु ॥ १३ ॥ संमुखंसंपुटंचैवविततंविस्तृतंतथा ॥ द्विमुखंत्रिमुखंचैवचतुःपंचमुखंतथा ॥ १४ ॥ षण्मुखाधोमुखंचैवव्यापकांजलिकंतथा ॥ शकटंयमपाशंचग्रथितंसंमुखोन्मुखम् ॥ १५ ॥ विलंबंमुष्टिकंचैवमत्स्यंकूर्मंवराहकम् ॥ सिंहाक्रांतंमहाक्रांतंमुद्गरंपल्लवंतथा ॥१६॥ त्रिशूलयोनीसुरभिश्चाक्षमालाचलिंगकम् ॥ अंबुजंचमहामुद्रास्तुर्यरूपाःप्रकीर्तिताः ॥१७॥ इत्येताःकीर्तितामुद्रावर्णानांतेमहामुने ॥ महापापक्षयकराःकीर्तिदाःकांतिदामुने ॥ १८ ॥ इतिश्रीदेवीभागवतेम०द्वादशस्कंधेद्वितीयोऽध्यायः ॥२॥ ॥ नारदउवाच ॥ स्वामिन्सर्वजगन्नाथसंशयोस्तिममप्रभो ॥ चतुःषष्टिकलाभिज्ञपातकाद्योगविद्वर ॥१॥ मुच्येतकेनपुण्येनब्रह्मरूपःकथंभवेत् ॥ देहश्चदेवतारूपोमंत्ररूपोविशेषतः ॥२॥ कर्मतच्छ्रोतुमिच्छामिन्यासंचविधिपूर्वकम् ॥ ऋषिश्छंदोधिदैवंचध्यानंचविधिवत्प्रभो ॥३॥ नारायणउवाच ॥ अस्त्येकंपरमंगुह्यंगायत्रीकवचंतथा ॥ पठनाद्धारणान्मर्त्यःसर्वपापैःप्रमुच्यते ॥४॥ सर्वान्कामानवाप्नोतिदेवीरूपश्चजायते ॥ गायत्रीकवचस्यास्यब्रह्माविष्णुमहेश्वराः ॥५॥ ऋषयोऋग्यजुःसामाथर्वश्छंदांसिनारद ॥ ब्रह्मरूपादेवतोक्तागायत्रीपरमाकला ॥ ६ ॥ तद्बीजंभर्गइत्येषाशक्तिरुक्तामनीषिभिः ॥ कीलकंचधियःप्रोक्तंमोक्षार्थेविनियोजनम् ॥७॥ चतुर्भिर्हृदयंप्रोक्तंत्रिभिर्वर्णैःशिरःस्मृतम् ॥ चतुर्भिःस्याच्छिखापश्चात्त्रिभिस्तुकवचंस्मृतम् ॥८॥ चतुर्भिर्नेत्रमुद्दिष्टंचतुर्भिःस्यात्तदस्त्रकम् ॥ अथध्यानंप्रवक्ष्यामिसाधकाभीष्टदायकम् ॥ ९ ॥ मुक्ताविद्रुमहेमनीलधवलच्छायैर्मुखैस्त्रीक्षणैर्युक्तामिंदुनिबद्धरत्नमुकुटांतत्वार्थवर्णात्मिकाम् ॥ गायत्रींवरदाभयांकुशकशाःशुभ्रंकपालंगुणंशंखंचक्रमथारविंदयुगलंहस्तैर्वहंतींभजे ॥ १० ॥ गायत्रीपूर्वतःपातुसावित्रीपातुदक्षिणे ॥ ब्रह्मसंध्यातुमेपश्चादुत्तरायांसरस्वती ॥ ११ ॥

च्येतइत्यन्वयः ॥ १॥२ ॥३ ॥४ ॥५ ॥६ ॥तद्बीजमिति ॥ तत्पदंबीजमित्यर्थः ॥७॥ प्रथमंचतुर्भिरक्षरैर्हृदयमित्यर्थः ॥ एवमुत्तरत्रबोध्यम् ॥ ८ ॥ ९ ॥ ध्यानमाह मुक्ताविद्रुमेति ॥ प्रत्येकमीक्षणत्रयवद्भिःपंचभिर्मुखैर्युक्तामित्यर्थः ॥ तत्त्वार्थवर्णात्मिकामिति ॥ चतुर्विंशतितत्त्वान्यर्थोयेषांवर्णानांतत्सवितुरित्यादीनांतदात्मिकामित्यर्थः ॥ दक्षाद्यूर्ध्वयोर्हस्तयोःकमलद्वयंतदधस्तनयोश्चक्रशंखौतदधस्तनयोःरज्जुकपालेतदधस्तनयोःपाशांकुशौतदधस्थयोरभयवरौ ॥ कशापाशः ॥ गुणोरज्जुरित्यायुधध्यानम् ॥ १० ॥ ब्रह्मसंध्या ब्रह्मणाराध्यासंध्याब्रह्मसंध्या ॥ ११ ॥

॥ १२ ॥ १३ ॥ हेब्रह्माणिभवतीमेऊर्ध्वदेशंरक्षेदित्यन्वयः ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३॥२४ ॥ २५॥ इतिश्रीदेवीभागवततिलके द्वादशस्कंधे तृतीयोऽध्यायः ॥ ३ ॥ ॥ छ ॥ ॥ अथश्रीजगदंबायागायत्र्याहृदयंपरम ॥अथर्वोक्तंक्रमेणैवगाथारूपेणकथ्यते ॥ १ ॥ कवचश्रवणोत्तरंगायत्रीहृदयंपृच्छाति भगवान्निति ॥ १ ॥ २ ॥

पार्वतीमेदिशंरक्षेत्पावकीजलशायिनी ॥ यातुधानीदिशंरक्षेद्यातुधानभयंकरी ॥ १२ ॥ पावमानीदिशंरक्षेत्पवमानविलासिनी ॥ दिशंरौद्रींचमेपातुरुद्राणीरुद्ररूपिणी ॥ १३ ॥ ऊर्ध्वंब्रह्माणिमेरक्षेदधस्ताद्वैष्णवीतथा ॥ एवंदशदिशोरक्षेत्सर्वांगंभुवनेश्वरी ॥ १४ ॥ तत्पदंपातुमेपादौजंघेमेसवितुःपदम् ॥ वरेण्यंकटिदेशेतुनाभिंभर्गस्तथैवच ॥ १५ ॥ देवस्यमेतद्धृदयंधीमहीतिचगल्लयोः ॥ धियःपदंचमेनेत्रेयःपदंमेललाटकम् ॥ १६ ॥ नःपातुमेपदंमूर्ध्निशिखायांमेप्रचोदयात् ॥ तत्पदंपातुमूर्धानंसकारःपातुभालकम् ॥ १७ ॥ चक्षुषीतुविकारार्णोतुकारस्तुकपोलयोः ॥ नासापुटंवकारार्णोरेकारस्तुमुखेतथा ॥१८॥ णिकारऊर्ध्वमोष्ठंतुयकारस्त्वधरोष्ठकम्॥ आस्यमध्येभकारार्णोगोकारश्चुबुकेतथा॥१९॥देकारःकंठदेशेतुवकारःस्कंधदेशकम् ॥ स्यकारोदक्षिणंहस्तंधीकारोवामहस्तकम् ॥२०॥ मकारोहृदयंरक्षेद्धिकारउदरेतथा ॥ धिकारोनाभिदेशेतुयोकारस्तुकटिंतथा॥२१॥गुह्यंरक्षतुयोकारऊरूद्वौनःपदाक्षरम् ॥ प्रकारोजानुनीरक्षेच्चोकारोजंघदेशकम् ॥ २२ ॥ दकारंगुल्फदेशेतुयाकारःपदयुग्मकम् ॥ तकारव्यंजनंचैवसर्वांगेमेसदाऽवतु ॥२३ ॥ इदंतुकवचंदिव्यंबाधाशतविनाशनम्॥चतुःषष्टिकलाविद्यादायकंमोक्षकारकम् ॥ २४ ॥ मुच्यतेसर्वपापेभ्यःपरंब्रह्माधिगच्छति ॥ पठनाच्छ्रवणाद्वापिगोसहस्रफलंलभेत् ॥ २५ ॥ इतिश्रीदेवीभागवतेमहापुराणेद्वादशस्कंधेगायत्रीमंत्रकवचंनामतृतीयोऽध्यायः ॥ ३ ॥ ॥छ॥ ॥ नारदउवाच ॥ भगवन्देवदेवेशभूतभव्यजगत्प्रभो ॥ कवचंचश्रुतंदिव्यंगायत्रीमंत्रविग्रहम् ॥ १ ॥ अधुनाश्रोतुमिच्छामिगायत्रीहृदयंपरम् ॥ यद्धारणाद्भवेत्पुण्यंगायत्रीजपतोऽखिलम् ॥ ॥ २ ॥ नारायणउवाच ॥ देव्याश्चहृदयंप्रोक्तंनारदाथर्वणेस्फुटम् ॥ तदेवाहंप्रवक्ष्यामिरहस्यातिरहस्यकम्॥३॥विराड्रूपांमहादेवींगायत्रींवेदमातरम् ॥ ध्यात्वातस्यास्त्वथांगेषुध्यायेदेताश्चदेवताः ॥४॥ पिंडब्रह्मांडयोरैक्याद्भावयेत्स्वतनौतथा ॥ देवीरूपेनिजेदेहेतन्मयत्वायसाधकः॥५॥नादेवोभ्यर्चयेद्देवमितिवेदविदोविदुः ॥ ततोऽभेदायकायेस्वेभावयेद्देवताइमाः ॥ ६ ॥ अथतत्संप्रवक्ष्यामितन्मयत्वमथोभवेत् ॥ गायत्रीहृदयस्याऽस्याऽप्यहमेवऋषिःस्मृतः ॥ ७ ॥ गायत्रीछंदउद्दिष्टंदेवतापरमेश्वरी ॥ पूर्वोक्तेनप्रकारेणकुर्यादंगानिषट्क्रमात् ॥ आसनेविजनेदेशेध्यायेदेकाग्रमानसः ॥ ८ ॥

तदेवेति ॥ आनुपूर्वीक्रमेणैवेत्यर्थः ॥ ३ ॥ विराड्रूपामिति॥विराड्रूपांगायत्रींध्यात्वातस्याअंगस्थानीयावक्ष्यमाणदेवताभावयित्वापिंडब्रह्मांडयोरैक्यान्निजंदेहमपिश्रीगायत्रीरूपंविभाव्यतस्मिन्देहवक्ष्यमाणदेवतान्यसेदित्यर्थः ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ अहमेवनारायणऋषिरित्यर्थः ॥ परमेश्वरीगायत्रीदेवता ॥ ८ ॥

द्यौर्दैवतंमूर्ध्निभावयेदित्यर्थः ॥ सर्वत्रएवंयथायोग्यमर्थऊहनीयः ॥ सवितुर्वरेण्यायश्रेष्ठायतेजसेइत्यर्थः पूर्वाजयायपूर्वस्यांदिश्युदितायेतिफलितोर्थः ॥ प्रातरादित्येआदित्यमंडलेप्रतिष्ठायस्यागाय न्यास्तस्यैनमइत्यर्थः ॥फलमाह प्रातरधीयानइति ॥ इतिश्रीदेवीभागवततिलकेद्वादशस्कंधेचतुर्थोध्यायः ॥ ४ ॥ ॥ छ ॥ ॥ एकोनत्रिंशताश्लोकैर्गायत्र्याःस्तोत्रमुच्यते ॥ सिद्धचष्टकंभवे

अथार्थन्यासः ॥ द्यौर्मूर्ध्निदैवतम् ॥ दंतपंक्तावश्विनौ ॥ उभेसंध्येचोष्ठौ ॥ मुखमग्निः ॥ जिह्वासरस्वती ॥ ग्रीवायांतुबृहस्पतिः ॥ स्तनयोर्वसवोऽष्टौ ॥ बाह्वोर्मरुतः ॥ हृदयेपर्जन्यः ॥ आकाशमुदरम् ॥ नाभावंतरिक्षम् ॥ कट्योरिंद्राग्नी॥जघनेविज्ञानघनःप्रजापतिः ॥ कैलासमलयेऊरू ॥ विश्वेदेवाजान्वोः॥ जंघायांकौशिकः ॥ गुह्यमयने ॥ ऊरूपितरः ॥ पादौपृथिवी ॥ वनस्पतयोंगुलीषु ॥ ऋषयोरोमाणि ॥ नखानिमुहूर्तानि ॥ अस्थिषुग्रहाः ॥ असृङ्मांसं ऋतवः ॥ संवत्सरावैनिमिषम् ॥ अहोरात्रावादित्यश्चंद्रमाः ॥ प्रवरांदिव्यांगायत्रींसहस्रनेत्रांशरणमहंप्रपद्ये ॥ ॐतत्सवितुर्वरेण्यायनमः ॥ ॐतत्पूर्वाजयायनमः ॥ तत्प्रातरादित्यायनमः॥ तत्प्रातरादित्यप्रतिष्ठायैनमः॥प्रातरधीयानोरात्रिकृतंपापंनाशयति ॥ सायमधीयानोदिवसकृतंपापंनाशयति ॥ सायंप्रातरधीयानोअपापोभवति ॥ सर्वतीर्थेषुस्नातोभवति ॥ सर्वैर्देवैर्ज्ञातोभवति ॥ अवाच्यवचनात्पूतोभवति ॥ अभक्ष्यभक्षणात्पूतोभवति ॥ अभोज्यभोजनात्पूतोभवति ॥ अचोष्यचोषणात्पूतोभवति ॥ असाध्यसाधनात्पूतोभवति ॥दुष्प्रतिग्रहशतसहस्रात्पूतोभवति॥सर्वप्रतिग्रहात्पूतोभवति॥पंक्तिदूषणात्पूतोभवति ॥ अनृतवचनात्पूतोभवति ॥ अथाऽब्रह्मचारीब्रह्मचारीभवति ॥ अनेनहृदयेनाधीतेनक्रतुसहस्रेणेष्टंभवति॥षष्टिशतसहस्रगायत्र्याजप्यानिफलानिभवंति ॥ अष्टौब्राह्मणान्सम्यग्ग्राहयेत् ॥ तस्यसिद्धिर्भवति ॥ यइदंनित्यमधीयानोब्राह्मणःप्रातःशुचिःसर्वपापैःप्रमुच्यतइति ॥ ब्रह्मलोके महीयते॥इत्याहभगवान्श्रीनारायणः॥इतिश्रीदेवीभागवतेमहापुराणेद्वादशस्कंधेगायत्रीहृदयंनामचतुर्थोऽध्यायः ॥४॥ नारदउवाच ॥ भक्तानुकंपिन्सर्वज्ञहृदयंपापनाशनम् ॥ गायत्र्याःकथितंतस्माद्गायत्र्याःस्तोत्रमीरय॥ १ ॥नारायणउवाच ॥ आदिशक्तेजगन्मातर्भक्तानुग्रहकारिणि ॥ सर्वत्रव्यापिकेऽनंतेश्रीसंध्येतेनमोऽस्तुते ॥ २ ॥ त्वमेवसंध्यागायत्रीसावित्रीचसरस्वती ॥ ब्राह्मीचवैष्णवीरौद्रीरक्ताश्वेतासितेतरा ॥ ३ ॥ प्रातर्बालाचमध्याह्नेयौवनस्थाभवेत्पुनः॥वृद्धासायंभगवतींचिंत्यतेमुनिभिःसदा ॥ ४ ॥ हंसस्थागरुडारूढातथावृषभवाहिनी ॥ ऋग्वेदाध्यायिनीभूमौदृश्यतेयातपस्विभिः ॥ ५ ॥

त्सिद्धंयेनतन्मयतापिच ॥ १ ॥ गायत्रीहृदयश्रवणोत्तरंनारदःपृच्छति नारदउवाच भक्तानुकंपिन्निति ॥ १ ॥ २ ॥गायत्रीब्राह्मीब्रह्मणःसमानाकारत्वात्तेनाराध्यत्वाद्वा ॥ सावित्रीरौद्रीतत्समानाकारत्वात्तेनाराध्यत्वाद्वा ॥ सरस्वतीवैष्णवीविष्णुसमानाकारत्वात्तेनाराध्यत्वाद्वा ॥ गायत्रीरक्ता सावित्रीश्वेता सरस्वतीसितेतराकृष्णा ॥ ३ ॥ तिसृणांक्रमेणवयोवस्थामाह प्रातरिति ॥ याचिंत्यतेतस्यैनमइतिशेषः ॥ ४ ॥ तिसृणांदेवतानांवाहनान्याह हंसस्थेति ॥ हंसस्थाब्राह्मी ॥ गरुडारूढासरस्वती॥वृषभवाहिनीसावित्री ॥ देवतात्रयस्यक्रमेणवेदत्रयोत्पादकत्वमाहऋग्वेदेति ॥५॥

भ्राम्यमाणेति ॥ भुविसर्वत्रविद्यमानापिरुद्रलोकंगतेत्यर्थः॥ रुद्रलोकंगतेतिदेवतात्रयस्ययथायोग्यंलोकत्रयंयोजनीयम् ॥ ६ ॥ अमर्त्यानुग्रहकारिणीतिछेदः ॥ एतादृशीतस्यैनमइतिशेषः ॥ ७ ॥ शिवयोरिति॥शिवयोःशिवशक्त्योःकरनेत्रेभ्योऽवयवेभ्योयानिर्गतादृशीवधादशरूपादुर्गासापित्वमेवासीत्यर्थः ॥ इयंकथाकात्यायनीतंत्रादौप्रसिद्धा ॥ ८ ॥ दशविधदुर्गाणांनामान्याह वरेण्येति॥९॥ भोगमोक्षदेत्येका ॥ १० ॥ ११ ॥ १२॥ १३॥ १४॥ १५॥ १६॥ १७॥ १८॥तोया करतोया॥ १९॥गांधार्यादयःशरीरस्थानाड्यः॥ २०॥स्वप्ननायिकेति ॥ कंठेस्वप्नइतिश्रुतेःकंठस्थायाःस्वप्नजनकत्वात्

यजुर्वेदंपठंतीचअंतरिक्षेविराजते ॥ सासामगापिसर्वेषुभ्राम्यमाणातथाभुवि ॥ ६ ॥ रुद्रलोकंगतात्वंहिविष्णुलोकनिवासिनी ॥ त्वमेवब्रह्मणोलोकेऽमर्त्यानुग्रहकारिणी ॥ ७ ॥ सप्तर्षिप्रीतिजननीमायाबहुवरप्रदा ॥ शिवयोःकरनेत्रोत्थाह्यश्रुस्वेदसमुद्भवा॥८॥ आनंदजननीदुर्गादशधापरिपठ्यते॥वरेण्या वरदाचैववरिष्ठावरवर्णिनी ॥ ९ ॥ गरिष्ठाचवराहाचवरारोहाचसप्तमी ॥ नीलगंगातथासंध्यासर्वदाभोगमोक्षदा ॥ १० ॥ भागीरथीमर्त्यलोकेपातालेभोगवत्यपि ॥ त्रिलोकवाहिनीदेवीस्थानत्रयनिवासिनी ॥ ११ ॥ भूर्लोकस्थात्वमेवासिधरित्रीशोकधारिणी ॥ भुवोलोकेवायुशक्तिःस्वर्लोकेतेजसांनिधिः॥ ॥१२॥महर्लोकेमहासिद्धिर्जनलोकेजनेत्यपि ॥ तपस्विनीतपोलोकेसत्यलोकेतुसत्यवाक् ॥ १३ ॥ कमलाविष्णुलोकेचगायत्रीब्रह्मलोकदा ॥ रुद्रलोकेस्थितागौरीहरार्धांगनिवासिनी ॥ १४ ॥ अहमोमहतश्चैवप्रकृतिस्त्वंहिगीयसे ॥ साम्यावस्थात्मिकात्वंहिशबलब्रह्मरूपिणी ॥ १५ ॥ ततःपरापराशक्तिःपरमात्वंहिगीयसे ॥ इच्छाशक्तिःक्रियाशक्तिर्ज्ञानशक्तिस्त्रिशक्तिदा ॥ १६ ॥ गंगाचयमुनाचैवविपाशाचसरस्वती ॥ शरयूर्देविकासिंधुर्नर्मदैरावतीतथा ॥ १७ ॥ गोदावरीशतद्रूश्चकावेरीदेवलोकगा ॥ कौशिकीचंद्रभागाचवितस्ताचसरस्वती ॥१८॥ गंडकीतपिनीतोयागोमतीवेत्रवत्यपि ॥ इडाचपिंगलाचैवसुषुम्नाचतृतीयका ॥ १९ ॥ गांधारीहस्तजिह्वाचपूषापूषातथैवच ॥ अलंबुषाकुहूश्चैवशंखिनीप्राणवाहिनी ॥ २० ॥ नाडीचत्वंशरीरस्थागीयसेप्राक्तनैर्बुधैः ॥ हृत्पद्मस्थाप्राणशक्तिःकंठस्थास्वप्ननायिका ॥ २१ ॥ तालुस्थात्वंसदाधाराबिंदुस्थाबिंदुमालिनी ॥ मूलेतुकुंडलीशक्तिर्व्यापिनीकेशमूलगा ॥ २२ ॥ शिखामध्यासनात्वंहिशिखाग्रेतुमनोन्मनी ॥ किमन्यद्बहुनोक्तेनयत्किंचिज्जगतीत्रये ॥ २३ ॥ तत्सर्वंत्वंमहादेविश्रियेसंध्येनमोस्तुते ॥ इतीदंकीर्तितंस्तोत्रंसंध्यायांबहुपुण्यदम् ॥२४॥ महापापप्रशमनंमहासिद्धिविधायकम् ॥ यइदंकीर्तयेत्स्तोत्रंसंध्याकालेसमाहितः॥२५॥

॥२१॥बिंदुस्थाभ्रूमध्यस्था ॥ बिंदुमालिनीबिंदुरूपेणमालतेशोभतइत्यर्थः ॥ मूलेमूलाधारेकुंडली ॥केशमूलगाचूडामूलपर्यंतंव्याप्ताव्यापिनी॥ २२॥ शिखामध्यासना ॥ तस्याःशिखायामध्येपरमात्माव्यवस्थितइतिश्रुत्युक्ताशिखाज्ञानकलातस्यामध्येआसनंस्थितिर्यस्याःसापरमात्मरूपिणीत्यर्थः ॥ शिखाग्रेतस्याएवशिखायाअग्रेब्रह्मरंध्रेमनसिगतेसतिमनोन्मनीशक्तिरेवावतिष्ठतेतियोगप्रसिद्धम् ॥ २३ ॥ श्रियेमोक्षलक्ष्म्यर्थमित्यर्थः ॥ संध्येइत्येकवचनेनैकैवगायत्रीसंध्यात्रयरूपेणध्येयेत्युक्तमितिबोध्यम् ॥ उपपादितंचैतदेकादशस्कंधे ॥ २४ ॥ २५ ॥

॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ नारदेतिसंबोधनम् ॥ संध्योक्तंसंध्योद्देशेनोक्तंस्तोत्रमित्यर्थः ॥ २९ ॥ इतिश्रीदेवीभागवततिलकेद्वादशस्कंधेपंचमोध्यायः ॥ ५ ॥ ॥ पंचषष्टिश्लोकवर्यैःशतश्लोकाधिकैरथ ॥ गायत्र्याश्चमहादेव्यानाम्नांसाहस्रमुच्यते ॥ १ ॥ अथनारदःसर्वाभीष्टप्रदंसर्वानुष्ठानन्यूनतापूर्तिकरंगायत्रीसहस्रनामस्तोत्रंश्रोतुकामःपृच्छति भगवन्सर्वधर्मज्ञइति ॥ १ ॥ विद्यावेदविद्या ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ भगवताब्रह्मणा ॥ ६ ॥ ७ ॥ मातृकाक्षरैरिति ॥ मातृकामंत्रषडंगएवास्यषडंगइत्यर्थः ॥ ८ ॥ प्रातःकालिकगायत्रीसंध्यारूपायादेव्याध्यानमाह रक्तेति ॥ रक्तश्वेतहिरण्यनीलधवलैर्नानावर्णविशिष्टैर्मणिगणैर्युक्तामित्यर्थः ॥ प्रातःसंध्यायाश्चतुर्वक्त्रत्वात्पंचमुखत्वेनवर्णनंनयुक्तमितिमणिगणैरित्यस्यैवविशेषणंयुक्तम् ॥ रक्तनवस्रजंरक्तपुष्पस्रजमित्य

अपुत्रःप्राप्नुयात्पुत्रंधनार्थीधनमाप्नुयात् ॥ सर्वतीर्थतपोदानयज्ञयोगफलंलभेत्॥२६॥भोगान्भुक्त्वाचिरंकालमंतेमोक्षमवाप्नुयात् ॥ तपस्विभिःकृतंस्तोत्रंस्नानकालेतुयःपठेत् ॥२७॥ यत्रकुत्रजलेमग्नःसंध्यामज्जनजंफलम् ॥ लभतेनात्रसंदेहःसत्यंसत्यंचनारद ॥ २८ ॥ शृणुयाद्योपितद्भक्त्यासतुपापात्प्रमुच्यते ॥ पीयूषसदृशंवाक्यंसंध्योक्तंनारदेरितम् ॥२९॥ इतिश्रीदेवीभागवतेम०द्वादशस्कंधेगायत्रीस्तोत्रंनामपंचमोऽध्यायः ॥ ५ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ भगवन्सर्वधर्मज्ञसर्वशास्त्रविशारद॥श्रुतिस्मृतिपुराणानांरहस्यंत्वन्मुखाच्छ्रुतम् ॥ १ ॥ सर्वपापहरंदेवयेनविद्याप्रवर्तते ॥ केनवाब्रह्मविज्ञानंकिंतुवामोक्षसाधनम्॥२॥ब्राह्मणानांगतिःकेनकेनवामृत्युनाशनम् ॥ ऐहिकामुष्मिकफलंकेनवापद्मलोचन ॥३॥ वक्तुमर्हस्यशेषेणसर्वंनिखिलमादितः ॥ श्रीनारायणउवाच ॥ साधुसाधुमहाप्राज्ञसम्यक्पृष्टंत्वयाऽनघ ॥४॥ शृणुवक्ष्यामियत्नेनगायत्र्यष्टसहस्रकम् ॥ नाम्नांशुभानांदिव्यानांसर्वपापविनाशनम् ॥५॥ सृष्ट्यादौयद्भगवतापूर्वप्रोक्तंब्रवीमिते ॥ अष्टोत्तरसहस्रस्यऋषिर्ब्रह्माप्रकीर्तितः॥६॥छंदोनुष्टुप्तथादेवीगायत्रीदेवतास्मृता ॥ हलोबीजानितस्यैवस्वराःशक्तयईरिताः ॥ ७ ॥ अंगन्यासकरन्यासावुच्येतेमातृकाक्षरैः ॥ अथध्यानंप्रवक्ष्यामिसाधकानांहितायवै ॥८॥ रक्तश्वेतहिरण्यनीलधवलैर्युक्तांत्रिनेत्रोज्ज्वलांरक्तांरक्तनवस्रजंमणिगणैर्युक्तांकुमारीमिमाम् ॥ गायत्रींकमलासनांकरतलव्यानद्धकुंडांबुजांपद्माक्षींचवरस्रजंचदधतींहंसाधिरूढांभजे ॥९॥ अचिंत्यलक्षणाव्यक्ताप्यर्थमातृमहेश्वरी ॥ अमृतार्णवमध्यस्थाप्यजिताचापराजिता ॥ १० ॥ अणिमादिगुणाधाराप्यर्कमंडलसंस्थिता ॥ अजराऽजापराधर्माअक्षसूत्रधराधरा ॥ ११ ॥

र्थः ॥ कुंडंकुंडिकांअंबुजंचकरतलाभ्यांव्यानद्धंधृतंयया ॥वरमिष्टम् ॥ स्रजमक्षमालाम् ॥ ९॥ अथमातृकाक्षरक्रमेणैवसहस्रनामान्युच्यंते॥ तत्रप्रथमतोचिंत्यलक्षणेत्यारभ्यांत्यजार्चितेत्यंतान्यकारादीनिपंचत्रिंशन्नामान्याह अचिंत्यलक्षणेति ॥ अबुद्धिगम्यलक्षणेत्यर्थः ॥ यतोवाचोनिवर्ततेइतिश्रुतेः ॥ अव्यक्ताअस्पष्टानामरूपरहितेत्यर्थः ॥ तद्धेदंतर्ह्यव्याकृतमासीत्तन्नामरूपाभ्यांव्याक्रियतइतिश्रुतेः ॥ अर्थमातारः प्रपंचरूपार्थपरिच्छेदकाब्रह्मादयस्तेषांमहेश्वरीनियंत्री ॥ अपिशब्दःसंध्यभावायाऽसंदेहार्थः ॥ अजितानान्यैर्जिता ॥ अपराजितायुद्धेनपराजितानपराजयंप्राप्ता ॥ अजितापराजितेऽष्टपीठशक्त्यंतर्गतेदेवतेवा ॥ १० ॥ अणिमादिगुणाअणिमादिसिद्धयस्तेषामाधाराआधाराश्रयभूता ॥ अजाअजामेकामितिश्रुतेः ॥ नपरोधिकोयस्याःसाऽपरा ॥ नधर्मोजात्यादिनिमित्तोयस्याःसाऽधर्मा ॥ अधरानिकृष्टरूपापीयमेव ॥ ११ ॥

अकारआदिर्यस्याःक्षकारोंतेयस्याःसा ॥ मातृकारूपिणीत्यर्थः ॥ १२ ॥ अदितिर्देवमाता ॥ अजपागायत्री ॥ अविद्याजीवोपाधिस्तस्यध्वंसिनी ॥ १३ ॥ अजाछागी ॥ अजमुखंब्रह्ममुखंतस्मि
न्निवासोयस्याः ॥ अर्धमात्राअर्धमात्रास्थितानित्येत्युक्ता ॥ अर्थदानंपुरुषार्थचतुष्टयदानंतस्यज्ञा ज्ञात्रीत्यर्थः ॥ १४ ॥ अंत्यजामातंगीरूपिणीतयार्चितापूजिता ॥ आदिलक्ष्मीरित्यारभ्यांतरध्वां
तनाशिनीत्यंतान्याकारादीनिद्वाविंशतिनामानि ॥ आदिलक्ष्मीःसाम्यावस्थमायाशबलब्रह्ममूर्तिः ॥ तप्तकांचनवर्णाभातप्तकांचनभूषणेतिरहस्योक्तामहालक्ष्मीः ॥ आदिशक्तिर्माया ॥ आकृतिराका
ररूपिणी ॥ आयतंहास्येनविस्तृतमाननंयस्याः ॥ १५ ॥ आदित्यपदवीआदित्यमार्गस्तस्मिंश्चारश्चरणंयस्याः ॥ आदित्येनादितिपुत्रेणपरिसेविता ॥ आचार्यास्वयंव्याख्यात्री ॥ आवर्तनाजगद्वर्त
यित्री ॥ आचारादक्षिणाचाराद्याचाररूपिणी ॥ आदिमूर्तिर्ब्रह्मतस्मिन्निवासशीला ॥ १६ ॥ आग्नेयीअग्निदेवताकाक्कुदिशावा ॥ आमरी अमराणामियंपुरीआमरी ॥ अमरावतीरूपिणीत्यर्थः ॥ आ
धारोमूलाधारःसनिलयोवासस्थानंयस्याःकुंडलिन्याःसाआधारासर्वाधाररूपिणी ॥ आकाशांतोहंकारतत्त्वंतस्मिन्नाकाशस्यलयात्तस्मिन्निवासशीला ॥ १७ ॥ अंतरेदेहमध्येभवआकाशोदहराकाश

अकारादिक्षकारांताप्यरिषड्वर्गभेदिनी ॥ अंजनाद्रिप्रतीकाशाप्यंजनाद्रिनिवासिनी ॥ १२ ॥ अदितिश्चाजपाविद्याप्यरविंदनिभेक्षणा ॥ अंतर्बहिःस्थिता
विद्याध्वंसिनीचांतरात्मिका ॥ १३ ॥ अजाचाजमुखावासाप्यरविंदनिभानना ॥ अर्धमात्रार्थदानज्ञाप्यरिमंडलमर्दिनी ॥ १४ ॥ असुरघ्नीह्यमावास्याप्य
लक्ष्मीघ्न्यंत्यजार्चिता ॥ आदिलक्ष्मीश्चादिशक्तिराकृतिश्चायतानना ॥ १५ ॥ आदित्यपदवीचाराप्यादित्यपरिसेविता ॥ आचार्यावर्तनाचाराप्यादिमू
र्तिनिवासिनी ॥ १६ ॥ आग्नेयीचामरीचाद्याचाराध्याचासनस्थिता ॥ आधारनिलयाधाराचाकाशांतनिवासिनी ॥ १७ ॥ आद्याक्षरसमायुक्ताचांतरा
काशरूपिणी ॥ आदित्यमंडलगताचांतरध्वांतनाशिनी ॥ १८ ॥ इंदिराचेष्टदाचेष्टाचेंदीवरनिभेक्षणा ॥ इरावतीचेंद्रपदाचेंद्राणीचेंदुरूपिणी ॥ १९ ॥ इ
क्षुकोदंडसंयुक्ताचेषुसंधानकारिणी ॥ इंद्रनीलसमाकाराचेडापिंगलरूपिणी ॥ २० ॥ इंद्राक्षीचेश्वरीदेवीचेहात्रयविवर्जिता ॥ उमाचोषाह्युडुनिभाउर्वा
रुकफलानना ॥ २१ ॥ उडुप्रभाचोड्डमतीह्युडुपाह्युडुमध्यगा ॥ ऊर्ध्वचाप्यूर्ध्वकेशीचाप्यूर्ध्वाधोगतिभेदिनी ॥ २२ ॥ ऊर्ध्वबाहुप्रियाचोर्मिमालावाग्ग्रंथ
दायिनी ॥ ऋतंचर्षिर्ऋतुमतीऋषिदेवनमस्कृता ॥ २३ ॥ ऋग्वेदाऋणहर्त्रीचऋषिमंडलचारिणी ॥ ऋद्धिदाऋजुमार्गस्थाऋजुधर्माऋतुप्रदा ॥ २४ ॥

स्तद्रूपिणी ॥ आंतरध्वांतमविद्यांधकारस्तस्यनाशिनी ॥ १८ ॥ इंदिरेत्यारभ्येंद्राक्षीत्यंतानित्रयोदशह्रस्वेकारादीनिनामानि ॥ चकारःसंध्यभावार्थः ॥ इरावती इराभूवाक्सुरांबुष्विवतिमेदिनीकोशात्
भूवाक्सुरांबुमतीत्यर्थः ॥ १९ ॥ इक्षुकोदंडःपौंड्रेक्षुधनुस्तेनसंयुक्ता ॥ पौंड्रेक्षुपाशांकुशपुष्पबाणहस्तेनमस्तेजगदेकमातरितिललिताध्यानेउक्तत्वात् ॥ २० ॥ इंद्राक्षीशताक्षीनाम्नीदेवता ॥ ईश्वरी
देवी ईहात्रयविवर्जितेतिनामद्वयंदीर्घेकारादिकम् ॥ ईश्वरीणांमहाकाल्यादीनांदेवीश्वरीदेवी ॥ ईहात्रयमेषणात्रयंतेनाविवर्जिता ॥ उमेत्यारभ्योडुमध्यगेत्यंतान्यष्टौह्रस्वोकारादीनिनामानि ॥ उ
माप्रसिद्धा ॥ उषारात्रिशेषरूपिणीबाणासुरसुतावा ॥ उषाबाणसुताराञ्योरितिमेदिनी ॥ उडुनिभानक्षत्रसदृशी ॥ उर्वारुकंकर्कटी ॥ २१ ॥ उडुपापोतरूपिणीचंद्ररूपिणीवा ॥ ऊर्ध्वादीन्यूर्मिमा
लावाग्ग्रंथदायिनीत्यंतानिपंचदीर्घोकारादीनिनामानि ॥ ऊर्ध्वमूर्ध्वदेशरूपिणी ॥ ऊर्ध्वकेशीऊर्ध्वाःकेशायस्याः ॥ ऊर्ध्वाधोगतिरुच्चनीचगतिस्तस्याभेदिनी ॥ २२ ॥ ऊर्मिमालासमुद्रतरंगमाला
तद्वद्वाचांग्रंथःकविता रूपःकक्षारूपोवातस्यदायिनी ॥ ऋतमित्यादीनिऋज्वीत्यंतानित्रयोदशह्रस्वऋकारादीनिनामानि ॥ ऋतंसूनृतवाणीरूपाऋषिवेदरूपा ॥ ऋतुमतीरजस्वला ॥ २३ ॥ २४ ॥

दीर्घऋकारादीनांनाम्नामप्रसिद्धत्वात्तानिनोक्तानि ॥ लृकारादिनामान्यप्यप्रसिद्धानियद्यपितथापिलृकारेलृकारस्यसत्त्वात्तदादिकमेवनामत्रयमुच्यते ॥ लूतारिवरसंभूता ॥ भुक्तेलूतातूर्णनाभपिपी लिकागदांतरेइतिमेदिनीकोशाल्लूतारोगविशेषस्तस्याऽरिवरःशत्रुश्रेष्ठस्तन्नाशकोमंत्रःससंभूतोयस्याःसा ॥ २५ ॥ एकाक्षरेत्यारभ्यनामचतुष्टयमेकारवर्णादिकमर्थस्तुस्पष्टएव ॥ ऐंद्रीत्यादिनामत्र यमैकारादिकम् ॥ ऐहिकामुष्मिकफलस्यप्रदात्रीत्यर्थः ॥ २६ ॥ ओंकारेत्यादीनिचत्वारिनामान्योकारादीनि ॥ ओंकाराप्रणवरूपिणी॥ ओतामणिषुसूत्रवत्सर्वाभ्यंतरेस्थिताः ॥ कस्मिन्निदमोतंचे तिश्रुत्यापरमात्मनिसर्वंजगदोतंचप्रोतंचास्तीति ॥ तस्मिन्नोतप्रोतेजगतिनिवसतितच्छीलाओतप्रोतनिवासिनीत्यर्थः ॥ और्वेत्यादिनामत्रयमौकारादिकम् ॥ उर्व्यांभवाऔर्वा ॥ २७ ॥ अनुस्वारा दिकमेकंनाम ॥ विसर्गादिकमेकंनाम अंडमध्यस्थितानांशक्तीनांदेवीत्यर्थः ॥ अःकाररूपोविसर्गरूपोयोमंत्रस्तद्रूपिणी तंत्रराजेविसर्गस्यशक्त्यात्मकत्वेनवर्णनात् ॥ मायाशक्त्यभिधःसर्गःसर्वभूता

ऋग्वेदनिलयाऋज्वीलुप्तधर्मप्रवर्तिनी ॥ लूतारिवरसंभूतालूतादिविषहारिणी ॥ २८ ॥ एकाक्षराचैकमात्राचैकाचैकैकनिष्ठिता ॥ ऐंद्रीह्यैरावतारूढाचैहि कामुष्मिकप्रदा ॥ २६ ॥ ओंकाराह्योषधीचोताचोतप्रोतनिवासिनी ॥ और्वाह्यौषधसंपन्नाऔपासनफलप्रदा ॥ २७ ॥ अंडमध्यस्थितादेवीचाःकारमनु रूपिणी ॥ कात्यायनीकालरात्रिःकामाक्षीकामसुंदरी ॥ २८ ॥ कमलाकामिनीकांताकामदाकालकंठिनी ॥ करिकुंभस्तनभराकरवीरसुवासिनी॥२९॥ कल्याणीकुंडलवतीकुरुक्षेत्रनिवासिनी ॥ कुरुविंददलाकाराकुंडलीकुमुदालया ॥३०॥ कालजिह्वाकरालास्याकालिकाकालरूपिणी ॥ कमनीयगुणाकां तिःकलाधाराकुमुद्वती ॥ ३१ ॥ कौशिकीकमलाकाराकामचारप्रभंजिनी ॥ कौमारिकरुणापांगीककुवंताकरिप्रिया ॥३२॥ केसरीकेशवनुताकदंबकुसु मप्रिया ॥ कालिंदीकालिकाकांचीकलशोद्भवसंस्तुता ॥ ३३ ॥ काममाताक्रतुमतीकामरूपाकृपावती ॥ कुमारीकुंडनिलयाकिरातीकीरवाहना ॥३४॥ कैकेयीकोकिलालापाकेतकीकुसुमप्रिया ॥ कमंडलुधराकालीकर्मनिर्मूलकारिणी ॥३५॥ कलहंसगतिःकक्षाकृतकौतुकमंगला ॥ कस्तूरीतिलकाकम्रा करींद्रगमनाकुहूः ॥ ३६ ॥ कर्पूरलेपनाकृष्णाकपिलाकुहराश्रया ॥ कूटस्थाकुधराकम्राकुक्षिस्थाखिलविष्टपा ॥ ३७ ॥ खड्गखेटकराखर्वाखेचरीखगवा हना ॥ खट्वांगधारिणीख्याताखगराजोपरिस्थिता ॥ ३८ ॥

त्मकःप्रभुरितितंत्रांतरोक्तेश्च ॥ कात्यायनीत्यारभ्यकुक्षिस्थाखिल विष्टपेत्यंतानिएकोनसप्ततिककारादीनिनामानि ॥ २८ ॥ करवीरसुवासिनी ॥ करवीरंकृपाणीस्याद्दैत्यभेदाश्वमारयोरितिमेदिनीकोशात् ॥ करवीरोदैत्यविशेषस्तेनपूजितासुवासिनीत्यर्थः॥ यद्वाक रवीरंमहालक्ष्मीक्षेत्रंतत्रानिवसनशीलेत्यर्थः ॥ २९ ॥ कुरुविंददलाकारा कुरुविंदंरत्नभेदेमुस्ताकुल्माषयोःपुमानितिमेदिनीकोशान्मुस्तादलाकारेत्यर्थः ॥ ३० ॥३१॥ कामचारोयथेष्टाचरणंतस्यना शिनी ॥ ककुवंताककुभांदिशानामंताऽवसानरूपा ॥ ३२ ॥ केसरीसिंहरूपिणीत्यर्थः॥कलशोद्भवोऽगस्तिस्तेनसंस्तुता ॥३३॥ कुंडमग्निहोत्रकुंडंतन्निलया ॥ ३४ ॥ केतकीतिस्वतंत्रंनाम ॥ कुसु मप्रियेतिस्वतंत्रंनाम कालीत्यत्रक्रूरेत्यपिपाठः ॥ ३५ ॥ कक्षेत्यत्रकुब्जेत्यपिपाठः ॥ ३६ ॥ कृष्णेत्यत्रकृष्टेत्यपिपाठः ॥ कृष्टाअकृष्टा ॥ कम्रेतिपुनरुक्तंनाम ॥ तदर्थस्तुपूर्वत्रकम्रासुंदरी ॥ द्वितीयेकम्रानाम्नीकाचनदेवांगना ॥ कंप्रेतिपाठेनपुनरुक्तिः ॥ ३७ ॥ खड्गखेटकरेत्यारभ्यखंडेंदुतिलकेत्यंतानिएकादश खकारादीनिनामानि ॥ खड्गखेठकरेतिएकंनामबोध्यम् ॥ ३८ ॥

खंडाख्यानप्रदायिनी ॥ खंडःपानांतरभेदेइतिमेदिनीकोशात् खंडःपानशास्त्रंभेदशास्त्रंवातस्याख्यानदायिनी ॥ गंगेत्यारभ्यगुह्यमंडलवर्तिनीत्यंतानिषट्त्रिंशद्गकारादीनिनामानि ॥ गणेशगुहपूजि
तेत्येकंनाम ॥ ३९ ॥ गामिनीगमनशीला ॥ गाधाप्रतिष्ठारूपिणी ॥ गंधर्वाप्सरेत्यत्रसकारलोपआर्षः ॥ ४० ॥ गोत्रापृथ्वी ॥ गमी॥गमोनाक्षविवर्तेस्यादपर्यालोचनेध्वनीतिमेदिनीकोशाद्गमो
पर्यालोचनंतद्यस्यास्तीत्यर्थेऽर्शआद्यच् ॥ तस्यस्त्रीत्यर्थेपुंयोगादाख्यायामितिङीष् ॥४१॥४२॥४३॥ गोकर्णनिलयासक्तागोकर्णस्थानासक्ता ॥ घर्मदेत्यारभ्यघनवेगिनीत्यंतानिचतुर्दशघकारा
दीनिनामानि ॥४४॥घृणिमंत्रःसूर्यमंत्रः॥ ४५॥घनंनिबिडमरिमंडलंदैत्यरूपंयस्याःसा ॥ ङकारादिनाम्नोऽप्रसिद्धत्वाज्जञोर्योगेज्ञइत्यक्षरंनिष्पन्नंतस्यकाचिद्भाषायांङ्कारूपेणोच्चारात्तदादिकमे
कमेवनामज्ञानधातुमयीत्युच्यते॥ज्ञानधातुश्चिद्धातुस्तन्मयी॥चर्चेत्यारभ्यचारुहेतकीत्यंतानिचकारादीन्येकोनपंचाशन्नामानि ॥ चर्चापरिभाषणक्रियारूपा ॥ चर्चिताचंदनादिना ॥ ४६ ॥ ४७॥चू

खलघ्नीखंडितजराखंडाख्यानप्रदायिनी ॥ खंडेंदुतिलकागंगागणेशगुहपूजिता ॥ ३९ ॥ गायत्रीगोमतीगीतागांधारीगानलोलुपा ॥ गौतमीगामिनीगा
धागंधर्वाप्सरसेविता ॥ ४० ॥ गोविंदचरणाक्रांतागुणत्रयविभाविता ॥ गंधर्वीगह्वरीगोत्रागिरीशागहनागमी ॥ ४१ ॥ गुहावासागुणवतीगुरुपापप्रणा
शिनी ॥ गुर्वीगुणवतीगुह्यागोप्तव्यागुणदायिनी ॥ ४२ ॥ गिरिजागुह्यमातंगीगरुडध्वजवल्लभा ॥ गर्वापहारिणीगोदागोकुलस्थागदाधरा ॥ ४३ ॥
गोकर्णनिलयासक्तागुह्यमंडलवर्तिनी ॥ घर्मदाघनदाघंटाघोरदानवमर्दिनी ॥ ४४ ॥ घृणिमंत्रमयीघोषाघनसंपातदायिनी ॥ घंटारवप्रियाघ्राणाघृणि
संतुष्टकारिणी ॥ ४५ ॥ घनारिमंडलाघूर्णाघृताचीघनवेगिनी ॥ ज्ञानधातुमयीचर्चाचर्चिताचारुहासिनी ॥ ४६ ॥ चटुलाचंडिकाचित्राचित्रमाल्यविभू
पिता ॥ चतुर्भुजाचारुदंताचातुरीचरितप्रदा ॥ ४७ ॥ चूलिकाचित्रवस्त्रांताचंद्रमःकर्णकुंडला ॥ चंद्रहासाचारुदात्रीचकोरीचंद्रहासिनी ॥ ४८ ॥ चं
द्रिकाचंद्रधात्रीचचौरीचौराचचंडिका ॥ चंचद्वाग्वादिनीचंद्रचूडाचोरविनाशिनी ॥ ४९ ॥ चारुचंदनलिप्तांगीचंचच्चामरवीजिता ॥ चारुमध्याचारुग
तिश्चंदिलाचंद्ररूपिणी ॥ ५० ॥ चारुहोमप्रियाचार्वाचरिताचक्रबाहुका ॥ चंद्रमंडलमध्यस्थाचंद्रमंडलदर्पणा ॥ ५१ ॥ चक्रवाकस्तनीचेष्टाचित्राचारु
विलासिनी ॥ चित्स्वरूपाचंद्रवतीचंद्रमाश्चंदनप्रिया ॥ ५२ ॥ चोदयित्रीचिरप्रज्ञाचातकाचारुहेतुकी ॥ छत्रयाताछत्रधराछायाछंदःपरिच्छदा ॥ ५३ ॥
छायादेवीछिद्रनखाछन्नेंद्रियविसर्पिणी ॥ छंदोनुष्टुप्प्रतिष्ठांताछिद्रोपद्रवभेदिनी ॥ ५४ ॥

लिकानाटकस्यांगेकर्णमूलेचहस्तिनामितिमेदिनी॥चंद्रमाःकर्णकुंडलंयस्याःसा ॥ चंद्रवदाह्लादकरोहासोयस्याः॥ खड्गरूपावा॥चंद्रस्यहासिनीहसनशीला ॥ चंद्रापेक्षयास्वस्यातिशयाह्लादजनकत्वात्
॥४८॥चौरीचुराशीलमस्याःसा॥चौरा चौरःपाटच्चरेपिस्याच्चौरापुष्पौषधावपीतिमेदिनीकोशादौषधिविशेषरूपा॥४९॥चंदिलाकर्नाटदेशेप्रसिद्धादेवता॥चांद्रिकेत्यपिपाठः॥५०॥चक्रंसुदर्शनंबाहौहस्ते
यस्याःसा॥५१॥चंद्रमास्तत्स्वरूपा ॥ ५२ ॥ चोदयित्रीप्रेरयित्रीचारुहेतुर्जगत्सर्जनेयस्याः॥गौरादिपाठात्साधुत्वम् ॥ छत्रयातेत्यारभ्यछेदनप्रियेत्यंतानिचतुर्दशछकारादीनिनामानि ॥ छंदःपरि
च्छदा॥छंदोवशेप्यभिप्रायेइतिमेदिनीकोशात्कोपिच्छंदोग्राह्यः॥५३॥छायायादेवीस्वामिनी ॥ छिद्रनखा॥छिद्रंदूषणरंध्रयोरितिमेदिनीकोशात्रंध्रवंतिनखानियस्याः॥ छन्नेंद्रियाउपसंहृतेंद्रियाःपुरुषा
योगिनस्तेषुविसर्पतिगच्छतितच्छीला ॥छंदःसंज्ञकायाऽनुष्टुप्तस्याःप्रतिष्ठायाःस्थलस्यांतःसमाप्तिःअनुष्टुप्छंदस्कमंत्रबोध्येत्यर्थः ॥ छिद्रोपद्रवाःकपटोपद्रवास्तेषांभेदिनी ॥ ५४ ॥

जननीत्यारभ्यकुंडलेत्यंतानिचत्वारिंशज्जकारादीनिनामानि ॥ ५५ ॥ ५६॥५७॥५८॥ जितेनजयेनाक्रांताःपुरुषास्तन्मयी ॥ ज्याघोषास्फोटोदिङ्मुखेयस्याःसाज्याघोषास्फोटदिङ्मुखा ॥ ज्याघोषव्याप्तदिगंतेत्यर्थः ॥५९ ॥ जंभिनी ॥ जंभोभक्ष्येचदंतेचेतिकोशाद्भक्ष्यवतीदंतवतीवेत्यर्थः ॥ झिंझिकेत्यारभ्यचत्वारिंझकारादीनिनामानि ॥ झिंझिकापक्षिविशेषोयस्यभाषायांझिंगु रवाइतिप्रसिद्धिरस्ति ॥ झणइतिनिर्घोषोयस्याः ॥झंझावातेतारवायावितिकोशात् ॥ झंझामारुतोभयंकरवातस्तद्वद्वेगोयस्याः ॥ ६० ॥ ञकारादिकंनामद्वयम्॥ञरूपा ॥ ञःपुमान्स्यद्बलीवर्देशुकेवाममताविपीतिकोशाद्बलीवर्दरूपा ॥ ञःशुकोभुजेहस्तेयस्याःसा श्यामलांगिका ॥ ञभुजात्रवद्बलीवर्दवत्भुजौयस्याइतिवा ॥टंकबाणेत्यादीनिषट्टकारादीनिनामानि ॥ टंकःपरशुः॥६१॥ टंकीगणवत्रुद्रगणवत्कृतआघोषोययासा॥टंकनीयंवर्णनीयंमहोरोयस्याःसा॥ टंकारकारिणीनांटंकारशब्दंकुर्वतीनांदेवीनांदेवीस्वामिनीत्यर्थः ॥ ठकारादिकमेकमेवनाम ॥६२॥ डकारादीन्यष्टौनामानि ॥ डिंभाबालकरूपा॥डुंडुमारोराक्षसः ॥ ६३ ॥ डिंडीरवोवाद्यविशेषरवस्तस्यसहा सहनकर्त्री ॥ ढकारादीनित्रीणिनामानि ॥ ढुंढिविघ्नेशोढुंढिराजः ॥ ढिलिनामकागणाःशिवपुराणेप्रसिद्धास्तेषांव्रजःसमुदायोयस्याःसा॥६४॥णकारादिनाम्नोऽप्रसिद्धत्वात्तत्स्थानेनकारादिनामपंचकमाह नित्यज्ञानेति ॥ त्रिगुणेत्यारभ्यतकारादीनिद्विषष्टिनामानि ॥६५॥६६॥६७॥६८ ॥ त्रिस्तनीमलयध्वजराज्ञःकन्यापार्वतीहलास्यमाहात्म्यप्रसिद्धा ॥ तोषेसंतोषेआसंस्थासम्यक्स्थितिर्यस्याःसा ॥ ६९ ॥ ७० ॥ त्रिभिर्गुणैर्वेदत्रयेणवायुतायुक्ता ॥ तन्वीत्यत्रतंत्रीत्यपिपाठः ॥ ७१ ॥ ७२ ॥

छेदाछत्रेश्वरीछिन्नाछूरिकाछेदनप्रिया ॥ जननीजन्मरहिताजातवेदाजगन्मयी ॥ ५५ ॥ जाह्नवीजटिलाजेत्रीजरामरणवर्जिता ॥ जंबूद्वीपवतीज्वालाजयंतीजलशालिनी ॥ ५६ ॥ जितेंद्रियाजितक्रोधाजितामित्राजगत्प्रिया ॥ जातरूपमयीजिह्वाजानकीजगतीजरा ॥ ५७ ॥ जनित्रीजन्हुतनयाजगत्त्रयहितैषिणी ॥ ज्वालामुखीजपवतीज्वरघ्नीजितविष्टपा ॥ ५८ ॥ जिताक्रांतमयीज्वालाजाग्रतीज्वरदेवता ॥ ज्वलंतीजलदाज्येष्ठाज्याघोषास्फोटदिङ्मुखी ॥ ॥ ५९ ॥ जंभिनीजृंभणाजृंभाज्वलन्माणिक्यकुंडला ॥ झिंझिकाझणनिर्घोषाझंझामारुतवेगिनी ॥ ६० ॥ झल्लकीवाद्यकुशलाञरूपाञभुजास्मृता ॥ टंकबाणसमायुक्ताटंकिनीटंकभेदिनी ॥ ६१ ॥ टंकीगणकृताघोषाटंकनीयमहोरसा ॥ टंकारकारिणीदेवीठठशब्दनिनादिनी ॥ ६२ ॥ डामरीडाकिनीडिंभाडुंडुमारैकनिर्जिता ॥ डामरीतंत्रमार्गस्थाडमड्डमरुनादिनी ॥ ६३ ॥ डिंडीरवसहाडिंभलसत्क्रीडापरायणा ॥ ढुंढिविघ्नेशजननीढक्काहस्ताढिलिव्रजा ॥ ६४ ॥ नित्यज्ञानानिरुपमानिर्गुणानर्मदानदी ॥ त्रिगुणात्रिपदातंत्रीतुलसीतरुणातरुः ॥ ६५ ॥ त्रिविक्रमपदाक्रांतातुरीयपदगामिनी ॥ तरुणादित्यसंकाशातामसीतुहिनातुरा ॥ ६६ ॥ त्रिकालज्ञानसंपन्नात्रिवलीचत्रिलोचना ॥ त्रिशक्तिस्त्रिपुरातुंगातुरंगवदनातथा ॥ ६७ ॥ तिमिंगिलगिलातीव्रात्रिस्रोतातामसादिनी ॥ तंत्रमंत्रविशेषज्ञातनुमध्यात्रिविष्टपा ॥ ६८ ॥ त्रिसंध्यात्रिस्तनीतोषासंस्थातालप्रतापिनी ॥ ताटंकिनीतुषाराभातुहिनाचलवासिनी ॥ ६९ ॥ तंतुजालसमायुक्तातारहारावलिप्रिया ॥ तिलहोमप्रियातीर्थातमालकुसुमाकृतिः ॥ ७० ॥ तारकात्रियुतातन्वीत्रिशंकुपरिवारिता ॥ तलोदरीतिलाभाताटंकप्रियवादिनी ॥ ७१ ॥ त्रिजटातित्तिरीतृष्णात्रिविधातरुणाकृतिः ॥ तप्तकांचनसंकाशातप्तकांचनभूषणा ॥ ७२ ॥

॥७३॥त्रिभंगी स्थानत्रयेवक्रतायुक्ता ॥ तनुस्तन्वीवल्लरिर्देहलतायस्याःसा ॥थकारादीनित्रीणिनामानि ॥ थात्कारीथादितिशब्दंकुर्वती॥ थारवा थंरक्षणेमंगलेचसाध्वसेचनपुंसकम् ॥ शिलोञ्चयेपु मानेवक्रचित्तुभयरक्षकेइतिमेदिनीकोशात् भयरक्षकआरवःशब्दोयस्याःसा ॥ थांताथस्यमंगलस्यांतापर्यवसानभूमिः ॥ दोहिनीत्यारभ्यदकारादीनिसप्तविंशतिनामानि ॥७४ ॥ दिवायुक्ताारात्रिर्दि वारात्रिः ॥७५॥७६॥दंडिनीवाराहीललितोपाख्यानेप्रसिद्धा ॥७७॥धात्रीत्यारभ्यधकारादीनिविंशतिनामानि ॥७८॥७९॥ ८० ॥ नंदेत्यारभ्यनकारादीनिपंचपंचाशन्नामानि ॥ ८१ ॥ ८२ ॥

त्रैयंबकात्रिवर्गाचत्रिकालज्ञानदायिनी ॥ तर्पणातृप्तिदातृप्तातामसीतुंबुरुस्तुता ॥ ७३ ॥ तार्क्ष्यस्थात्रिगुणाकारात्रिभंगीतनुवल्लरिः ॥ थात्कारीथारवाथां तादोहिनीदीनवत्सला ॥ ७४ ॥ दानवांतकरीदुर्गादुर्गासुरनिबर्हिणी ॥ देवरीतिर्दिवारात्रिर्द्रौपदीदुंदुभिस्वना ॥७५॥ देवयानीदुरावासादारिद्र्यभेदिनी दिवा ॥ दामोदरप्रियादीप्तादिग्वासादिग्विमोहिनी ॥७६॥ दंडकारण्यनिलयादंडिनीदेवपूजिता ॥ देववंद्यादिविषदाद्वेषिणीदानवाकृतिः ॥ ७७ ॥ दीना नाथस्तुतादीक्षादैवतादिस्वरूपिणी ॥ धात्रीधनुर्धराधेनुर्धारिणीधर्मचारिणी ॥७८ ॥ धुरंधराधराधाराधनदाधान्यदोहिनी ॥ धर्मशीलाधनाध्यक्षाधनुर्वे दविशारदा ॥ ७९ ॥ धृतिर्धन्याधृतपदाधर्मराजप्रियाध्रुवा ॥ धूमावतीधूमकेशीधर्मशास्त्रप्रकाशिनी ॥८०॥ नंदानंदप्रियानिद्रानृनुतानंदनात्मिका ॥ न र्मदानलिनीनीलानीलकंठसमाश्रया ॥ ८१ ॥ नारायणप्रियानित्यानिर्मलानिर्गुणानिधिः ॥ निराधारानिरुपमानित्यशुद्धानिरंजना ॥ ८२ ॥ नादबिंदुक लातीतानादबिंदुकलात्मिका ॥ नृसिंहिनीनगधरानृपनागविभूषिता ॥ ८३ ॥ नरकक्लेशशमनीनारायणपदोद्भवा ॥ निरवद्यानिराकारानारदप्रियकारि णी ॥८४॥ नानाज्योतिःसमाख्यातानिधिदानिर्मलात्मिका ॥ नवसूत्रधरानीतिर्निरुपद्रवकारिणी ॥ ८५ ॥ नंदजानवरत्नाढ्यानैमिषारण्यवासिनी ॥ नव नीतप्रियानारीनीलजीमूतनिःस्वना ॥ ८६ ॥ निमेषिणीनदीरूपानीलग्रीवानिशीश्वरी ॥ नामावलिर्निशुंभघ्नीनागलोकनिवासिनी ॥ ८७ ॥ नवजांबून दप्रख्यानागलोकाधिदेवता॥नूपुराक्रांतचरणानरचित्तप्रमोदिनी ॥८८॥ निमग्नारक्तनयनानिर्घातसमनिस्वना॥नंदनोद्याननिलयानिर्व्यूहोपरिचारिणी ॥ ॥ ८९ ॥ पार्वतीपरमोदारापरब्रह्मात्मिकापरा ॥ पंचकोशविनिर्मुक्तापंचपातकनाशिनी ॥ ९० ॥ परचित्तविधानज्ञापंचिकापंचरूपिणी ॥ पूर्णिमापर माप्रीतिःपरतेजःप्रकाशिनी ॥ ९१ ॥ पुराणीपौरुषीपुण्यापुंडरीकनिभेक्षणा ॥ पातालतलनिर्मग्नाप्रीताप्रीतिविवर्धिनी ॥ ९२ ॥

नृसिंहिनी नृसिंहउपासकोस्तियस्याःसा ॥नृसिंहवेषवतीवा ॥ नृपनागविभूषितेतिएकंनाम ॥८३॥८४॥ज्योतिर्ज्योतिःशास्त्रम् ॥८५॥ ८६ ॥ ८७ ॥ ८८ ॥ ८९ ॥ पार्वतीत्यारभ्यपल्लवोदरीत्यं तानिपंचविंशत्यधिकशतनामानिपकारादीनि ॥ पंचब्रह्मात्मिकासद्योजातादिपंचब्रह्मात्मिका ॥ परब्रह्मात्मिकेत्यपिपाठः ॥ परेतिस्वतंत्रंनाम ॥ ९० ॥ पंचिकाश्रीविद्यायांपंचपंचिकापू जनंदक्षिणामूर्तिसंहितादिपुवर्णितंतत्पंचिकादेवतारूपा ॥ पंचरूपिणीप्रपंचरूपिणीपरमाप्रीतिरितिनामद्वयम् ॥ ९१ ॥ पौरुषीपुरुषसंबंधिनी ॥ ९२ ॥

पादसहिताकिरणसहिता ॥ प्रजापतिस्तद्रूपिणी ॥९३॥९४॥पुरंध्रीत्येकंनाम ॥ पुरवासिनीमातापुरवासिनी ॥ ९५ ॥प्रज्ञावत्याःसुतेत्येकंनाम ॥ पुत्रपूज्यापुत्रेणपूज्येत्यर्थः ॥ ९६ ॥ ९७ ॥ पुंडरीकपुरंचिदंवरक्षेत्रम्॥९८॥९९॥प्रणवानांप्रस्तोत्रीणांदेवांगनानांगतिः ॥पंचवाणीविस्तृतावाणी ॥ पंचिकाकाचिद्देवता ॥ १०० ॥ परप्रीतिरित्येकंनाम ॥१ ॥ २ ॥ पंचभक्षामकारपंचकभक्षावामाचारिणस्तेषांप्रियआचारोयस्याःसा ॥ पूतनेत्येकंनाम ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ पाटलीत्येकंनाम ॥ ६ ॥ प्रणवाप्रणवरूपिणी ॥ ७ ॥ फलिनीत्यादीनिसप्तफकारादीभिनामानि ॥ ८ ॥ बा

पावनीपादसहितापेशलापवनाशिनी ॥ प्रजापतिःपरिश्रांतापर्वतस्तनमंडला ॥ ९३ ॥ पद्मप्रियापद्मसंस्थापद्माक्षीपद्मसंभवा ॥ पद्मपत्रापद्मपदापद्मिनीप्रियभाषिणी ॥ ९४ ॥ पशुपाशविनिर्मुक्तापुरंध्रीपुरवासिनी ॥ पुष्कलापुरुषापर्वापारिजातसुमप्रिया ॥ ९५ ॥ पतिव्रतापवित्रांगीपुष्पहासपरायणा ॥ प्रज्ञावतीसुतापौत्रीपुत्रपूज्यापयस्विनी ॥ ९६ ॥ पट्टिपाशधरापंक्तिःपितृलोकप्रदायिनी ॥ पुराणीपुण्यशीलाचप्रणतार्तिविनाशिनी ॥ ९७ ॥ प्रद्युम्नजननीपुष्टापितामहपरिग्रहा ॥ पुंडरीकपुरावासापुंडरीकसमानना ॥ ९८ ॥ पृथुजंघापृथुभुजापृथुपादापृथूदरी ॥ प्रवालशोभापिंगाक्षीपीतवासाःप्रचापला ॥ ९९ ॥ प्रसवापुष्टिदापुण्याप्रतिष्ठाप्रणवागतिः ॥ पंचवर्णापंचवाणीपंचिकापंजरस्थिता ॥ १०० ॥ परमायापरज्योतिःपरप्रीतिःपरागतिः ॥ पराकाष्ठापरेशानीपाविनीपावकद्युतिः ॥ १ ॥ पुण्यभद्रापरिच्छेद्यापुष्पहासापृथूदरा ॥ पीतांगीपीतवसनापीतशय्यापिशाचिनी ॥ २ ॥ पीतक्रियापिशाचघ्नीपाटलाक्षीपटुक्रिया ॥ पंचभक्षप्रियाचारापूतनाप्राणघातिनी ॥ ३ ॥ पुन्नागवनमध्यस्थापुण्यतीर्थनिषेविता ॥ पंचांगीचपराशक्तिःपरमाह्लादकारिणी ॥ ४ ॥ पुष्पकांडस्थितापूषापोषिताखिलविष्टपा ॥ पानप्रियापंचशिखापन्नगोपरिशायिनी ॥ ५ ॥ पंचमात्रात्मिकापृथ्वीपथिकापृथुदोहिनी ॥ पुराणन्यायमीमांसापाटलीपुष्पगंधिनी ॥ ६ ॥ पुण्यप्रजापारदात्रीपरमार्गैकगोचरा ॥ प्रवालशोभापूर्णाशाप्रणवापल्लवोदरी ॥ ७ ॥ फलिनीफलदाफल्गुःफूत्कारीफलकाकृतिः ॥ फणींद्रभोगशयनाफणिमंडलमंडिता ॥ ८ ॥ बालबालाबहुमताबालातपनिभांशुका ॥ बलभद्रप्रियावंद्यावडवाबुद्धिसंस्तुता ॥ ९ ॥ बंदीदेवीबिलवतीबडिशघ्नीबलिप्रिया ॥ बांधवीबोधिताबुद्धिर्बंधूककुसुमप्रिया ॥ ११० ॥ बालभानुप्रभाकाराब्राह्मीब्राह्मणदेवता ॥ बृहस्पतिस्तुतावृंदावृंदावनविहारिणी ॥ ११ ॥ बालाकिनीबिलाहाराबिलवासाबहूदका ॥ बहुनेत्राबहुपदाबहुकर्णावतंसिका ॥ १२ ॥

लवालेत्यारभ्यब्रह्मकंकणसूत्रिणीत्यंतानिपंचाशद्बकारादीनिनामानि ॥ तत्रबवयोरभेदात्वकारादीनिनामान्यपिकानिचित्पवर्गीयादिनामसुपठ्यंते ॥ बालबालाबालादपिबाला ॥ ९ ॥ बिलवतीबिलंकर्मछिद्रंतद्वतीतद्दृष्टीत्यर्थः ॥ बडिशंकपटंतस्यहंत्रीत्यर्थः ॥ ११० ॥ ११ ॥ बालाकिनी ॥ बलाकानांबकपंक्तीनांसमूहोबालाकंतदस्तियस्याःसाबालाकिनी ॥ बिलाहाराकर्मछिद्रभक्षणकर्त्रीत्यर्थः ॥ बिलवासाबिलेगुहारूपेवासोयस्याः सा ॥ १२ ॥

॥ १३ ॥ बद्धगोधांगुलित्राणा गोधातलनिहाकयोरितिमेदिनीकोशात्॥ गोधाहस्ततलस्तस्यत्राणमंगुलित्राणंचबद्धंययासा॥ वीरलक्षणमेतत्॥ बद्धगोधांगुलित्राणाःकालिंदीमभितोययुरितिमहाभा
रतेविराटपर्वणिप्रसिद्धम् ॥ १४ ॥ १५ ॥ बडिस्था डलयोरभेदाद्वालिस्थेत्यर्थः ॥ विंदुरव्यक्तमायात्मकःसदर्पणोयस्याःसा॥तत्रप्रतिबिंबितत्वात् ॥ मायायाविंदुत्वंच ॥ नमस्तेसमस्तेशिविंदुस्व
रूपेइतिप्रपंचसारेस्पष्टम् ॥ बाणासनवतीधनुष्यहस्तेत्यर्थः ॥ १६ ॥ ब्रह्मकंकणसूत्रिणी ब्रह्मशब्देनब्रह्मविद्यादानंलक्षणयातद्विषयकंयत्कंकणंसूत्रंतदस्तियस्याःसा ॥ ब्रह्मविद्याप्रचारेत्यर्थः ॥ भ

बहुवाहुयुतावीजरूपिणीवहुरूपिणी ॥ विंदुनादकलातीताविंदुनादस्वरूपिणी ॥ १३ ॥ बद्धगोधांगुलित्राणावदर्याश्रमवासिनी ॥ वृंदारकावृहत्स्कंधा
वृहतीवाणपातिनी ॥ १४ ॥ वृंदाध्यक्षावहुनुतावनितावहुविक्रमा ॥ बद्धपद्मासनासीनाविल्वपत्रतलस्थिता ॥ १५ ॥ वोधिद्रुमनिजावासावडिस्थाविं
दुदर्पणा ॥ वालावाणासनवतीवडवानलवेगिनी ॥ १६ ॥ ब्रह्मांडवहिरंतःस्थाब्रह्मकंकणसूत्रिणी ॥ भवानीभीषणवतीभाविनीभयहारिणी ॥ १७ ॥ भ
द्रकालीभुजंगाक्षीभारतीभारताशया ॥ भैरवीभीषणाकाराभूतिदाभूतिमालिनी ॥ १८ ॥ भामिनीभोगनिरताभद्रदाभूरिविक्रमा ॥ भूतवासाभृगुलता
भार्गवीभूसुरार्चिता ॥ १९ ॥ भागीरथीभोगवतीभवनस्थाभिषग्वरा ॥ भामिनीभोगिनीभाषाभवानीभूरिदक्षिणा ॥ १२० ॥ भर्गात्मिकाभीमवतीभव
वंधविमोचिनी ॥ भजनीयाभूतधात्रीरंजिताभुवनेश्वरी ॥ २१ ॥ भुजंगवलयाभीमाभेरुंडाभागधेयिनी ॥ मातामायामधुमतीमधुजिह्वामधुप्रिया ॥
॥ २२ ॥ महादेवीमहाभागामालिनीमीनलोचना ॥ मायातीतामधुमतीमधुमांसामधुद्रवा ॥ २३ ॥ मानवीमधुसंभूतामिथिलापुरवासिनी ॥ मधुकै
टभसंहर्त्रीमेदिनीमेघमालिनी ॥ २४ ॥ मंदोदरीमहामायामैथिलीमसृणप्रिया ॥ महालक्ष्मीर्महाकालीमहाकन्यामहेश्वरी ॥ २५ ॥ माहेंद्रीमेरुतनया
मंदारकुसुमार्चिता ॥ मंजुमंजीरचरणामोक्षदामंजुभाषिणी ॥ २६ ॥ मधुरद्राविणीमुद्रामलयामलयान्विता ॥ मेधामरकतश्यामामागधीमेनकात्म
जा ॥ २७ ॥ महामारीमहावीरामहाश्यामामनुस्तुता ॥ मातृकामिहिराभासामुकुंदपदविक्रमा ॥ २८ ॥ मूलाधारस्थितामुग्धामणिपूरकवासिनी ॥
मृगाक्षीमहिषारूढामहिषासुरमर्दिनी ॥ २९ ॥ योगासनायोगगम्यायोगायौवनकाश्रया ॥ यौवनीयुद्धमध्यस्थायमुनायुगधारिणी ॥ ३० ॥ यक्षिणी
योगयुक्तायक्षराजप्रसूतिनी ॥ यात्रायानविधानज्ञायदुवंशसमुद्भवा ॥ ३१ ॥ यकारादिहकारांतायाजुषीयज्ञरूपिणी ॥ यामिनीयोगनिरतायातुधान
भयंकरी ॥ ३२ ॥ रुक्मिणीरमणीरामारेवतीरेणुकारतिः ॥ रौद्रीरौद्रप्रियाकारारामममातारतिप्रिया ॥ ३३ ॥

वानीत्यारभ्यभागधेयिनीत्यंतानिएकोनचत्वारिंशद्भकारादीनिनामानि ॥ १७ ॥ भारताशया भा स्वप्रकाशासंवित्तस्यांरतायेज्ञानिनस्तेषुआशयोयस्याःसा ॥ १८ ॥ १९ ॥ १२० ॥ भूतधात्रीरं
जितेत्येकंनाम ॥ २१ ॥ मातेत्यारभ्यमहिषासुरमर्दिनीत्यंतानिचतुःपंचाशन्मकारादीनिनामानि ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ योगासनेत्यारभ्ययातुधानभ
यंकरीत्यंतानियकारादीनिविंशतिनामानि ॥ ३० ॥ यक्षराजस्यप्रसूतिकाप्रसवित्री ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ रुक्मिणीत्यारभ्यरुक्मभूषणेत्यंतानिसप्तत्रिंशद्रकारादीनिनामानि ॥ ३३ ॥

रोहिणीराज्यदारेवारमाराजीवलोचना ॥ राकेशीरूपसंपन्नारत्नसिंहासनस्थिता ॥३४॥ रक्तमाल्यांबरधरारक्तगंधानुलेपना ॥ राजहंससमारूढारंभारक्तवलिप्रिया ॥ ३५ ॥ रमणीययुगाधाराराजिताखिलभूतला ॥ रुरुचर्मपरिधानारथिनीरत्नमालिका ॥ ३६ ॥ रोगेशीरोगशमनीराविणीरोमहर्षिणी ॥ रामचंद्रपदाक्रांतारावणच्छेदकारिणी ॥ ३७ ॥ रत्नवस्त्रपरिच्छिन्नारथस्थारुक्मभूषणा ॥ लज्जाधिदेवतालोलाललितालिंगधारिणी ॥ ३८ ॥ लक्ष्मीर्लोलालुप्तविषालोकिनीलोकविश्रुता ॥ लज्जालंबोदरीदेवीललनालोकधारिणी ॥ ३९ ॥ वरदावंदिताविद्यावैष्णवीविमलाकृतिः ॥ वाराहीविरजावर्षावरलक्ष्मीर्विलासिनी ॥ ४० ॥ विनताव्योममध्यस्थावारिजासनसंस्थिता ॥ वारुणीवेणुसंभूतावीतिहोत्राविरूपिणी ॥४१॥ वायुमंडलमध्यस्थाविष्णुरूपाविधिक्रिया ॥ विष्णुपत्नीविष्णुमतीविशालाक्षीवसुंधरा ॥ ४२ ॥ वामदेवप्रियावेलावज्रिणीवसुदोहिनी ॥ वेदाक्षरपरीतांगीवाजपेयफलप्रदा ॥ ४३ ॥ वासवीवामजननीवैकुंठनिलयावरा ॥ व्यासप्रियावर्मधरावाल्मीकिपरिसेविता ॥ ४४ ॥ शाकंभरीशिवाशांताशारदाशरणागतिः ॥ शातोदरीशुभाचाराशुंभासुरविमर्दिनी ॥ ४५ ॥ शोभावतीशिवाकाराशंकरार्धशरीरिणी ॥ शोणाशुभाशयाशुभ्राशिरःसंधानकारिणी ॥ ४६ ॥ शरावतीशरानंदाशरज्ज्योत्स्नाशुभानना ॥ शरभाशूलिनीशुद्धशवरीशुकवाहना ॥४७॥ श्रीमतीश्रीधरानंदाश्रवणानंददायिनी ॥ शर्वाणीशर्वरीवंद्याषड्भाषाषड्ऋतुप्रिया ॥ ४८ ॥ षडाधारस्थितादेवीषण्मुखप्रियकारिणी ॥ षडंगरूपसुमतिसुरासुरनमस्कृता ॥ ४९ ॥ सरस्वतीसदाधारासर्वमंगलकारिणी ॥ सामगानप्रियासूक्ष्मासावित्रीसामसंभवा ॥ ५० ॥ सर्ववासासदानंदासुस्तनीसागरांबरा ॥ सर्वैश्वर्यप्रियासिद्धिःसाधुबंधुपराक्रमा ॥ ५१ ॥ सप्तर्षिमंडलगतासोममंडलवासिनी ॥ सर्वज्ञासांद्रकरुणासमानाधिकवर्जिता ॥ ५२ ॥ सर्वोत्तुंगासंगहीनासद्गुणासकलेष्टदा ॥ सरघासूर्यतनयासुकेशीसोमसंहतिः ॥ ५३ ॥ हिरण्यवर्णाहरिणीह्रींकारीहंसवाहिनी ॥ क्षौमवस्त्रपरितांगीक्षीराब्धितनयाक्षमा ॥ ५४ ॥

॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ लज्जेत्यारभ्यलोकधारिणीत्यंतानित्रयोदशलकारादीनिनामानि ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ वरदेत्यारभ्यवाल्मीकिपरिसेवितेत्यंतानिसप्तत्रिंशद्वकारादीनिनामानि ॥ ४० ॥ ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ शाकंभरीत्यारभ्यशर्वरीवंद्येत्यंतानिएकोनत्रिंशच्छकारादीनिनामानि ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७॥ ४८ ॥ षड्भाषेत्यारभ्यषडंगरूपसुमतिसुरासुरनमस्कृतेत्यंतानि पंचषकारादीनिनामानि ॥ षडाधारामूलाधारप्रभृतयस्तत्रस्थितानांदेवीनांदेवीस्वामिनी ॥ षडंगरूपायेसुमतिसुरास्तैरसुरैश्चनमस्कृतेत्यर्थः ॥ ४९ ॥ सरस्वतीत्यारभ्यसोमसंहतिरित्यंतानिसप्तविंशतिसकारादीनिनामानि ॥ सावित्रीत्येकंनाम ॥ ५० ॥ साधुबंधुपदक्रमासाधूनांस्वभक्तानांयेबंधवोमित्राणितेषुपदक्रमःपदसंचारोयस्याःस्वभक्तभक्तेष्वपिदयावतीत्यर्थः ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ सरघा मधुमक्षिका ॥ ५३ ॥ हिरण्यवर्णेत्यादीनिचत्वारिहकारादीनिनामानि ॥ ळलयोरभेदाल्लकारादिनामभिरेवळकारादिनामान्यपिसंगृहीतानीतिमन्यतेमुनिः ॥ क्षौमवस्त्रपरीतांगीत्यारभ्यत्रीणिनामानिक्षकारादीनि ॥ ५४ ॥

गायत्र्यादीनिअष्टौनामानिमातृकाक्षरक्रमरहितानि ॥ ५५ ॥ ५६ ॥ ५७ ॥ ५८ ॥ ५९ ॥ ६० ॥ ६१ ॥ ६२ ॥ ६३ ॥ ६४ ॥ १६५ ॥ इतिश्रीदेवीभागवततिलकेद्वादशस्कंधेषष्ठोध्यायः॥६॥ ॥
पंचपचाशदधिकैःशतश्लोकैरतःपरम् ॥ दीक्षाविधिंसमासेनवक्तिनारायणोमुनिः ॥ १ ॥ अत्राधुनिकपुस्तकेषुअष्टावध्यायावैष्णवतंत्रस्थाःकेनचित्प्रक्षिप्तादृश्यंते ॥ तत्रशक्तिदीक्षाप्रकरणेतत्कथनस्या
संगतेः ॥ प्राचीनपुस्तकेषुतेषामदर्शनाञ्चसोऽपपाठः ॥ ततःप्राचीनपुस्तकपाठमनुरुध्यैवव्याख्यायते ॥ सहस्रनामश्रवणोत्तरंनारदःपृच्छति श्रुतंसहस्रनामेति ॥ १ ॥ दीक्षालक्षणंदीक्षाविधिस्वरूप

गायत्रीचैवसावित्रीपार्वतीचसरस्वती ॥ वेदगर्भावरारोहाश्रीगायत्रीपरांबिका ॥ ५५ ॥ इतिसाहस्रकंनाम्नांगायत्र्याश्चैवनारद ॥ पुण्यदंसर्वपापघ्नंमहासंपत्तिदायकम् ॥ ५६ ॥ एवंनामानिगायत्र्यास्तोषोत्पत्तिकराणिहि ॥ अष्टम्यांचविशेषेणपठितव्यंद्विजैःसह ॥५७॥ जपंकृत्वाहोमपूजाध्यानंकृत्वाविशेषतः ॥ यस्मैकस्मैनदातव्यंगायत्र्यास्तुविशेषतः ॥ ५८ ॥ सुभक्तायसुशिष्यायवक्तव्यंभूसुरायवै ॥ भ्रष्टेभ्यःसाधकेभ्यश्चबांधवेभ्योनदर्शयेत् ॥५९॥ यद्गृहेलिखितंशास्त्रंभयंतस्यनकस्यचित् ॥ चंचलापिस्थिराभूत्वाकमलातत्रतिष्ठति ॥६०॥ इदंरहस्यंपरमंगुह्याद्गुह्यतरंमहत् ॥ पुण्यप्रदंमनुष्याणांदरिद्राणांनिधिप्रदम् ॥ ६१ ॥ मोक्षप्रदंमुमुक्षूणांकामिनांसर्वकामदम् ॥ रोगाद्वैमुच्यतेरोगीबद्धोमुच्येतबंधनात् ॥ ६२ ॥ ब्रह्महत्यासुरापानसुवर्णस्तेयिनोनराः ॥ गुरुतल्पगतोवापिपातकान्मुच्यतेसकृत् ॥ ६३ ॥ असत्प्रतिग्रहाच्चैवाऽभक्ष्यभक्षाद्विशेषतः ॥ पाखंडानृतमुख्येभ्यःपठनादेवमुच्यते ॥६४॥ इदंरहस्यममलंमयोक्तंपद्मजोद्भव ॥ ब्रह्मसायुज्यदंनृणांसत्यंसत्यंनसंशयः ॥ १६५ ॥ इतिश्रीदेवीभागवतेमहापुराणेद्वादशस्कंधेगायत्रीसहस्रनामस्तोत्रकथनंनामषष्ठोध्यायः ॥ ६ ॥ ॥ श्रीनारदउवाच ॥ श्रुतंसहस्रनामाख्यंश्रीगायत्रीफलप्रदम् ॥ स्तोत्रंमहोन्नतिकरंमहाभाग्यकरंपरम् ॥ १ ॥ अधुनाश्रोतुमिच्छामिदीक्षालक्षणमुत्तमम् ॥ विनायेननसिध्येतदेवीमंत्रेधिकारिता ॥ २ ॥ ब्राह्मणानांक्षत्रियाणांविशांस्त्रीणांतथैवच ॥ सामान्यविधिनासर्वंविस्तरेणवदप्रभो ॥ ३ ॥ श्रीनारायणउवाच ॥ शृणुदीक्षांप्रवक्ष्यामिशिष्याणांभावितात्मनाम् ॥ देवाग्निगुरुपूजादावधिकारोययाभवेत् ॥ ४ ॥ दिव्यंज्ञानंहियादद्यात्कुर्यात्पापक्षयंतुया ॥ सैवदीक्षेतिसंप्रोक्तावेदतंत्रविशारदैः ॥५॥ अवश्यंसातुकर्तव्यायतोबहुफलामता॥गुरुशिष्यावुभावत्राप्यतिशुद्धावपेक्षितौ॥ ॥ ६ ॥ गुरुस्तुविधिवत्प्रातःकृत्यंसर्वंविधायच ॥ स्नानसंध्यादिकंसर्वंयथाविधिविधायच ॥ ७ ॥ कमण्डलुकरोमौनीगृहंयायात्सरित्तटात् ॥ यागमंडपमासाद्याविशेत्तत्रासनेवरे ॥ ८ ॥

मित्यर्थः ॥ ब्राह्मणानामित्यर्धस्यदेवीमंत्रेधिकारितेतिपूर्वेणान्वयः ॥ २ ॥ ३ ॥ ययाभवेदिति ॥ तदुक्तम् ॥
अदीक्षितस्यमरणंरौरवायप्रकल्पते॥नपूजाद्यधिकारोस्तिविनादीक्षांवराननेइति ॥४॥ दीक्षापदार्थमाह दिव्यंज्ञानमिति॥दाण्दानेक्षिक्षयेइतिधातुद्वयनिष्पन्नोदीक्षाशब्दइत्यर्थः॥यादीक्षाक्रिया ॥५॥
अतिशुद्धौमातृतःपितृतआचारतश्चेत्यर्थः ॥ तदुक्तंशारदायां मातृतःपितृतःशुद्धइति ॥ ६ ॥ विधिवदिति ॥ पूर्वोक्तप्रकारेण ॥७॥ यागमंडपंदीक्षास्थानम्॥मंडपशब्देनकुंडमंडपोक्तविधिनाषोडश
हस्तपरिमितःकुंडमंडपःकर्तव्यइतिसूचितम् ॥ तदुक्तंपिंगलामते ॥ कलाकरप्रमाणःस्यान्मंडपोमुख्यएवचेति ॥ तद्विधिश्चग्रंथातरादवसेयः ॥ ८ ॥

अस्त्रमंत्रेणेति ॥ अर्घ्यपात्रेजलंगृहीत्वागंधपुष्पेप्रक्षिप्यसप्तवारंफडित्यस्त्रमंत्रेणाभिमंत्रयेदित्यर्थः॥९॥अस्त्रमंत्रफट्मंत्रम्॥ द्वारंमंडपद्वारम् ॥द्वारमितिजात्यैकवचनाच्चत्वारिमंडपद्वाराणीत्यर्थः॥१०॥ ऊर्ध्वोदुंबरकेद्वारस्योर्ध्वफलकप्रथमप्रांतेगणनाथंमध्येलक्ष्मींद्वितीयप्रांतेसरस्वतींचपूजयेदित्यर्थः॥नाममंत्रैर्गणेशायनमइत्यादिभिः॥११॥ गंगांप्रथमतःसंपूज्यतद्वामभागेविघ्नेशमर्चयेदित्यर्थः॥तथाक्षेत्रपालंप्रथमतस्तद्वामभागेसूर्यजांयमुनांपूजयेदित्यर्थः ॥१२॥ देहल्यामधोदेहल्यांअस्त्रमंत्रतः फट्मंत्रतः ॥ अनंतरंमंडपमध्येसर्वदेवीमयमस्तीतिविभाव्योर्ध्वंपश्यन्दिविभवान्विघ्नानुत्सारयेदित्यर्थः ॥१३॥ पादघातैस्त्रिभिर्भौमान्विघ्नानुत्सारयेदित्यर्थः ॥१४॥ अनंतरंअंतःस्थितविघ्ननिर्गमनार्थंमार्गंपरित्यज्यद्वारवामशाखांस्पृशन्दक्षिणांघ्रिमग्रेदत्वामंडपेप्रविशेदित्याह वामशाखामिति ॥ अंतःस्थि

आचम्यप्राणानायम्यगंधपुष्पविमिश्रितम् ॥ सप्तवारास्त्रमंत्रेणजप्तंवारिसुसाधयेत् ॥ ९ ॥ वारिणातेनमतिमानस्त्रमंत्रंसमुच्चरन् ॥ प्रोक्षयेद्द्वारमखिलंततः पूजांसमाचरेत् ॥ १० ॥ उर्ध्वोदुंबरकेदेवंगणनाथंतथाश्रियम् ॥ सरस्वतींनाममंत्रैःपूजयेद्गंधपुष्पकैः ॥ ११ ॥ द्वारदक्षिणशाखायांगंगांविघ्नेशमर्चयेत् ॥ द्वारस्यवामशाखायांक्षेत्रपालंचसूर्यजाम् ॥ १२ ॥ देहल्यांपूजयेदस्त्रदेवतामस्त्रमंत्रतः ॥ सर्वदेवीमयंदृश्यमितिसंचिंत्यसर्वतः ॥ १३ ॥ दिव्यानुत्सारयेद्विघ्नानस्त्रमंत्रजपेनतु ॥ अंतरिक्षगतान्विघ्नान्पादघातैस्तुभूमिगान् ॥ १४ ॥ वामशाखांस्पृशन्पश्चात्प्रविशेद्दक्षिणांघ्रिणा ॥ प्रविश्यकुंभंसंस्थाप्यसामान्यार्घ्यंविधायच ॥ १५ ॥ तेनचाऽर्घ्यजलेनापिनैर्ऋत्यांदिशिपूजयेत् ॥ वास्तुनाथंपद्मयोनिंगंधपुष्पाक्षतादिभिः ॥ १६ ॥ ततःकुर्यात्पंचगव्यंतेनचाऽर्घ्योदकेनच ॥ तोरणस्तंभपर्यंतंप्रोक्षयेन्मंडपंगुरुः ॥ १७ ॥ सर्वदेवीमयंचेदंभावयेन्मनसाकिल ॥ मूलमंत्रंजपन्भक्त्याप्रोक्षणंस्याच्छराणुना ॥ १८ ॥ शरमंत्रंसमुच्चार्यताडयेन्मंडपक्षमाम् ॥ हुंमंत्रंतुसमुच्चार्यकुर्यादभ्युक्षणंततः ॥१९॥ धूपयेदंतरंधूपैर्विकिरान्विकिरेत्ततः ॥ मार्जयेत्तांस्तुमार्जन्याकुशनिर्मितयापुनः ॥ २० ॥ ईशानदिशितत्पुंजंकृत्वासंस्थापयेन्मुने ॥ पुण्याहवाचनंकृत्वादीनानाथांश्चतोषयेत् ॥ २१ ॥ विशेन्मृद्वासनेपश्चान्नमस्कृत्यगुरुंनिजम् ॥ प्राङ्मुखोविधिवद्ध्यात्वादेयमंत्रस्यदेवताम् ॥ २२ ॥ भूतशुद्ध्यादिकंकृत्वापूर्वोक्तेनैववर्त्मना ॥ ऋष्यादिन्यासकंकुर्याद्देयमंत्रस्यवैमुने ॥ २३ ॥ न्यसेन्मुनिंतुशिरसिमुखेछंदःसमीरितम् ॥ देवतांहृदयांभोजेगुह्येबीजंतुपादयोः॥२४॥शक्तिंविन्यस्यपश्चात्तुतालत्रयरवात्ततः ॥ दिग्बंधंकारयेत्पश्चाच्छोटिकाभिस्त्रिभिर्नरः ॥ २५ ॥ प्राणायामंततःकृत्वामूलमंत्रमनुस्मरन् ॥ मातृकांविन्यसेद्देहेतत्प्रकारस्तथोच्यते ॥ २६ ॥

ताविघ्नानिर्गच्छंतिअहंत्वंतःप्रविशामीतिभावयन्प्रविशेदितितात्पर्यम् ॥ सामान्यार्घ्यंपूर्ववत् ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ शराणुनाऽस्त्रमंत्रेण ॥ १८ ॥ मंडपक्ष्मांमंडपभुवम् ॥ १९ ॥ विकिरानिति ॥ तदुक्तंचिद्वल्लीतंत्रे ॥ जलचंदनसिद्धार्थभस्मदूर्वांकुराक्षताः ॥ विकिराइतिसंदिष्टाःसर्वविघ्नौघनाशनाइति ॥ तांस्त्विति ॥ तान्विकिरानित्यर्थः ॥ २० ॥ तत्पुंजमिति ॥ तस्मिन्पुंजेऽग्रेवर्धनीस्थापनंवक्ष्यति ॥ २१ ॥ देयमंत्रस्येति ॥ शिष्यस्ययोदेयोमंत्रस्तस्यदेवतामित्यर्थः ॥ २२ ॥ पूर्वोक्तेनैकादशस्कंधोक्तप्रकारेण ॥ २३ ॥ ऋष्यादिन्यासस्थानान्याह न्यसेदिति ॥ २४ ॥ तालत्रयरवादिति ॥ तालत्रयशब्देनदिव्यांतरिक्षभौमविघ्नानुत्सार्यछोटिकाभिर्दिग्बंधंकुर्यादित्यर्थः ॥ २५ ॥ २६ ॥

ओंअंनमइति ओंआंनमः ओंइंनमइत्यादिप्रकारेणशिरआदिस्थानेषुमातृकान्यासप्रकरणेसर्वत्रप्रसिद्धेषुन्यसेदित्यर्थः ॥ २७ ॥ मूलमंत्रेति॥देयमंत्रस्येत्यर्थः॥सचषडंगस्तत्तत्कल्पेप्रसिद्धः॥षडंग न्यासस्थानान्याह अंगुष्ठादिष्विति ॥ २८ ॥नमःस्वाहेति ॥ हृदयायनमः ॥ शिरसेस्वाहा ॥ शिखायैवषट् ॥कवचायहुम् ॥नेत्रत्रयायवौषट् ॥ अस्त्रायफडेवंरीत्येत्यर्थः ॥ २९॥३०॥ ततोनिज देहेवक्ष्यमाणक्रमेणदेव्याआसनंकल्पयेदित्याह ॥ ततोनिजेइति ॥तमेवक्रममाह दक्षांसेइति ॥३१॥३२॥ नञादीनिति ॥ नञ्पूर्वानित्यर्थः ॥ तथाचाधर्मायनमः ॥ अज्ञानायनमः॥अवैराग्याय नमः ॥ अनैश्वर्यायनमइतिमंत्राःसंपन्नाः ॥ ३३ ॥ तस्मिन्कल्पितेआसनेपर्यंककल्पनामाह पादाधर्मादयइति॥ पादाःपर्यंकखुराधर्मादयोज्ञेयाइत्यर्थः ॥ अधर्मादयस्तुपर्यंकगात्राणीतिज्ञेयाइत्यर्थः ॥ ३४॥मध्येऽनंतमिति ॥ तंचाऽनंतंमृद्वासनेमृदुतूलिकास्थानेभावयेदित्यर्थः ॥तस्मिन्ननंतेप्रपंचपद्मंभावयेत्तस्मिन्कमलेसूर्येंदुपावकानुपर्युपरिन्यसेद्भावयेच्चेत्याह प्रपंचपद्ममिति॥ ३५॥ कलायुतानिमं डलानिन्यसेदित्याह न्यसेत्कलायुतानिति॥कस्यकतिकलाःसंतीतितदाह सूर्यस्यद्वादशेति ॥ ३६ ॥ तेचसूर्यादयःप्रणवस्यवर्णत्रयपूर्वकान्यस्तव्याइतितंत्रांतरेउक्तम् ॥ तथाचायंप्रयोगः ॥ अंसू

ॐअंनमइतिप्रोच्यन्यसेच्छिरासिमंत्रवित ॥ एवमेवतुसर्वेषुन्यसेत्स्थानेषुवैमुने ॥ २७ ॥ मूलमंत्रषडंगंचन्यसेदंगेषुसत्तमः ॥ अंगुष्ठादिष्वंगुलीषुहृदया दिषुचक्रमात् ॥ २८ ॥ नमःस्वाहावषडचुक्तैर्हुंवौषट्फट्पदान्वितैः ॥ प्रणवादियुतैर्मंत्रैःषड्भिरेवंषडंगकम् ॥ २९ ॥ वर्णन्यासादिकंपश्चान्मूलमंत्रस्ययो जयेत् ॥ स्थानेषुतत्तत्कल्पोक्तेष्वितिन्यासविधिःस्मृतः ॥ ३० ॥ ततोनिजेशरीरेऽस्मिंश्चिंतयेदासनंशुभम् ॥ दक्षांसेचन्यसेद्धर्मंवामांसेज्ञानमेवच॥३१॥ वामोरौचापिवैराग्यंदक्षोरावथविन्यसेत् ॥ ऐश्वर्यमुखदेशेतुमुनेध्यायेदधर्मकम् ॥ ३२ ॥ वामपार्श्वेनाभिदेशेदक्षपार्श्वेतथापुनः ॥ नञादींश्चापिज्ञानादी न्पूर्वोक्तानेवविन्यसेत् ॥ ३३ ॥ पादाधर्मादयःप्रोक्ताःपीठस्यमुनिसत्तम ॥ अधर्माद्यास्तुगात्राणिस्मृतानिमुनिपुंगवैः ॥ ३४ ॥ मध्येऽनंतंहृदिस्थानेन्य सेन्मृद्वासनेस्थले ॥ प्रपंचपद्मंविमलंतस्मिन्सूर्येंदुपावकान् ॥ ३५ ॥ न्यसेत्कलायुतान्मंत्रीसंक्षेपात्तावदाम्यहम् ॥ सूर्यस्यद्वादशकलास्ताइंदोःषोडश स्मृताः ॥ ३६ ॥ दशवह्नेःकलाःप्रोक्तास्ताभिर्युक्तांस्तुतान्स्मरेत् ॥ सत्त्वंरजस्तमश्चैवन्यसेत्तेषामथोपरि ॥३७॥ आत्मानमंतरात्मानंपरमात्मानमेवच॥ ज्ञानात्मानंन्यसेद्विद्वानित्थंपीठस्यकल्पना ॥३८॥ अमुकासनायनमइतिमंत्रेणसाधकः ॥ आसनंपूजयित्वातुतस्मिन्ध्यायेत्परांबिकाम् ॥३९॥ कल्पोक्त विधिनामंत्रीदेयमंत्रस्यदेवताम् ॥ मानसैरुपचारैश्चपूजयेत्तांयथाविधि ॥ ४० ॥ मुद्राःप्रदर्शयेद्विद्वान्कल्पोक्तामोदकारकाः ॥ याभिर्विरचिता भिस्तुमोदोदेव्यास्तुजायते ॥ ४१ ॥ नारायणउवाच ॥ ततःस्ववामभागाग्रेषट्कोणोपरिवर्तुलम् ॥ चतुरस्रयुतंसम्यङ्मध्येमंडलमालिखेत् ॥ ४२ ॥

र्यमंडलायद्वादशकलात्मनेनमः ॥ उंसोममंडलायषोडशकलात्मनेनमः॥ मंवह्निमंडलायदशकलात्मनेनमः ॥ इतिप्रयोगंकृत्वान्यसेदित्यर्थः ॥ तदुपरिसत्त्वादिगुणत्रयंन्यसेदित्याह सत्त्वंरज इति ॥ संसत्त्वायनमः ॥ रंरजसेनमः ॥ ॥ तंतमसेनमइतिप्रयोगः ॥ ३७ ॥ आत्मानमिति ॥ तेचचत्वारआत्मानोदेवीस्थानात्पूर्वादिदिक्षुन्यसेदितितुचिद्वल्लीतंत्रादूह्यम् ॥ ३८ ॥ अमुका सनायनमइतीति ॥ अमुकशब्दस्थानेपूजनीयदेवतानामग्राह्यमित्यर्थः ॥ यथादुर्गासनायनमः ॥ गायत्र्यासनायनमइति ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ विशेषार्घ्यस्थापनमाह ततःस्वे ति ॥ षट्कोणोपरीति ॥ प्रथमतःषट्कोणंकृत्वातदुपरिवर्तुलंकृत्वाचतुरस्रंकुर्यात्चंदनेनेत्यर्थः ॥ ४२ ॥

मध्येषट्कोणमध्ये ॥ त्रिकोणमधोमुखंकुर्यादित्यर्थः ॥ षडंगानिदेयमंत्रस्यषडंगानि ॥४३॥ कांदिशमारभ्यषडंगानिपूजयेत्तत्राह अग्न्यादिष्विति ॥ अत्रपूज्यपूजकयोर्मध्येप्राचीग्राह्यातदनुरोधेना ग्न्यादिकल्पनाकर्तव्या ॥ तदुक्तंदक्षिणामूर्तिसंहितायाम् ॥ अग्नीशासुरवायव्यमध्येदिक्ष्वंगपूजनमिति ॥ ततःषडंगपूजनानंतरंकृत्यमाह आधारपात्रमिति ॥ त्रिपादिकामित्यर्थः ॥ ४४ ॥ त्रिपा दिकायांभावनापुरःसरंपूजामंत्रमाह मंवह्निमंडलायेति ॥ मंवह्निमंडलायदशकलात्मनेदुर्गादेव्यर्घपात्रस्थानायनमइतिमंत्रः ॥४५॥ ४६ ॥ पूर्वमारभ्यपूर्वदिशमारभ्यतस्यांत्रिपादिकायांवह्निमंडलसं युतादशवह्निकलाःपूज्याइत्यर्थः ॥ ताश्चकलाःशारदातिलकादिपुस्पष्टाएव ॥ ४७॥ मूलमंत्रेणदेयमंत्रेण ॥४८॥ अंसूर्यमंडलायद्वादशकलात्मनेदुर्गादेव्यर्घपात्रायनमइतिमंत्रः ॥४९॥५०॥ त

मध्येत्रिकोणंसंलिख्यशंखमुद्रांप्रदर्शयेत् ॥ षडंगानिचषट्कोणेष्वर्चयेत्कुसुमादिभिः ॥ ४३ ॥ अग्न्यादिषुतुकोणेषुषडंगार्चनमाचरेत् ॥ आधारपात्रमादायशंखस्यमुनिसत्तम ॥४४॥ अस्त्रमंत्रेणसंप्रोक्ष्यस्थापयेत्तत्रमंडले ॥ मंवह्निमंडलायोक्त्वाततोदशकलात्मने ॥४५॥ अमुकदेव्याअर्घ्यपात्रस्थानायनमइत्यपि ॥ मंत्रोयमुक्तःशंखस्याप्याधारस्थापनेबुधैः ॥४६ ॥ आधारेपूर्वमारभ्यप्रदक्षिणक्रमेणतु ॥ दशवह्निकलाःपूज्यावह्निमंडलसंस्थिताः ॥ ४७ ॥ ततोवैमूलमंत्रेणप्रोक्षितंशंखमुत्तमम् ॥ स्थापयेत्तत्रचाधारेमूलमंत्रमनुस्मरन् ॥४८॥ अंसूर्यमंडलायोक्त्वाद्वादशांतेकलात्मने ॥ अमुकदेव्यर्घपात्रायनमइत्युच्चरेत्ततः ॥ ४९ ॥ शंशंखायपदंप्रोच्यनमइत्येतदुच्चरेत् ॥ प्रोक्षयेत्तेनतंशंखंतस्मिन्द्वादशपूजयेत् ॥५०॥ सूर्यस्यद्वादशकलास्तपिन्याद्यायथाक्रमम् ॥ विलोममातृकांप्रोच्यमूलमंत्रंविलोमकम् ॥५१॥ जलैरापूरयेच्छंखंतत्रचेंदोःकलांन्यसेत् ॥ उंसोममंडलायोक्त्वांतेषोडशकलात्मने ॥५२॥ अमुकार्घ्यामृतायेतिह्रन्मंत्रांतोमनुःस्मृतः ॥ पूजयेन्मनुनातेनजलंतुसृणिमुद्रया ॥५३॥ तीर्थान्यावाह्यतत्रैवाप्यष्टकृत्वोजपेन्मनुम् ॥ षडंगानिजलेन्यस्यहृदासंपूजयेदपः ॥५४॥ अष्टकृत्वोजपेन्मूलंछादयेन्मत्स्यमुद्रया ॥ ततोदक्षिणदिग्भागेशंखस्यप्रोक्षणींन्यसेत् ॥५५॥ शंखांबुकिंचिन्निक्षिप्यप्रोक्षयेत्तेनसर्वतः ॥ पूजाद्रव्यंनिजात्मानंविशुद्धंभावयेत्ततः ॥५६॥ नारायणउवाच ॥ ततःस्वपुरतोवेद्यांसर्वतोभद्रमंडलम् ॥ संलिख्यकर्णिकामध्यंपूरयेच्छालितंडुलैः ॥ ॥५७॥ आस्तीर्यदर्भांस्तत्रैवन्यसेत्कूर्चंसलक्षणम् ॥ आधारशक्तिमारभ्यपीठमन्वंतमर्चयेत् ॥ ५८ ॥ निर्व्रणंकुंभमादायाप्यस्त्राद्भिःक्षालितांतरम् ॥ तंतुनावेष्टयेत्तंतुत्रिगुणेनारुणेनच ॥ ५९ ॥

पिन्याद्यास्तपिनीतापिनीधूम्राद्याःशारदातिलकादिपुस्पष्टाः ॥५१ ॥५२॥ सृणिमुद्रयांकुशमुद्रया ॥ ५३ ॥ हृदानमइतिमंत्रेण ॥ ५४ ॥ प्रोक्षणींसामान्यार्घ्यस्थानीयाम् ॥ शंखोविशेषार्घः प्रोक्षणीसामान्यार्घः ॥ ५५ ॥ ५६ ॥ अर्घ्यस्थापनोत्तरंकृत्यमाह ततस्तुपुरतोवेद्यामिति ॥ चतुष्कोणैकहस्तावेदीतस्यांसर्वतोभद्रमंडलंलिखेदित्यर्थः ॥ तन्मंडलस्यकर्णिकामध्येप्रथमतःशालिभिःपूरणंततस्तंडुलैःपूरणमित्यर्थः ॥ ५७ ॥ कूर्चमिति ॥ सप्तविंशतिदर्भाणांवेण्यग्रंग्रंथिभूषितमित्युक्तलक्षणंकूर्चम् ॥ आधारशक्तिमिति ॥आधारशक्तयेनमः ॥प्रकृत्यैनमः॥कूर्मायनमः ॥ शेषायनमः॥ क्षमायैनमः ॥ सुधासिंधवेनमइत्यादिशारदातिलकचिद्वल्लीतंत्रोक्तप्रकारेणपीठमन्वंतमिति ॥ दुर्गादेवीयोगपीठायनमइतिपीठमंत्रः॥५८॥अस्त्राद्भिःफट्मंत्राभिमंत्रितैर्जलैः॥ त्रिगुणेत्यनेनतस्मिंस्त्रिवारवेष्टितंतंतौसत्त्वगुणरजोगुणतमोगुणभावनाकार्येत्यर्थः॥ अरुणेनरक्तवर्णेनतंतुनेत्यर्थः ॥ ५९ ॥

कूर्चः पूर्वोक्तः ॥ तारमंत्रेणप्रणवोच्चारेण ॥६०॥ तत्रकुंभस्यपीठस्यचैकत्वंभावयेदित्याह ऐक्यमिति ॥ प्रतिलोमंक्षकारमारभ्याकारपर्यंतंमातृकामंत्रमुच्चरंस्तीर्थोदकैःपूरयेदित्यन्वयः ॥६१॥६२ ॥ छादयेदिति ॥ तेपुनवपल्लवेपुकल्पवृक्षभावनाकर्तव्येतितुशारदातिलकेउक्तम् ॥ वस्त्रयुग्मेनरक्तेनेतिबोध्यम् ॥ ६३ ॥ ६४ ॥ ६५॥६६ ॥६७ ॥ मनुनापुटितैरिति ॥ न्हींमंन्हींन्हींमांन्हींमित्यादि प्रकारेणदेयमंत्रेणपुटितैर्मातृकाक्षरैर्देवतायाअंगेषुमातृकाक्षरन्यासस्थानेषुशिरःप्रभृतिपुपुष्पैःपूजयेदित्यर्थः ॥ ६८ ॥६९॥ कुंदपुष्पादीति ॥ आदिनापूर्वमेकादशस्कंधोक्तानिग्राह्याणि ॥ पुरुर्गुग्गुल

नवरत्नोदरंकूर्चयुतंगंधादिपूजितम् ॥ स्थापयेत्तत्रपीठेतुतारमंत्रेणदेशिकः ॥६०॥ ऐक्यंकुंभस्यपीठस्यभावयेत्पूरयेत्ततः ॥ मातृकांप्रतिलोमेनजपंस्तीर्थोदकैर्मुने ॥ ६१ ॥ मूलमंत्रंचसंजप्यपूरयेद्देवताधिया ॥ अश्वत्थपनसाम्राणांकोमलैर्नवपल्लवैः ॥ ६२ ॥ छादयेत्कुंभवदनंचषकंसफलाक्षतम् ॥ संस्थापयेत्मतिमान्वस्त्रयुग्मेनवेष्टयेत् ॥ ६३ ॥ प्राणस्थापनमंत्रेणप्राणस्थापनमाचरेत् ॥ आवाहनादिमुद्राभिर्मोदयेद्देवतांपराम् ॥ ६४ ॥ ध्यायेत्तांपरमेशानींकल्पोक्तेनप्रकारतः ॥ स्वागतंकुशलप्रश्नंदेव्याअग्रेसमुच्चरेत् ॥६५॥ पाद्यंदद्यात्ततोप्यर्घ्यंततश्चाचमनीयकम् ॥ मधुपर्कंचसाभ्यंगंदेव्यैस्नानंनिवेदयेत् ॥ ६६ ॥ वाससीचततोदद्याद्रक्तेक्षौमेसुनिर्मले ॥ नानामणिगणाकीर्णानाकल्पान्कल्पयेत्ततः ॥ ६७ ॥ मनुनापुटितैर्वर्णैर्मातृकायाविधानतः ॥ देव्याअंगेषुविन्यस्यचंदनाद्यैःसमर्चयेत् ॥६८॥ गंधःकालागरुभवःकर्पूरेणसमन्वितः ॥ काश्मीरंचंदनंचापिकस्तूरीसहितंमुने ॥ ६९ ॥ कुंदपुष्पादिपुष्पाणिपरदेव्यैसमर्पयेत् ॥ धूपोऽगरुपुरुव्रातोशीरचंदनशर्कराः ॥७०॥ मधुमिश्राःस्मृतादेव्याःप्रियाधूपात्मनासदा ॥ दीपाननेकान्दत्वाथनैवेद्यंदर्शयेत्सुधीः ॥ ७१ ॥ प्रतिद्रव्यंजलंदद्यात्प्रोक्षणीस्थंनचान्यथा ॥ ततःकुर्यादंगपूजांकल्पोक्तावरणानिच ॥७२॥ सांगांदेवीमथाभ्यर्च्यवैश्वदेवंततश्चरेत् ॥ दक्षिणेस्थंडिलंकृत्वातत्राधायहुताशनम् ॥७३॥ मूर्तिस्थांदेवतांतत्राऽऽवाह्यसंपूज्यचक्रमात् ॥ तारव्याहृतिभिर्हुत्वामूलमंत्रेणवैततः ॥७४॥ पंचविंशतिवारंतुपायसेनससर्पिषा ॥ हुनेत्पश्चाद्व्याहृतिभिःपुनश्चजुहुयान्मुने ॥ ७५ ॥ गंधाद्यैरर्चयित्वाचदेवींपीठेतुयोजयेत् ॥ वह्निंविसृज्यहविषापरितोविकिरेद्बलिम् ॥ ॥७६॥ देवतायाःपार्षदेभ्योगंधपुष्पादिसंयुतं ॥ पंचोपचारान्दत्वाथतांबूलंछत्रचामरे ॥७७॥ दद्याद्देव्यैततोमंत्रंसहस्रावृत्तितोजपेत् ॥ जपंसमर्प्यचैशान्यांविकिरेद्दिशिसंस्थिते ॥७८॥ कर्करींस्थापयेत्तस्यांदुर्गामावाह्यपूजयेत् ॥ रक्षरक्षेतिचोच्चार्य्यनालमुक्तेनवारिणा ॥७९॥ अस्त्रमंत्रंजपन्देशंसेचयेत्तुप्रदक्षिणम् ॥ कर्करींस्थापयेत्स्थानेपूजयेच्चास्त्रदेवताम् ॥ ८० ॥

स्तस्यव्रातःसमुदायः ॥ अगरुगुग्गुलोशीरचंदनानांचूर्णंकृत्वाशर्करामधुभ्यांचमिश्रितंकृत्वागुटिकांकुर्यात्तस्यधूपोदेव्याअतिप्रियइत्यर्थः ॥ ७० ॥ ७१ ॥ प्रोक्षणीस्थंपूर्वोक्तसामान्यार्घ्यपात्रस्थम् ॥ तदुक्तंशारदायाम् ॥ सर्वमेतत्प्रयुंजीतप्रोक्षणीस्थेनवारिणेति ॥ अंगपूजांदेवतायाःषडंगपूजाम् ॥ ७२ ॥ ॥ ७३ ॥ मूर्तिस्थांकलशस्थाम् ॥ तारव्याहृतिभिरिति ॥ ओंस्वाहाभूःस्वाहेतिप्रकारेणप्रथमतोहुत्वापंचविंशतिवारंदेयमंत्रेणहुत्वापुनश्चपूर्ववत्तारव्याहृतिभिर्जुहुयादित्यर्थः ॥७४॥ ७५॥ हविषाहोमावशिष्टपायसेन ॥ ७६ ॥ ७७ ॥ ऐशान्यांदिशीति ॥ ऐशान्यांदिशिपूर्वंसंमार्जनंकृत्वासंस्थापितेविकिरेकर्करीमुभयमुखींस्थापयेदित्यर्थः ॥ ७८ ॥ ७९ ॥ देशंमंडपस्थंदेशंअस्त्रदेवतांदुर्गाम् ॥८०॥

वेद्यांमंडपेएवनिद्रांकुर्यादित्यर्थः ॥ अयमधिवासनप्रकारः सद्योधिवासनंवाकार्यम् ॥ स्पष्टंचेदंचिद्वल्लीतंत्रशारदातिलकयोः ॥ ८१ ॥ अधिवासनानंतरमग्निमुखमाह ततःकुंडस्येति ॥ अत्रकुंडस्ये
तिपदेननवकुंडीविधानंसूचितम् ॥ तच्चाऽत्राऽनुक्तमपिशारदातिलकादिनिबंधोक्तरीत्याकार्यम् ॥ तदभावेआह स्थंडिलस्यचेति ॥ ८२ ॥ मूलमंत्रंसमुच्चार्यकुंडंवीक्षयेदित्यर्थः ॥ तेनैवास्त्रमंत्रेणैव
प्रोक्षणंदृढीकरणार्थंसमिदादिभिस्ताडनंचकार्यमित्यर्थः ॥ कवचेनहुमितिमंत्रेणाऽभ्युक्षणंचेत्यर्थः ॥ ८३ ॥ लिखेल्लेखाःसमिदादिभिः ॥ ८४ ॥ पीठमिति ॥ आधारशक्तयेनमइत्यारभ्याऽमु
कदेवीयोगपीठायनमइत्येतत्पर्यंतंपीठंकुंडेपूजयेदित्यर्थः ॥ ८५ ॥ ८६ ॥ क्रीडांरतिम् ॥ ८७ ॥ ८८ ॥ ८९ ॥ सप्तवारंप्रणवेनाभिमंत्रयेदित्यन्वयः ॥ शरेणास्त्रमंत्रेण ॥ तनुत्रेणहुमिमंत्रेण ॥

पश्चाद्गुरुस्तुशिष्येणसहभुंजीतवाग्यतः ॥ तस्यांरात्रौतुतद्वेद्यांनिद्रांकुर्यात्प्रयत्नतः ॥८१॥ नारायणउवाच ॥ ततःकुंडस्यसंस्कारंस्थंडिलस्यचवामुने ॥
प्रवक्ष्यामिसमासेनयथाविधिविधानतः ॥ ८२ ॥ मूलमंत्रंसमुच्चार्यवीक्षयेदस्त्रमंत्रतः ॥ प्रोक्षयेत्ताडनंकुर्यात्तेनैवकवचेनतु ॥ ८३ ॥ अभ्युक्षणंसमुद्दिष्टं
तिस्रस्तिस्रस्ततःपरम् ॥ प्रागग्राउदगग्राश्चलिखेल्लेखाःसमंततः ॥ ८४ ॥ प्रणवेनसमभ्युक्ष्यपीठंदेव्याःसमर्चयेत् ॥ आधारशक्तिमारभ्यपीठमंत्रावसान
कम् ॥ ८५ ॥ तस्मिन्पीठेसमावाह्यशिवौपरमकारणौ ॥ गंधाद्यैरुपचारैश्चपूजयेत्तौसमाहितः ॥ ८६ ॥ देवींध्यायेदृतुस्नातांसंसक्तांशंकरेणतु ॥ कामा
तुरांतयोःक्रीडांकिंचित्कालंविभावयेत् ॥ ८७ ॥ अथवह्निंसमादायपात्रेणपुरतोन्यसेत् ॥ क्रव्यादांशंपरित्यज्यपूर्वोक्तैर्वीक्षणादिभिः ॥ ८८ ॥ संस्कृत्य
वह्निंरवीजमुच्चार्यतदनंतरम् ॥ चैतन्यंयोजयेत्तस्मिन्प्रणवेनाभिमंत्रयेत् ॥ ८९ ॥ सप्तवारंततोधेनुमुद्रांसंदर्शयेद्गुरुः ॥ शरेणरक्षितंकृत्वातनुत्रेणावगुंठये
त् ॥ ९० ॥ अर्चितंत्रिःपरिभ्राम्यप्रादक्षिण्येनसत्तमः ॥ कुंडोपरिजपंस्तारंजानुस्पृष्टमहीतलः ॥ ९१ ॥ शिवबीजधियादेव्यायोनौवह्निंविनिक्षिपे
त् ॥ आचामयेत्ततोदेवंदेवींचजगदंबिकाम् ॥ ९२ ॥ चिर्त्पिंगलहनदहपचयुग्मंततःपरम् ॥ सर्वज्ञाज्ञापयस्वाहामंत्रोयंवह्निदीपने ॥ ९३ ॥ अग्निंप्र
ज्वलितंवंदेजातवेदंहुताशनम् ॥ सुवर्णवर्णममलंसमिद्धंविश्वतोमुखम् ॥ ९४ ॥ मंत्रेणानेनतंवह्निंस्तुवीतपरमादरात् ॥ ततोन्यसेद्वह्निमंत्रंषडंगंदेशिको
त्तमः ॥ ९५ ॥ सहस्रार्चिःस्वस्तिपूर्णउत्तिष्ठपुरुषःस्मृतः ॥ धूमव्यापीसप्तजिह्वोधनुर्धरइतिक्रमात् ॥ ९६ ॥ जातियुक्ताःषडंगाःस्युःपूर्वस्थानेषुविन्यसे
त् ॥ ध्यायेद्वह्निंहेमवर्णंत्रिनेत्रंपद्मसंस्थितम् ॥ ९७ ॥ इष्टशक्तिस्वस्तिकाभीधारकंमंगलंपरम् ॥ परिषिंचेत्ततःकुंडंमेखलोपरिमंत्रवित् ॥ ९८ ॥

॥ ९० ॥ अर्चितंचंदनादिभिः पूजितंवह्निंकुंडोपरित्रिस्त्रिवारंपरिभ्रामयित्वाजानुभ्यांस्पृष्टमहीतलःसन्तारमंत्रमुच्चरन्सन्शिववीजधियाशिववीर्यधियादेव्यायोनौवह्निंविनिक्षिपेदित्यन्वयः ॥ ९१ ॥
ततोदेवायदेव्यैचाचमनंदद्यादित्याह आचामयेदिति ॥ ९२ ॥ हनदहपचयुग्ममिति ॥ हनहनदहदहपचपचेत्येवंरूपमित्यर्थः ॥ वह्निदीपनेइति ॥ अनेनमंत्रेणवह्निंप्रज्वालयेदित्यर्थः ॥ ९३ ॥
अग्न्युपस्थानमंत्रमाह अग्निंप्रज्वलितमिति॥ ९४ ॥ ९५ ॥ ९६ ॥ जातियुक्ताःनमःस्वाहावषट्हुंवौषट्फट्पदैर्युक्ताइत्यर्थः ॥ ओंसहस्रार्चिषेहृदयायनमः ॥ स्वस्तिपूर्णायशिरसेस्वाहेत्यादयःषडं
गमंत्राऊह्याइत्यर्थः ॥ पूर्वस्थानेषुहृदयादिषु ॥ ९७ ॥ इष्टंवरमुद्रा ॥ अभीरभयमुद्रा ॥ ९८ ॥

त्रिकोणवृत्तेति ॥ त्रिकोणोपरिषट्कोणंततोवृत्तंततोऽष्टपत्रंततोभूपुरमित्येवंरीत्याऽग्निस्थापनात्पूर्वमेवयंत्रंलिखेदधुनैववाभावयेत् ॥ ९९ ॥ १०० ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ मूर्तीराह ॥ जातवेदाइति ॥ ४ ॥ ५ ॥ ताराग्नयेइति ॥ ओंअग्नयेजातवेदसेनमइत्यादिप्रयोगऊह्यः ॥ ६ ॥ वह्निपूजानंतरंकृत्यमाह ततःस्रुक्स्रुवसंस्काराविति ॥ तेचसंस्काराःशारदातिलकादिनिबंधेषुस्पष्टाएवसंतीतितत एवावधार्याः ॥ पुराणेतेषामुपयोगाभावाद्गौरवाच्चनात्रलिख्यंते ॥ होमंततःकुर्यादिति ॥ ततः स्रुक्स्रुवसंस्कारानंतरंवक्ष्यमाणरीत्याहोमंकुर्यादित्यन्वयः ॥७ ॥ दक्षिणभागादिति ॥ आज्यस्थाल्यां दक्षिणवामभागकल्पनांकृत्वादक्षिणभागात्स्रुवेणाज्यमादायअग्नयेस्वाहाइतिमंत्रेणाग्नेर्दक्षिणलोचनेजुहुयात्तथैववामभागादादायसोमायस्वाहेतिवामलोचनेमध्यभागादादायाग्नीषोमाभ्यांस्वाहेतितृतीय

दर्भैःपरिस्तरेत्पश्चात्परिधीन्विन्यसेदथ ॥ त्रिकोणवृत्तषट्कोणंसाष्टपत्रंसभूपुरम् ॥ ९९ ॥ यंत्रंविभावयेद्वह्नेःपूर्ववासंलिखेदथ ॥ तन्मध्येपूजयेद्वह्निंमंत्रे णानेनवैमुने ॥ १०० ॥ वैश्वानरततोजातवेदःपश्चादिहावह ॥ लोहिताक्षपदंप्रोक्त्वासर्वकर्माणिसाधय ॥ १ ॥ वह्निजायांतकोमंत्रस्तेनवह्नितुपूजयेत् ॥ मध्येपट्स्वपिकोणेषुहिरण्यागगनातथा ॥ २ ॥ रक्ताकृष्णासुप्रभाचबहुरूपातिरक्तिका ॥ पूजयेत्सप्तजिह्वास्ताःकेसरेष्वंगपूजनम् ॥ ३ ॥ दलेषुपूजयेन्मू र्तीःशक्तिस्वस्तिकधारिणीः ॥ जातवेदाःसप्तजिह्वोहव्यवाहनएवच ॥४॥ अश्वोदरजसंज्ञोन्यःपुनर्वैश्वानराह्वयः ॥ कौमारतेजाःस्याद्विश्वमुखोदेवमुखःस्मृ तः ॥ ५ ॥ ताराग्नयेपदाद्याःस्युर्नत्यंतावह्निमूर्तयः ॥ लोकपालांश्चतुर्दिक्षुवज्राद्यायुधसंयुतान् ॥ ६ ॥ नारायणउवाच ॥ ततःस्रुक्स्रुवसंस्कारावाज्यसं स्कारएवच ॥ कृत्वाहोमंततःकुर्यात्स्रुवेणादायवैघृतम् ॥ ७ ॥ दक्षिणाद्घृतभागात्तुवह्नेर्दक्षिणलोचने ॥ जुहुयादग्नयेस्वाहेत्येवंवैवामतोऽन्यतः ॥ ८ ॥ सोमायस्वाहेतिमध्यात्तुघृतमादायसत्तम ॥ अग्नीषोमाभ्यांस्वाहेतिमध्यनेत्रेहुनेत्ततः ॥ ९ ॥ पुनर्दक्षिणभागात्तुघृतमादायवैमुखे ॥ अग्नयेस्विष्टकृतेस्वा हेत्यनेनैवहुनेत्ततः ॥ ११० ॥ सताराभिर्व्याहृतिभिर्जुहुयादथसाधकः ॥ जुहुयादग्निमंत्रेणत्रिवारंतुततःपरम् ॥ ११ ॥ ततस्तुप्रणवेनैवाऽप्यष्टावष्टौघृ ताहुतीः ॥ गर्भाधानादिसंस्कारकृतेतुजुहुयान्मुने ॥ १२ ॥ गर्भाधानंपुंसवनंसीमंतोन्नयनंततः ॥ जातकर्मनामकर्माप्युपनिष्क्रमणंतथा ॥ १३ ॥ अ न्नाशनंतथाचूडाव्रतबंधस्तथैवच ॥ महानाम्न्यंव्रतंपश्चात्तथौपनिषदंव्रतम् ॥ १४ ॥ गोदानोद्वाहकौप्रोक्ताःसंस्काराःश्रुतिचोदिताः ॥ ततःशिवंपार्वतीं चपूजयित्वाविसर्जयेत् ॥१५॥ जुहुयात्पंचसमिधोवह्निमुद्दिश्यसाधकः ॥ पश्चादावरणानांचाप्येकैकामाहुतिंहुनेत ॥१६॥ घृतंस्रुचिसमादायचतुर्वारंस्रुवे णच ॥ पिधायतांतुतेनैवमुनेतिष्ठन्निजासने ॥ १७ ॥ वौषडंतेनमनुनावह्नेस्तुजुहुयात्ततः ॥ महागणेशमंत्रेणजुहुयादाहुतीर्दश ॥ १८ ॥

लोचनेजुहुयादित्यर्थः ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ सताराभिरिति ॥ ओंभूःस्वाहाओंभुवःस्वाहेत्येवंरीत्या ॥ अग्निमंत्रेणपूर्वोक्तेन ॥ ११ ॥ संस्कारकृतेसंस्कारार्थमष्टावष्टावाहुतीर्जुहुयादित्यर्थः ॥१२॥ गर्भाधानादिसंस्कारान्गणयति गर्भाधानमिति ॥ १३ ॥ १४ ॥ एतत्संस्काराणांस्वरूपंधर्मशास्त्रेस्पष्टम् ॥ शिवंपार्वतींचेति ॥ वह्नेःपितृभूतौदेवावित्यर्थः ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ वह्नेर्मनुनापू र्वोक्तेनमहागणेशमंत्रेणेति ॥ ओंओंस्वाहा १ ओंश्रींस्वाहा २ ओंश्रींह्रींस्वाहा ३ ओंश्रींह्रींक्लींस्वाहा ४ ओंश्रींह्रींक्लींग्लौंस्वाहा ५ ओंश्रींह्रींक्लींग्लौंगंस्वाहा ६ ओंश्रींह्रींक्लींग्लौंगंगणपतयेइत्यंतं सप्तमः ७ वरवरदइत्यंतोऽष्टमः ८ सर्वजनंमेवशमित्यंतोनवमः ९ आनयस्वाहेत्यंतोदशमः १० इतिदशाहुतीर्जुहुयादित्यर्थः ॥ १८ ॥

वह्नौपीठमिति ॥ देयमंत्रदेवतायाःपीठंतत्तत्कल्पोक्तंवह्नौपूजयेदित्यर्थः ॥ तद्वक्रेदेवतायावक्रे ॥ १९ ॥ वक्रैकीकरणायचेति ॥ वह्निदेवतयोरेकवक्रतासंपादनार्थमित्यर्थः ॥ १२० ॥ २१ ॥ २२ ॥ एकैकक्रमयोगेनेति ॥ एकांदेवतामुद्दिश्यैकामाहुतिंजुहुयादित्यर्थः ॥ २३ ॥ गजांतकसहस्रकंअष्टोत्तरसहस्रकम् ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥२८॥तच्चैतन्यामिति॥शिष्यचैतन्यंनिजात्मनिप्रविष्टमितिभावयेदित्यर्थः ॥ अध्वनांवक्ष्यमाणानाम् ॥ २९ ॥ १३० ॥ षडध्वशोधनंकर्तव्यमित्युक्तंतत्रकेतेषडध्वानःकुत्रसंतीतिसर्वमाह तनौध्यायेदिति ॥ अंघ्रौलिंगेतत्त्वाध्वकंतत्त्वाध्वानंन्यसे

वह्नौपीठंसमभ्यर्च्यदेयमंत्रस्यदेवताम् ॥ वह्नौध्यात्वातुतद्वक्रेपंचविंशतिसंख्यया ॥ १९ ॥ मूलमंत्रेणजुहुयाद्वक्रैकीकरणायच ॥ वह्निदेवतयोरैक्यंभावयन्नात्मनासह ॥ ॥ १२० ॥ एकीभूतंभावयेत्तुततस्तुसाधकोत्तमः ॥ षडंगदेवतानांचजुहुयादाहुतीःपृथक् ॥२१॥ एकादशैवजुहुयादाहुतीर्मुनिसत्तम ॥ एतेननाडीसंधानंवह्निदेवतयोर्मुने ॥ २२ ॥ एकैकक्रमयोगेनाप्यावृत्तीनांतथैवच ॥ एकैकक्रमयोगेनघृतेनजुहुयान्मुने ॥ ॥ २३ ॥ ततःकल्पोक्तद्रव्यैस्तुजुहुयादथवातिलैः ॥ देवतामूलमंत्रेणगजांतकसहस्रकम् ॥२४॥ एवंहुत्वाततोदेवींसंतुष्टांभावयेन्मुने॥ तथैवाऽऽवृत्तिदेवीश्चवह्न्याद्यादेवताअपि ॥२५॥ततःशिष्यंचसुस्नातंकृतसंध्यादिकक्रियम् ॥वस्त्रद्वययुतंस्वर्णाभरणेनसमन्वितम् ॥२६॥ कमंडलुकरंशुद्धंकुंडस्यांतिकमानयेत्॥नमस्कृत्यततःशिष्योगुरूनथसभासदः ॥२७॥ कुलदेवंनमस्कृत्यविशेत्तत्राऽथविष्टरे ॥ गुरुस्ततस्तुतंशिष्यंकृपादृष्ट्याविलोकयेत् ॥२८॥ तच्चैतन्यंनिजेदेहेभावयेत्संगतंत्विति॥ततःशिष्यतनुस्थानामध्वनांपरिशोधनम्॥२९॥कुर्यात्तुहोमतोविद्वान्दिव्यदृष्टेचवलोकनात्॥येनजायेतशुद्धात्मायोग्योदेवाद्यनुग्रहे १३०॥ नारायणउवाच ॥ तनौध्यायेत्तुशिष्यस्यषडध्वानःक्रमेणतु ॥ पादयोस्तुकलाध्वानमंघ्रौतत्त्वाध्वकंपुनः॥३१॥ नाभौतुभुवनाध्वानंवर्णाध्वानंतथाहृदि॥ पदाध्वानंतथाभालेमंत्राध्वानंतुमूर्धनि ॥३२॥ शिष्यंस्पृशंस्तुकूर्चेनतिलैराज्यपरिप्लुतैः ॥ शोधयाम्यमुमध्वानंस्वाहेतिमनुमुच्चरन् ॥३३॥ताराद्यंजुहुयादष्टवारंप्रत्यध्वमेवहि ॥ षडध्वनस्ततस्तेतुलीनान्ब्रह्मणिभावयेत्॥३४॥पुनरुत्पादयेत्तस्मात्सृष्टिमार्गेणवैगुरुः ॥ आत्मस्थितंतच्चैतन्यंपुनःशिष्येतुयोजयेत् ॥३५॥ पूर्णाहुतिंततोहुत्वादेवतांकलशेनयेत् ॥ पुनर्व्याहृतिभिर्हुत्वावह्नेरंगाहुतीस्तथा ॥३६॥एकैकशोगुरुर्दत्वाविसृजेद्वह्निमात्मनि॥ततःशिष्यस्यनेत्रेतुबध्नीयाद्वाससागुरुः॥३७॥नेत्रमंत्रेणतंशिष्यंकुंडतोमंडलंनयेत् ॥ पुष्पांजलिमुख्यदेव्यांकारयेच्छिष्यहस्ततः॥३८॥ नेत्रबंधंनिराकृत्यवेशयेत्कुशविष्टरे।भूतशुद्धिंशिष्यदेहेकुर्यात्प्रोक्तेनवर्त्मना॥३९॥मंत्रोदितांस्तथान्यासान्कृत्वाशिष्यतनौततः।मंडलेवेशयेच्छिष्यमन्यस्मिन्कुंभसंस्थितान् ४०॥

दित्यर्थः ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ओंअस्यशिष्यस्यकलाध्वानंशोधयामिस्वाहेतिमंत्रेणाष्टवारंतंकलाध्वानंपादयोःस्थितंकूर्चेनवामहस्तेनस्पृशञ्जुहुयादेवंप्रत्यध्वमितराध्वसुकुर्यादित्यर्थः ॥ ३४ ॥ तस्माद्ब्रह्मणःआत्मस्थितमिति ॥ पूर्वंयत्स्वस्मिन्योजितंतदित्यर्थः ॥ ३५ ॥ देवतामिति ॥ होमार्थमग्नावावाहितान्देवतांकलशेनयेत्कलशेगतामितिभावयेद्विसर्जनमंत्रेणेत्यर्थः ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ नेत्रमंत्रेणवौषण्मंत्रेणनेत्रबंधंकृत्वातंशिष्यंकुंडस्थलान्मंडलंकलशंप्रतिनयेदित्यर्थः ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ मंत्रोदितान्देयमंत्रोदितान् ॥ १४० ॥

॥ ४१ ॥ वर्धनीयापूर्वमीशान्यांस्थापितातस्यांस्थितैर्जलैरभिषेकंकुर्यादित्यर्थः ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ तयोःशिष्यदेवतयोरैक्यंभावयन्देवताबुद्ध्याशिष्यंपूजयेदित्यर्थः ॥ ४४ ॥ स्वहस्तंदक्षिणहस्तं शिष्यशिरसिअमृतमयंस्थापयेदित्यर्थः ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ इतितेकथितइतिनारायणोनारदंप्रत्युपसंहारंकरोति ॥४९॥ ५० ॥५१॥ तत्तदुक्तेति ॥ वैदिकरीत्यास्वस्वगृह्योक्तरीत्या दीक्षितोवैदिकान्प्रयोगान्कुर्यात्कुंडमंडपादिपुरःसरतंत्रोक्तप्रकारेणदीक्षावांस्तांत्रिकान्प्रयोगान्कुर्यादित्यर्थः ॥ ५२ ॥ ५३ ॥ व्यासोजनमेजयंप्रतिनारायणनारदसंवादकथामुपसंहरति व्यास उवाच इतिराजन्निति ॥ दध्यौनारायणइत्यर्थः ॥ ५४ ॥ १५५ ॥ इतिश्रीदेवीभागवततिलकेद्वादशस्कंधेसप्तमोऽध्यायः ॥ ७ ॥ ॥ छ ॥ अर्धाधिकैकनवतिश्लोकैरथसुविस्तृता ॥ केनोप

पल्लवाञ्छिष्यशिरसिविन्यसेन्मातृकांजपेत् ॥ कलशस्थजलैःशिष्यंस्नापयेद्देवतात्मकैः ॥ ४१ ॥ वर्धनीजलसेकंचकुर्याद्रक्षार्थमंजसा ॥ ततःशिष्यःसमुत्थायवाससीपरिधायच ॥४२॥ कृतभस्मावलेपश्चसंविशेद्गुरुसन्निधौ ॥ ततोगुरुःस्वकीयात्तुहृदयान्निर्गतांशिवाम् ॥४३॥ प्रविष्टांशिष्यहृदयेभावयेत्करुणानिधिः ॥ पूजयेद्गंधपुष्पाद्यैरैक्यंवैभावयंस्तयोः ॥४४॥ ततस्त्रिशोदक्षकर्णेशिष्यस्योपदिशेद्गुरुः ॥ महामंत्रंमहादेव्याःस्वहस्तंशिरसिन्यसन् ॥४५॥ अष्टोत्तरशतंमंत्रंशिष्योपिप्रजपेन्मुने ॥ दंडवत्प्रणमेद्भूमौतंगुरुंदेवतात्मकम् ॥४६॥ सर्वस्वमर्पयेत्तस्मैयावज्जीवमनन्यधीः ॥ ऋत्विग्भ्योदक्षिणांदत्वाब्राह्मणांश्चापिभोजयेत् ॥४७॥ सुवासिनीःकुमारीश्चबटुकांश्चैवसर्वशः ॥ दीनानाथान्दरिद्रांश्चवित्तशाठ्यविवर्जितः ॥ ४८॥ कृतार्थतांस्वस्यबुद्ध्वानित्यमाराधयेन्मनुम् ॥ इतितेकथितःसम्यग्दीक्षाविधिरनुत्तमः ॥४९॥ विमृश्यैतदशेषेणभजदेवीपदांबुजम् ॥ नान्यस्तुपरमोधर्मोब्राह्मणस्याऽत्रविद्यते॥५०॥ वैदिकःस्वस्वगृह्योक्तक्रमेणोपदिशेन्मनुम् ॥ तांत्रिकस्तंत्ररीत्यातुस्थितिरेषासनातनी ॥५१॥ तत्तदुक्तप्रयोगांस्तेतेतेकुर्युर्नचान्यथा ॥ नारायणउवाच॥ इतिसर्वमयाख्यातंयत्पृष्टंनारदत्वया ॥ ५२ ॥ अतःपरंपरांबायाभजनित्यंपदांबुजम् ॥ नित्यमाराध्यतच्चाहंनिर्वृतिंपरमांगतः ॥ ५३ ॥ व्यासउवाच ॥इतिराजन्नारदायप्रोक्त्वासर्वमनुत्तमम् ॥ समाधिमीलिताक्षस्तुदध्यौदेवीपदांबुजम् ॥५४॥ नारायणस्तुभगवान्मुनिवर्यशिखामणिः ॥ नारदोपिततोनत्वागुरुंनारायणंपरम् ॥ १५५ ॥ जगामसद्यस्तपसेदेवीदर्शनलालसः ॥ इतिश्रीदेवीभागवतेमहापुराणेद्वादशस्कंधेसप्तमोऽध्यायः ॥ ७ ॥ जनमेजयउवाच॥ भगवन्सर्वधर्मज्ञसर्वशास्त्रवतांवर ॥ द्विजातीनांतुसर्वेषांशक्त्युपास्तिःश्रुतीरिता ॥ १ ॥

निषदुद्दिष्टाकथाप्रस्तूयतेऽधुना ॥ १ ॥ इत्थमेतावत्पर्यंतंसर्वदेवर्षिमानवानांश्रीदेव्याराधकत्वमुक्तंश्रुत्वाजगतिश्रीदेव्याउपासनांनित्यांविहायविष्णुशिवगणेशादिदेवतोपासकाञ्जनानालक्ष्यविस्मितोराजापृच्छति जनमेजयउवाच भगवन्सर्वधर्मज्ञेति ॥ द्विजातीनामिति ॥ ब्राह्मणक्षत्रियविशांशक्त्युपास्तिःश्रीगायत्र्युपास्तिर्नित्याश्रुतिभिर्वेदचतुष्टयैरीरिताकथितेत्यर्थः ॥ तथाचश्रुतिः ॥ अहरहःसंध्यामुपासीतेति ॥ तदकरणेप्रत्यवायःप्रायश्चित्तंचश्रुत्योक्तम् नैवंशिवविष्णुपासनायानित्यत्वप्रतिपादिकाश्रुतिरस्ति ॥ तस्माद्गायत्र्युपासनैवनित्येतिभावः ॥ १ ॥

कस्मिन्कालेतदाह संध्याकालत्रयेति ॥ त्रिसंध्यंद्विजैर्नित्यंश्रीगायत्र्युपासनाकर्तव्या तददतिक्रमेश्रुतिस्मृत्यादिषुप्रायश्चित्तकथनात् ॥ यदाप्रथमतःश्रुत्यागायत्रीष्टदेवताद्विजानामुदिताधर्मकामार्थ मोक्षदातदातांस्वेष्टदेवतांपराशक्तिंसंध्याकालातिरिक्तेऽन्यस्मिन्कालेनिरंतरंस्मरेदिदमपिश्रुत्यैवोक्तम् ॥ स्वेष्टदेवतास्मरणंविहायान्यदेवतास्मरणेप्रयोजनाभावात् ॥ तथाचश्रुतिः ॥ योवैस्वांदेव तामतियजतेप्रस्वायैदेवतायैच्यवतेनपरांप्राप्नोतिपापीयान्भवतीति ॥ तथाचताद्दशीमिष्टदेवतांपराशक्तिंविहायतांस्वीकृत्यवातदभिमानंविहायकस्मात्प्रयोजनादन्यदेवताउपास्यत्वेनगृह्णीयुः ॥ न किंचित्प्रयोजनमस्तीत्यर्थः ॥ श्रीगायत्र्याःसर्वार्थदातृत्वंचश्रुत्यैवाभिहितम् ॥ तथाचगोपथब्राह्मणेगायत्र्युपनिषदि ॥ ब्रह्महेदंश्रियंप्रतिष्ठामायतनमैक्षततत्तपस्वयदितद्व्रतेध्रियेततत्सत्येप्रत्यति ष्ठत् ॥ ससवितासावित्र्याब्राह्मणंसृष्ट्वातत्सावित्रींपर्यदधादित्यादि ॥ योहवाएवंवित्सब्रह्मवित्पुण्यांचकीर्तिंलभतेसुरभींश्चगंधान्सोपहतपाप्मानंतांश्रियमश्नुतेयएवंवेद यश्चैवंविद्वानेवमेतांवेदानांमातरं सावित्रींसंपदमुपनिषदमुपास्तेइति ॥ तथासामविधिब्राह्मणे ॥ अथगायत्र्यंगानिव्याख्यास्यामः ॥ शिरोब्रह्माललाटंद्यौश्चंद्रादित्यौचक्षुषीमुखमग्निर्जिह्वासरस्वतीत्वष्टाग्रीवावसवश्चरुद्राश्चबाहूउ रोवायुःपृष्ठमिंद्रोविष्णुर्नाभिःप्रजापतिर्जघनमूरूमरुतोवेदाःपादौस्मितंविद्युच्छ्वसितंवायुरस्थीनिपर्वताःसमुद्रावासांसिनक्षत्राण्यलंकारोयएवंवेददुष्टुतातुदुरुपयुक्ताऽन्यूनाधिकाऽश्चसर्वस्मात्स्वास्तिदेवऋषि भ्यश्चब्रह्मसत्यंचपातुमांब्रह्मसत्यंचपातुमामिति ॥ तथाबृहदारण्यकोपनिषदि ॥ साहैषागयांस्तत्रेप्राणावैगयास्तत्प्राणांस्तत्रेतद्यद्गयांस्तत्रेतस्माद्गायत्रीनामेति ॥ एवमेवचतुर्षुवेदेषुविद्यमानाःश्रुतय उदाहार्याः ॥ ननुविष्णुशिवगणपतिप्रभृतिदेवतानामपिपुराणागमादिषुगायत्रीप्रतिपाद्यत्वंप्रतिपादितम् ॥ तथाचमैत्रायणीयश्रुतिः ॥ योहवाअमुष्मिन्नादित्येनिहितस्तारकोक्षिणिवैषभर्गाख्योभा भिर्गतिरस्यहीतिभर्गोभर्जयतीतिवैषभर्गइतिरुद्रइति ॥ अनयाचश्रुत्याशिवस्यगायत्रीप्रतिपाद्यत्वमुक्तम् ॥ तथाग्निपुराणेतंत्रेषुचनारायणस्यगायत्रीप्रतिपाद्यत्वंप्रतिपादितम् ॥ तथाचगायत्रीमंत्र

संध्याकालत्रयेऽन्यस्मिन्कालेनित्यतयाविभो ॥ तांविहायद्विजाःकस्माद्गृह्णीयुश्चान्यदेवताः ॥ २ ॥

स्यपरामकृतिरेवदेवतेतिनियमोनासिद्धइतिचेन्न ॥ गायत्रीमंत्रस्यांतर्यामिप्रतिपादकत्वेनांतर्यामिणश्चसर्वपदार्थजातांतर्यामित्वेनगायत्रीमंत्रस्यतद्देवताप्रतिपादकत्वकथनेपिमुख्यगायत्र्युपास्तौचतुर्षुवे देषुस्त्रीत्वविशिष्टदेवतायाएव ॥ आयातुवरदादेवीअक्षरंब्रह्मसंमितम् ॥ गायत्रींछंदसांमातेइदंब्रह्मजुषस्वमेइत्यावाहनमंत्रे ॥ उत्तमेशिखरेजातेभूम्यांपर्वतमूर्धनि ॥ ब्राह्मणेभ्योभ्यनुज्ञातागच्छदेविय थासुखमितिविसर्जनमंत्रे ॥ तथाध्यानमंत्रेपि बालांबालादित्यमंडलमध्यस्थामित्यादिनाध्येयत्वेनस्त्रीत्वविशिष्टदेवतायाएवकथनात्पराचिच्छक्तिरेवगायत्रीमंत्रप्रतिपाद्येतिनियमात् ॥ अत्यल्पमिदमु च्यते ॥ शिवविष्णुगणेशानामेवगायत्रीप्रतिपाद्यत्वमितिगायत्र्याब्रह्मप्रतिपादकत्वेनब्रह्मणश्चसर्वात्मकत्वेनसर्वपदार्थजातस्यैवगायत्रीप्रतिपाद्यत्वसंभवात् ॥ तथापिवेदेषूपासनासमयेयद्रूपंध्येयत्वे नोक्तंतदेवोपास्यमस्माकंद्विजानाम् ॥ तच्चस्त्रीत्वविशिष्टमेववेदेषूक्तमिति ॥ तदेवपराशक्तिरूपमेवाऽस्माकमुपास्यंनविष्ण्वादिरूपम् ॥ ननुवेदेपिगायत्र्यागायत्रीच्छंदोविश्वामित्रऋषिःसवितादेवता अग्निर्मुखंब्रह्माशिरोविष्णुर्हृदयंरुद्रःशिखाइत्यनेनसवितृरूपमेवदेवतात्वेनोक्तमितिचेन्न ॥ नात्रसवितृशब्देनसूर्यमंडलाधिष्ठाताकश्चित्पुरुषोविवक्षितः ॥ किंतु तदंतर्गतोजगत्प्रसवकर्तापरमात्माविवक्षि तस्तस्यचस्त्रीरूपत्वेनैवतास्मिन्नेवमंत्रेध्येयत्वोक्त्याविरोधाभावात् ॥ अन्यथागायत्रीमंत्रेणसवितुःसंबंधिवरेण्यंश्रेष्ठमंतर्यामिरूपंध्येयत्वेनस्वमुखेनसाक्षात्प्रतिपादितम् ॥ ब्राह्मणमंत्रेणतुसवितैवध्येयत्वे नोक्तइतिमहान्विरोधःस्यात् ॥ अतएवमैत्रायणीयब्राह्मणेषष्ठप्रपाठकेपिसवितृमंडलाधिष्ठितपुरुषांतर्गतपरमात्मरूपमेवगायत्रीमंत्रप्रतिपाद्यत्वेनोक्तम् ॥ तथाचश्रुति मैत्रायणीयब्राह्मणे॥ अथभर्गोदेव स्यधीमहीतिसवितावैदेवस्ततोयोस्यभर्गाख्यस्तञ्चिंतयामीत्याहुर्ब्रह्मवादिनइति ॥ अनेनचसवितुर्देवस्यसूर्यस्यसंबंधियदंतर्यामिभर्गाख्यंतेजस्तद्धीमहीत्यन्वयउक्तः ॥ अतएवपुराणांतरेपिसंध्येति सूर्यगंब्रह्मसंधानादविभागतइत्युक्तम् ॥ सूर्येणाविभागतःसंधानाद्वर्तनात्संध्योपास्तिंकरिष्येइत्यादौसंध्याशब्देनसूर्यगंब्रह्मोच्यतइतितदर्थः ॥ अस्तुवासूर्योदेवतातथापितस्यध्यानंस्त्रीलिंगविशिष्टमे

वकर्तव्यमितितस्मिन्नेवमंत्रेऽभिहितम् ॥ तथाचसमंत्रः सविता देवताग्निर्मुखंब्रह्माशिरोविष्णुहृदयंरुद्रःशिखापृथिवीयोनिःप्राणापानव्यानोदानसमानासप्राणाश्वेतवर्णासांख्यायनसगोत्रागायत्रीचतुर्विं
शत्यक्षरात्रिपदाषट्कुक्षिःपंचशीर्षोपनयनेविनियोगइति ॥ तथाचस्त्रीलिंगविशिष्टासूर्यरूपापराशक्तिरेवोपास्येतिसिध्यति ॥ किंचशिवविष्णवादीनांगायत्रीदेवतात्वेगायत्रीदेवतायाअंगेषुब्रह्माशिरोवि
ष्णुर्हृदयंरुद्रःशिखेतिमंत्रेणशिवादीनांविन्यासोपवर्णनंसर्वथानसंगच्छते ॥ तस्मात्स्त्रीत्वविशिष्टापराशक्तिर्गायत्रीदेवतैवगायत्रीमंत्रेणसर्वद्विजातिभिर्नित्यतयोपास्येतितांस्वेष्टदेवतांविहायकिमित्य
न्यदेवतांगृह्णंतीतियुक्तएवप्रश्नः॥२॥नन्वन्यदेवतोपासकाःकेसंतितान्दर्शयतिदृश्यंतेइति ॥ वयंवैष्णवाइतिकेचिद्वदंति ॥ परेवयंगाणपत्याइतिवदंति ॥ केचित्तुकापालिकावयमितिवदंति॥चीनमा
र्गरताश्चीनदेशीयमार्गरताः॥ ३॥आदिनाशैवतंत्रानुयायिनः ॥दृश्यंतइति इमेवेदश्रद्धाविवर्जितागायत्र्युपास्तिनिष्ठारहिताश्चबहवोदृश्यंतेइत्यर्थः ॥४॥नकेवलंमूढास्तन्मतेप्रवृत्ताः किंतुबुद्धिमंतोपीत्या

दृश्यंतेवैष्णवाःकेचिद्गाणपत्यास्तथापरे ॥ कापालिकाश्चीनमार्गरतावल्कलधारिणः ॥३॥ दिगंबरास्तथाबौद्धाश्चार्वाकाएवमादयः ॥ दृश्यंतेबहवोलोके
वेदश्रद्धाविवर्जिताः ॥ ४ ॥ किमत्रकारणंब्रह्मंस्तद्भवान्वक्तुमर्हति ॥ बुद्धिमंतःपंडिताश्चनानातर्कविचक्षणाः ॥५॥ अपिसंत्येववेदेषुश्रद्धयातुविवर्जिताः॥
नहिकश्चित्स्वकल्याणंबुद्ध्याहातुमिहेच्छति ॥ ६ ॥ किमत्रकारणंतस्माद्वदवेदविदांवर ॥ मणिद्विपस्यमहिमावर्णितोभवतापुरा ॥७॥ कीदृक्तदस्तियद्दे
व्याःपरंस्थानंमहत्तरम् ॥ तच्चापिवदभक्तायश्रद्दधानायमेऽनघ ॥८॥ प्रसन्नास्तुवदंत्येवगुरवोगुह्यमप्युत ॥ सूतउवाच ॥ इतिराज्ञोवचःश्रुत्वाभगवान्बा
दरायणः ॥ ९ ॥ निजगादततःसर्वंक्रमेणैवमुनीश्वराः ॥ यच्छ्रुत्वातुद्विजातीनांवेदश्रद्धाविवर्धते ॥ १० ॥ व्यासउवाच ॥ सम्यक्पृष्टंत्वयाराजन्समयेसम
योचितम् ॥ बुद्धिमानासिवेदेषुश्रद्धवांश्चैवलक्ष्यसे॥ ॥११॥ पूर्वंमदोद्धतादैत्यादेवैर्युद्धंतुचक्रिरे ॥ शतवर्षंमहाराजमहाविस्मयकारकम् ॥ १२॥ नानाश
स्त्रप्रहरणंनानामायाविचित्रितम् ॥ जगत्क्षयकरंनूनंतेषांयुद्धमभून्नृप ॥ १३ ॥ पराशक्तिकृपावेशाद्देवैर्दैत्याजितायुधि ॥ भुवंस्वर्गंपरित्यज्यगताःपाताल
वेश्मनि ॥ १४ ॥ ततःप्रहर्षितादेवाःस्वपराक्रमवर्णनम् ॥ चक्रुःपरस्परंमोहात्साभिमानाःसमंततः ॥१५॥ जयोऽस्माकंकुतोनस्यादस्माकंमहिमायतः ॥
सर्वोत्तरःकुत्रदैत्याःपामरानिष्पराक्रमाः ॥ १६ ॥ सृष्टिस्थितिक्षयकरावयंसर्वेयशस्विनः ॥ अस्मदग्रेपामराणांदैत्यानांचैवकाकथा ॥ १७ ॥

ह बुद्धिमंतइति ॥५॥स्वकल्याणंवेदादेवजायमानंनहिकश्चित्स्वबुद्ध्याऽन्यमतमवलंब्यवेदमार्गंहातुंत्यक्तुमिहेच्छति ॥नकोपीत्यर्थः ॥ ६ ॥ तथापितथाबहवोदृश्यंतेतस्मात्प्रबलंकिंचित्कारणंवेदत्या
गेगायत्रीश्रद्धाभावेचवर्ततेतद्वदेत्याह किमत्रकारणमिति ॥ किंचतृतीस्कंधमारभ्यद्वादशस्कंधपर्यंतंमणिद्वीपस्यमहिमाबहुविधःश्रुतोस्तिततस्थानंकीदृगस्तितदपिवदेत्याह मणिद्वीपस्येति ॥ ७ ॥
॥ ८॥९॥१०॥ जनमेजयवाक्यंश्रुत्वाव्यासउवाच सम्यक्पृष्टमिति ॥ ११ ॥ तत्रसत्ययुगेसर्वेद्विजागायत्रीरूपपराशक्तिनिष्णातावेदश्रद्धावंतश्चस्थिताः पश्चात्कारणवशात्तद्रहिताजाताइतिवदन्प्र
यमतस्तलवकारोपनिषदुक्तपराशक्तिमहिमानंकथयति पूर्वंमदोद्धताइति ॥ १२ ॥ १३ ॥ पराशक्तिकृपावेशाद्देवैर्जितादैत्याभुवंस्वर्गंचपरित्यज्यपातालेगताइत्यन्वयः ॥ १४ ॥ स्वपराक्रमे
ति ॥ पराशक्तिप्रसादेनजयेलब्धेऽपितंप्रसादमुन्मादेनविस्मृत्यस्वपराक्रमवर्णनंचक्रुरित्यर्थः ॥ १५ ॥ कथंचक्रुस्तदाह जयोऽस्माकमिति ॥ १६ ॥ १७ ॥

तथाचश्रुतिःतलवकारोपनिषदि ॥ ब्रह्महदेवेभ्योविजिग्यतेस्यहब्रह्मणोविजयेदेवाअमहीयंततऐक्षंताऽस्माकमेवाऽयंविजयोस्माकमेवायंमहिमेति ॥ अनुग्रहंकर्तुमहंकारेणविमूढानुद्धर्तुमित्यर्थः ॥ अनेनचाप्रार्थिताऽपिदेवीनिजभक्तपरिपालनंकरोतीत्यहोभक्तवात्सल्यंश्रीभगवत्याइतिबोधितम् ॥ यतोदेवैरप्रार्थिताऽपितानुद्दधारेति ॥ १८ ॥ यक्षरूपेणेति ॥ यक्षंयजनीयंअतिपूज्यंतेजःपुंजरूपेणप्रादुरासीदित्यर्थः ॥ तथाचश्रुतिः तेद्धैषांविजज्ञौतेभ्योहप्रादुर्बभूवतन्नव्यजानतकिमिदंयक्षमिति ॥ तेजोवर्णयति कोटिसूर्येति ॥ १९ ॥ २० ॥ अहोकिमिदमपूर्वंयक्षंकिमिदमपूर्वंयक्षमितिप्राहुरित्यर्थः ॥ तैःकृताननेकांस्तर्कान्विशदयति दैत्यानामिति ॥ २१॥२२ ॥ प्रतिक्रियेति ॥ यद्ययंप्रबलःशत्रुस्तदापलायनंयदिसमबलस्तदायुद्धंयद्ययमीश्वरस्तदाभक्त्यातदनुसरणमेवंरूपाप्रतिक्रियेत्यर्थः ॥ २३ ॥ यतोऽसिमुखमुत्तममिति ॥ अग्निर्वैदेवानामास्यामितिमुखादग्निरजायतेतिश्रुतेरित्यर्थः ॥ २४ ॥ यतस्त्वंमुखमस्माकंततस्त्वमेवमुखेभवत्वान्मुख्यस्ततस्त्वमेवैतद्विशिष्टंकार्यंकुरुष्वेत्याह ततोगत्वेति ॥ तथाचश्रुतिः ॥ तेऽग्निमब्रुवन्जातवेदैतद्विजानीहिकिमेतद्यक्षमिति ॥ २५ ॥ वेगादिति ॥ तेनचवह्नेःसाहंकारत्वंबोधितम् ॥ यक्षस्यसन्निधौहुताशनेगतेसतितंहुताशनंतंयक्षः

पराशक्तिप्रभावंतेनज्ञात्वामोहमागताः ॥ तेषामनुग्रहंकर्तुंतदैवजगदंबिका ॥ १८ ॥ प्रादुरासीत्कृपापूर्णायक्षरूपेणभूमिप ॥ कोटिसूर्यप्रतीकाशंचंद्रकोटिसुशीतलम् ॥ १९ ॥ विद्युत्कोटिसमानाभंहस्तपादादिवर्जितम् ॥ अदृष्टपूर्वंतद्दृष्ट्वातेजःपरमसुंदरम् ॥२०॥ सविस्मयास्तदाप्रोचुःकिमिदंकिमिदंतिति ॥ दैत्यानांचेष्टितंकिंवामायाकाऽपिमहीयसी ॥ २१ ॥ केनचिन्निर्मितावाऽथदेवानांस्मयकारिणी ॥ संभूयतेतदासर्वेविचारंचकुरुत्तमम् ॥२२॥ यक्षस्यनिकटेगत्वाप्रष्टव्यंकस्त्वमित्यपि ॥ बलाबलंततोज्ञात्वाकर्तव्यातुप्रतिक्रिया ॥ २३ ॥ ततोवह्निंसमाहूयप्रोवाचेंद्रःसुराधिपः ॥ गच्छवह्नेत्वमस्माकंयतोऽसिमुखमुत्तमम् ॥ २४ ॥ ततोगत्वातुजानीहिकिमिदंयक्षमित्यपि ॥ सहस्राक्षवचःश्रुत्वास्वपराक्रमगर्भितम् ॥ २५ ॥ वेगात्सनिर्गतोवह्निर्ययौयक्षस्यसंनिधौ ॥ तदाप्रोवाचयक्षस्तंत्वंकोऽसीतिहुताशनम् ॥ २६ ॥ वीर्यंचत्वयिकिंयत्तद्वदसर्वममाग्रतः ॥ अग्निरस्मितथाजातवेदाअस्मीतिसोऽब्रवीत् ॥२७॥ सर्वस्यदहनेशक्तिर्मयिविश्वस्यतिष्ठति ॥ तदायक्षंपरंतेजस्तदग्रेनिदधौतृणम् ॥२८॥ दहैनंयदितेशक्तिर्विश्वस्यदहनेऽस्तिहि ॥ तदासर्वबलेनैवाऽकरोद्यत्नंहुताशनः ॥ २९ ॥ नशशाकतृणंदग्धुंलज्जितोऽगात्सुरान्प्रति ॥ पृष्टेदेवैस्तुवृत्तांतेसर्वंप्रोवाचहव्यभुक् ॥३०॥ वृथाऽभिमानोह्यस्माकंसर्वेशत्वादिकेसुराः ॥ ततस्तुवृत्रहावायुंसमाहूयेदमब्रवीत् ॥ ३१ ॥ त्वयिप्रोतंजगत्सर्वंत्वच्चेष्टाभिस्तुचेष्टितम् ॥ त्वंप्राणरूपःसर्वेषांसर्वशक्तिविधारकः ॥ ३२ ॥

कोऽसित्वमित्यपृच्छादित्याह तदाप्रोवाचेति ॥तथाचश्रुतिः ॥ तथेतितदभ्यद्रवत्तमभ्यवदत्कोऽसीति ॥ २६ ॥ त्वयिकिंवीर्यमस्तितदपिवदेत्याह वीर्यंचेति ॥ यक्षवाक्यंश्रुत्वायदग्निरवदत्तदाह अग्निरस्मीति ॥ २७ ॥ स्ववीर्यमाह सर्वस्येति ॥ सर्वविश्वदाहिकाशक्तिर्मयितिष्ठतीत्यर्थः ॥तथाचश्रुतिः ॥ अग्निर्वाअहमस्मीत्यब्रवीज्जातवेदावाअहमस्मीति ॥ तस्मिंस्त्वयिकिंवीर्यमित्यपीदंसर्वंदहेयंयदिदंपृथिव्यामितिसाभिमानाग्निवाक्यंश्रुत्वायद्येतादृशीशक्तिस्त्वयितिष्ठतितर्ह्येतत्तृणलेशंदग्ध्वादर्शयस्वशक्तिमितिवदद्यक्षंहुताशनस्याग्रेतृणंदधारेत्याह तदग्रेनिदधौतृणामिति ॥ २८ ॥ २९ ॥ ॥ ३० ॥ सर्वेशत्वादिकेतद्विषयेइत्यर्थः ॥ तथाचश्रुतिः ॥ तस्मैतृणंनिदधावेतद्दहेतितदुपप्रेयायसर्वजवेनतन्नशशाकदग्धुंसततएवनिववृतेनैतदशकंविज्ञातुंयदेतद्यक्षमिति ॥ ३१ ॥ कार्योत्साहाय वायुंस्तौति त्वयिप्रोतमिति ॥ प्रोतंग्रथितम् ॥ तथाचश्रुतिः वायुर्वैगौतमतत्सूत्रंवायुनावैगौतमसूत्रेणसर्वाणिभूतानिसंदृब्धानीति ॥ ३२ ॥

॥ ३३ ॥ ३४ ॥ यक्षंदृष्ट्वेति वायुंदृष्ट्वाकोऽसित्वंत्वयिचकाशक्तिरस्तीतिसर्वममाग्रतोवदेतितद्यक्षंप्रोवाचेत्यन्वयः ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८॥३९॥ उद्योगमिति ॥ सवायुःसर्वशक्तियुतश्चालयितुं प्रवृत्तोऽपितत्तृणंस्वस्थानान्नचचालततोलज्जितःसन्वायुरपिजगामेत्यर्थः ॥४०॥ गर्वनिर्वापोगर्वनाशः ॥ समर्थाःस्मवयंदेवाइतिशेष॥तथाचश्रुतिः ॥ अथवायुमब्रुवन्वायवेतद्विजानीहिकिमेतद्यक्षमि ति ॥ तथेतितदभ्यद्रवत्तमभ्यवदत्कोऽसीतिवायुर्वाअहमस्मीत्यब्रवीन्मातरिश्वावाअहमस्मीतितस्मिंस्त्वयिकिंवीर्यमित्यपीदंसर्वमाददीयंयदिदंपृथिव्यामितितस्मैतृणंनिदधावेतदादत्स्वेतितदुपप्रेयाय सर्वजवेनतन्नशशाकादातुंसततएवनिववृतेनैतदशकंविज्ञातुंयदेतद्यक्षमिति ॥४१॥४२॥४३॥प्राद्रवच्चेति ॥ नकेवलंसामान्यतइंद्रःसमुपाजगाम किंतु वेगेनप्राद्रवच्चेति ॥ ततस्तत्तेजोमयंयक्षरूपंमहों

त्वमेवगत्वाजानीहिकिमिदंयक्षमित्यपि ॥ नाऽन्यःकोऽपिसमर्थोऽस्तिज्ञातुंयक्षंपरंमहः ॥ ३३ ॥ सहस्राक्षवचःश्रुत्वागुणगौरवगुंफितम् ॥ साभिमानोज गामाऽऽशुयत्रयक्षंविराजते ॥ ३४ ॥ यक्षंदृष्ट्वाततोवायुंप्रोवाचमृदुभाषया॥ कोसित्वंत्वयिकाशक्तिर्वदसर्वममाग्रतः ॥ ३५ ॥ ततोयक्षवचःश्रुत्वागर्वेणम रुदब्रवीत् ॥ मातरिश्वाऽहमस्मीतिवायुरस्मीतिचाब्रवीत् ॥ ३६ ॥ वीर्यंतुमयिसर्वस्यचालनेग्रहणेऽस्तिहि ॥ मच्चेष्टयाजगत्सर्वंसर्वव्यापारवद्भवेत् ॥३७॥ इतिश्रुत्वावायुवाणींनिजगादपरंमहः ॥ तृणमेतत्त्वाग्रेयत्तच्चालययथेप्सितम् ॥ ३८ ॥ नोचेद्गर्वंविहायैनंलज्जितोगच्छवासवम् ॥ श्रुत्वायक्षवचोवायुः सर्वशक्तिसमन्वितः ॥ ३९ ॥ उद्योगमकरोत्तच्चस्वस्थानान्नचचालह ॥ लज्जितोऽगाद्देवपार्श्वेहित्वागर्वंसचानिलः ॥ ४० ॥ वृत्तांतमवदत्सर्वंगर्वनिर्वाप कारणम् ॥ नैतज्ज्ञातुंसमर्थाःस्ममिथ्यागर्वाभिमानिनः ॥ ४१ ॥ अलौकिकंभातियक्षंतेजःपरमदारुणम् ॥ ततःसर्वेसुरगणाःसहस्राक्षंसमूचिरे ॥ ४२ ॥ देवराडसियस्मात्त्वंयक्षंजानीहितत्त्वतः ॥ ततइंद्रोमहागर्वात्तद्यक्षंसमुपाद्रवत् ॥ ४३ ॥ प्राद्रवच्चपरंतेजोयक्षरूपंपरात्परम् ॥ अंतर्धानंततःप्रापतद्यक्षंवा सवाग्रतः ॥४४॥ अतीवलज्जितोजातोवासवोदेवराडपि ॥ यक्षसंभाषणाभावाल्लघुत्वंप्रापचेतसि ॥४५॥ अतःपरंनगंतव्यंमयातुसुरसंसदि ॥ किंमयातत्र वक्तव्यंस्वलघुत्वंसुरान्प्रति ॥ ४६ ॥ देहत्यागोवरस्तस्मान्मानोहिमहतांधनम् ॥ मानेनष्टेजीवितंतुमृतितुल्यंनसंशयः ॥ ४७ ॥ इतिनिश्चित्यतत्रैवगर्वं हित्वासुरेश्वरः ॥ चरित्रमीदृशंयस्यतमेवशरणंगतः ॥ ४८ ॥ तस्मिन्नेवक्षणेजाताव्योमवाणीनभस्तले ॥ मायाबीजंसहास्राक्षजपतेनसुखीभव ॥ ४९ ॥ ततोजजापपरमंमायाबीजंपरात्परम् ॥ लक्षवर्षंनिराहारोध्यानमीलितलोचनः ॥ ५० ॥

ऽतर्धानंप्रापेत्यर्थः॥४४॥अतीवलज्जितइति ॥ मदपेक्षयान्यूनावग्निवायूतयोरनेनयक्षेणसंभाषणमभूदहंतदपेक्षयाऽधिकःसन्नपिमयासहयक्षेणभाषणमपिनकृतमतोलज्जितइत्यर्थः ॥४५॥ तत्रगत्वामया स्वलघुत्वंवक्तव्यंकिमित्यन्वयः ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ नायंकश्चिच्छत्रुःस्यात्तर्हियुद्धार्थंप्रवृत्तःस्यात्तथाऽयंनप्रवृत्तः ॥ किंत्वंतर्हितस्तस्मादयमीश्वरएवेतिनिश्चित्यतमेवशरणंगतइत्याह इतिनिश्चित्येति ॥ ॥ ४८ ॥ मायाबीजंसाम्यावस्थमायाशबलब्रह्मवाचकंभुवनेश्वरीबीजमित्यर्थः ॥ तेनसाम्यावस्थमायाशबलब्रह्मरूपिणीमूलप्रकृतिर्भुवनेश्वरीयंप्रादुर्भूतातिरोभूताचेतिबोधितम् ॥ ४९ ॥ लक्षवर्षं निराहारइत्यनेनश्रीमूलप्रकृतिदर्शनंनाल्पपुण्येनलभ्यते किंतुबहुपुण्येनेतिबोधितम् ॥ ५० ॥

अकस्मादिति ॥ चैत्रशुक्लनवम्यांमध्याह्नइत्यर्थः ॥ यस्मिन्नेवस्थलेतेजस्तिरोभूतंतस्मिन्नेवस्थलेतदेवतेजःपुनराविरासीदित्यर्थः ॥ ५१ ॥ तस्मिंस्तेजोमंडलेकुमारींकांचिद्विलक्षणांददर्शतांवर्णयति तेजोमंडलमध्येत्विति ॥ ५२ ॥ पाशांकुशेष्टाभयमुद्रायुक्तहस्तचतुष्टयसहितातिरमणीयांभुवनेश्वरीमूर्तिंददर्शेतिसमुदायार्थः ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ ५५ ॥ पद्मरागीकृतक्ष्मांदंतच्छटाभिर्दाडिमीबीजस दृशदंतपंक्तिदीधितिभिःपद्मरागमणिसन्निभकृतभूतलाम् ॥ ५६ ॥ हैमवतींहेमकल्पिताभरणवतीम् ॥ हिमवतोदुहितरंवेतिपार्वत्यभेदादियमुक्तिः ॥ तथाचश्रुतिरथेंद्रमब्रुवन्मघवन्नेतद्विजानीहिकिमे तद्यक्षमिति ॥ तथेतितदभ्यद्रवत्तस्मात्तिरोदधे ॥ सतस्मिन्नेवाकाशेस्त्रियमाजगामबहुशोभमानामुमांहैमवतींतांहोवाचकिमेतद्यक्षमिति ॥ ५७ ॥ ५८ ॥ जगदीशितुःश्रीभुवनेश्वर्याः ॥ ५९ ॥ उवा चेति ॥ इदंयक्षंकिमस्ति ॥ ६० ॥ कस्माच्चकारणात्प्रादुर्भूतंतत्सर्वंवदेत्यर्थः ॥ ६१ ॥ रूपंमदीयमिति ॥ इदंयद्यक्षंतन्मदीयंमुख्यंरूपंइदमेवब्रह्मसर्वकारणंभवतीत्यर्थः ॥ तदेवब्रह्मस्वरूपंवर्णयति

अकस्माच्चैत्रमासीयनवम्यांमध्यगेरवौ ॥ तदेवाऽऽविरभूत्तेजस्तस्मिन्नेवस्थलेपुनः ॥५१ ॥ तेजोमंडलमध्येतुकुमारींनवयौवनाम् ॥ भास्वज्जपाप्रसूनाभां बालकोटिरविप्रभाम् ॥ ५२ ॥ बालशीतांशुमुकुटांवस्त्रांतर्व्यंजितस्तनीम् ॥ चतुर्भिर्वरहस्तैस्तुवरपाशांकुशाभयाम् ॥ ५३ ॥ दधानांरमणीयांगींकोम लांगलतांशिवाम् ॥ भक्तकल्पद्रुमामंबांनानाभूषणभूषिताम् ॥ ५४ ॥ त्रिनेत्रांमल्लिकामालाकबरीजूटशोभिताम् ॥ चतुर्दिक्षुचतुर्वेदैर्मूर्तिमद्भिरभिष्टुता म् ॥ ५५ ॥ दंतच्छटाभिरभितःपद्मरागीकृतक्ष्माम् ॥ प्रसन्नस्मेरवदनांकोटिकंदर्पसुंदराम् ॥५६॥ रक्तांबरपरीधानांरक्तचंदनचर्चिताम् ॥ उमाभिधानां पुरतोदेवींहैमवतींशिवाम् ॥५७॥ निर्व्याजकरुणामूर्तिंसर्वकारणकारणाम् ॥ ददर्शवासवस्तत्रप्रेमसद्गदितांतरः ॥५८ ॥ प्रेमाश्रुपूर्णनयनोरोमांचिततनु स्ततः ॥ दंडवत्प्रणनामाथपादयोर्जगदीशितुः ॥५९॥ तुष्टावविविधैःस्तोत्रैर्भक्तिसन्नतकंधरः ॥ उवाचपरमप्रीतःकिमिदंयक्षमित्यपि ॥६०॥ प्रादुर्भूतंच कस्मात्तद्वदसर्वंसुशोभने ॥ इतितस्यवचःश्रुत्वाप्रोवाचकरुणार्णवा ॥ ६१ ॥ रूपंमदीयंब्रह्मैतत्सर्वकारणकारणम्॥ मायाधिष्ठानभूतंतुसर्वसाक्षिनिरामय म् ॥६२॥ सर्वेवेदायत्पदमामनंतितपांसिसर्वाणिचयद्वदंति ॥ यदिच्छंतोब्रह्मचर्यंचरंतितत्तेपदंसंग्रहेणब्रवीमि ॥ ६३ ॥ ओमित्येकाक्षरंब्रह्मतदेवाहुश्चह्रीं मयम् ॥ द्वेबीजेमममंत्रौस्तोमुख्यत्वेनसुरोत्तम ॥ ६४ ॥ भागद्वयवतीयस्मात्सृजामिसकलंजगत् ॥ तत्रैकभागःसंप्रोक्तःसच्चिदानंदनामकः ॥ ६५ ॥

मायाधिष्ठानेति ॥ साम्यावस्थमायाधिष्ठानमित्यर्थः ॥ तद्विशिष्टमितिफलितम् ॥ ६२ ॥ सर्ववेदप्रतिपाद्यत्वंतस्याऽऽह सर्वेवेदाइति ॥ यत्पदंपद्यतेप्राप्यतेज्ञानिभिरितिपदंतदेतत्पदंब्रह्मसर्वेवेदाआ मनंतिप्रतिपादयंति ॥ तथासर्वाणितपांसिचाऽस्माभिराचीर्णैरिदमेवप्राप्यमितिवदंति ॥ तथायदिच्छंतोब्राह्मणाब्रह्मचर्यंगुरुकुलवासमष्टविधमैथुनत्यागंचचरंत्याचरंति ॥ तदेतद्वस्तुतेतुभ्यंसंग्रहेणना ज्ञाब्रवीमिकथयामि ॥ सर्वोपासनाकर्मफलभूतमिदमेवत्यर्थः ॥ ६३ ॥ किंतन्नामेतिचेत्तदाह ॐमित्येकाक्षरंब्रह्मेति ॥ सर्ववेदेष्वोमितिपदेनयदुद्घोष्यतेतद्ब्रह्मेत्यर्थः ॥ तस्यैवह्रींकारमंत्रोऽपिवाच कइत्याह ॥ तदेवाहुश्चह्रींमयमिति ॥ आहुर्वेदाइत्यर्थः ॥ तथाचश्रुतिः ॥ ओमितिब्रह्मेति ॥ तथाह्रींब्रह्मेतिचाथर्वणे॥नन्वेकस्यैववस्तुनोद्वेबीजेकिमितिवाचकेजातेतत्रकारणमाह द्वेबीजेइति ॥६४॥ भागद्वयवतीति ॥ यतोऽहंमायाभागब्रह्मभागरूपभागद्वयवतीमायाशबलब्रह्मरूपिणीसर्वंजगत्सृजामितस्मात्कारणान्ममभागद्वयत्वाद्बीजद्वयंवाचकमित्यर्थःकौतौभागौतत्राहतत्रैकभागइति ॥ ६५ ॥

ननुतर्हिब्रह्मभागस्यवाचकःप्रणवोमायाभागस्यवाचकंमायाबीजमितिपर्यवसन्नंतथाचप्रणवोपासनायामुपास्येब्रह्मणिशक्तेर्भागोऽनंतर्भूतस्तथामायाबीजोपासनायांब्रह्मभागोऽनंतर्भूतइतिप्राप्तमितिचेत्तत्राऽऽह साचमायेति ॥ ६६ ॥ ममाभिन्नत्वमागतेति ॥ नहिशक्तिःशक्तिमतःपृथगुपलभ्यते ॥ वह्न्यादिशक्तिषुवन्ह्यादेःशक्तेःपृथगनुपलंभात् ॥ किंतु ममशक्तिमतोमायाशक्तिर्मदभिन्नैवाति ष्ठति ॥ तथाचाग्निशक्तौहोमेऽग्नौहोमोऽर्थसिद्धोयथ वाऽग्नौहोमेऽग्निशक्त्यांहोमोऽर्थसिद्धस्तथाब्रह्मभागवाचकस्यप्रणवस्यशक्तिविशिष्टब्रह्मवाचकत्वंमायाशक्तिभागवाचकस्यमायाबीजस्यमायाविशि ष्टब्रह्मवाचकत्वंबीजद्वयस्यापिविशिष्टवाचकत्वमतएवहींब्रह्मेतिसामानाधिकरण्यंश्रुत्युक्तंसंगच्छतेइतिभावः ॥ ६७ ॥ ननुप्रलयेमायालयात्कथंत्वदभिन्नासेतिचेत्तत्राऽऽह प्रलयइति ॥ प्रलयेमाया नाशेउत्तरसर्गानुपपत्तिप्रसंगान्मायानाशःप्रलयेनास्ति किंतु प्रलयेमदभिन्नैवसातिष्ठतीत्यर्थः ॥ ननुतर्हिप्रलयेपिमायासत्त्वेनिरंतरंकारणसत्त्वात्कार्यंजगत्सर्जनादिरूपंनिरंतरमेवस्यादितिचेत्तत्रा ह प्राणिकर्मेति ॥ नकेवलंमायासहायंकर्मादिकंविहायजगत्करोति किंतु तदपेक्षयैवकरोति तथाचप्रलयेसर्वकर्मणांपरिपक्कानांफलस्यदत्तत्वेनापरिपक्कानांचकर्मणांफलदानसमयाभावेनपरिपक्कक र्मरूपसहायाभावात्प्रलयोभवति ॥ तदनंतरमवशिष्टप्राणिकर्मणांपरिपाकेसतिसैवव्यक्तरूपामायापरिपक्ककर्मरूपसहायसहिताव्यक्तीभावमुपैतीतिनकारणसत्त्वेपिकार्यस्यजगत्सर्जनरूपस्यनिरंतरमु

मायाप्रकृतिसंज्ञस्तुद्वितीयोभागईरितः ॥ साचमायापराशक्तिःशक्तिमत्यहमीश्वरी ॥ ६६ ॥ चंद्रस्यचंद्रिकेवेयंममाभिन्नत्वमागता ॥ साम्यावस्थात्मिका चैषामायाममसुरोत्तम ॥ ६७ ॥ प्रलयेसर्वजगतोमदभिन्नैवतिष्ठति ॥ प्राणिकर्मपरीपाकवशतःपुनरेवहि ॥ ६८ ॥ रूपंतदेवमव्यक्तंव्यक्तीभावमुपैतिच॥ अंतर्मुखातुयाऽवस्थासामायेत्यभिधीयते ॥ ६९ ॥ बहिर्मुखातुयामायातमःशब्देनसोच्यते ॥ बहिर्मुखात्तमोरूपाज्जायतेसत्त्वसंभवः ॥ ७० ॥ रजो गुणस्तदैवस्यात्सर्गादौसुरसत्तम ॥ गुणत्रयात्मकाःप्रोक्ताब्रह्मविष्णुमहेश्वराः ॥ ७१ ॥ रजोगुणाधिकोब्रह्माविष्णुःसत्त्वाधिकोभवेत् ॥ तमोगुणाधिको रुद्रःसर्वकारणरूपधृक् ॥ ७२ ॥ स्थूलदेहोभवेद्ब्रह्मालिंगदेहोहरिःस्मृतः ॥ रुद्रस्तुकारणोदेहस्तुरीयात्वहमेवहि ॥ ७३ ॥ साम्यावस्थातुयाप्रोक्तासर्वा तर्यामिरूपिणी ॥ अतऊर्ध्वंपरंब्रह्ममद्रूपंरूपवर्जितम् ॥ ७४ ॥

त्पत्तिरितिभावः ॥६८ ॥ ननुतर्हिमायायाःप्रलयेपिविद्यमानत्वे तमआसीत्तमसागूळ्हमग्रेइति श्रुतौमायायाःकथमुत्पत्तिरुक्तेतिचेत्तत्राऽऽह अंतर्मुखात्विति ॥ अयमर्थः॥ अंतर्मुखायामायायाअवस्था गुणत्रयसाम्यावस्थारूपासानित्यानतस्याउत्पत्तिःश्रुतौश्रूयते किंतुतस्यागुणत्रयस्ययद्वैषम्यमुत्पद्यतेतदेवतमआसीदित्यादिनोत्पत्त्याश्रयत्वेनाभिधीयते ॥ तच्चोत्पद्यमानंतमोरूपंबहिर्मुखमायारूप मुच्यतइतिनमायायाउत्पत्तिःश्रुतावभिहिता किंतु मायागुणानामेवोत्पत्तिरिति ॥ ६९ ॥ तत्रप्रथमतःकोवागुणउत्पद्यतेतत्राऽऽह बहिर्मुखादिति ॥ प्रथमतोऽव्यक्तात्तमोगुणउत्पद्यतेततःसत्त्वगुणस्त तोरजोगुणइत्यर्थः॥ ७० ॥एतद्गुणत्रयविशिष्टचैतन्यस्यनामांतराण्याह गुणत्रयात्मकाइति ॥ गुणत्रयमध्येएकैकगुणाभिमानिनोब्रह्मादयइत्यर्थः॥ ७१ ॥विभागेनतदेवाह रजोगुणाधिकइति ॥ यद्यपिगुण त्रयात्मकाएवब्रह्मादयःसर्वंजगच्च तथापियस्ययस्यगुणस्ययत्राधिक्यंतत्तद्गुणरूपत्वंतस्योच्यतेइतिबोधनार्थमधिकपदं सर्वकारणरूपधृगितितमोगुणादेवरजःसत्त्वगुणोद्भवस्योक्तत्वात्तमोगुणोपाधि करुद्रस्यसर्वकारणरूपत्वमुक्तंयुक्तमेव ॥७२॥ ७३॥तत्रतुरीयरूपायाःकोवाउपाधिस्तत्राह साम्यावस्थेति॥यागुणत्रयसाम्यावस्थांतर्मुखामायासामेतुरीयरूपस्योपाधिरित्यर्थः॥ननुतर्हितुरीयस्यमाया विशिष्टेंऽतर्भावेनिर्गुणंब्रह्मकिंभविष्यतीतिचेत्तुरीयातीतंभविष्यतीत्याह अतऊर्ध्वमिति ॥ मायारहितंतुतुरीयातीतंयत्तदेवनिर्गुणंब्रह्मभविष्यतीत्यर्थः॥ इदमवस्थापंचकंतापनीयश्रुतौप्रसिद्धम् ॥ ७४ ॥

निर्गुणसगुणभेदेनतदेवस्वस्वरूपंविशदयति निर्गुणमिति ॥७५॥ अंतर्यामिरूपाहमेवेत्याह साऽऽहंसर्वमिति ॥ तथाचश्रुतिः ॥ तत्सृष्ट्वा तदेवानुप्राविशदिति ॥ यथायस्यकर्मतथातंप्रेरयामीत्यर्थः ॥७६॥तिरोधानेसंहारे कारणात्मकंकारणदेहाभिमानिनामित्यर्थः तथाचमदाज्ञयातेब्रह्मादयःसृष्टिंकुर्वंतीतिमुख्यत्वेनसृष्टिस्थितिसंहारकर्त्रीअहमेवास्मीतिभावः ॥ ७७ ॥ नकेवलंब्रह्मादयएवमदधीनाःकिंतर्हिसर्वेदेवाइत्याह मद्भयादिति ॥ इंद्राग्निमृत्यवस्तद्वन्मद्भयादेवव्यवहारंकुर्वंतीतिशेषः ॥ तथाचश्रुतिः ॥ भीषास्माद्वातःपवते ॥ भीषोदेतिसूर्यः ॥ भीषास्मादग्निश्चेंद्रश्च॥मृत्युर्धावतिपंचमइति ॥ ७८ ॥ एतावत्पर्यंतंकिमिदंयक्षमित्यपीतिदेवेंद्रप्रश्नस्योत्तरंदत्तम् ॥ ततःपरंप्रादुर्भूतंचकस्मात्तदितिद्वितीयप्रश्नस्योत्तरमाह मत्प्रसादादिति ॥ ७९ ॥ ८० ॥८१॥८२॥८३॥८४॥ ततःसर्वेइति ॥ तद्दिनादारभ्येतिशेषः ॥ ८५ ॥ गायत्रीजपतत्पराःपूर्वमपिसर्वेगायत्रीजपवंतएवस्थितास्तद्दिनादारभ्यतुगायत्रीजपनिष्णाताजाताइत्यर्थः ॥ ८६ ॥ एवंसत्ययुगेसर्वेद्विजदेवादयोगायत्री

निर्गुणंसगुणंचेतिद्विधामद्रूपमुच्यते ॥ निर्गुणंमाययाहीनंसगुणंमाययायुतम् ॥ ७५ ॥ साऽहंसर्वंजगत्सृष्ट्वातदंतःसंप्रविश्यच ॥ प्रेरयाम्यनिशंजीवंयथाकर्मयथाश्रुतम् ॥७६॥ सृष्टिस्थितितिरोधानेप्रेरयाम्यहमेवहि ॥ ब्रह्माणंचतथाविष्णुंरुद्रंवैकारणात्मकम् ॥ ७७ ॥ मद्भयाद्वातिपवनोभीत्यासूर्यश्चगच्छति इंद्राग्निमृत्यवस्तद्वत्साऽहंसर्वोत्तमास्मृता ॥ ७८ ॥ मत्प्रसादाद्भवद्भिस्तुजयोलब्धोऽस्तिसर्वथा ॥ युष्मानहंनर्तयामिकाष्ठपुत्तलिकोपमान् ॥ ७९ ॥ कदाचिद्देवविजयंदैत्यानांविजयंक्वचित् ॥ स्वतंत्रास्वेच्छयासर्वंकुर्वेकर्मानुरोधतः ॥ ८० ॥ तांमांसर्वात्मिकांयूयंविस्मृत्यनिजगर्वतः ॥ अहंकारावृतात्मानोमोहमाप्तादुरंतकम् ॥ ८१ ॥ अनुग्रहंततःकर्तुंयुष्मद्देहादनुत्तमम् ॥ निःसृतंसहसातेजोमदीयंयक्षमित्यपि ॥ ८२ ॥ अतःपरंसर्वभावैर्हित्वागर्वंतुदेहजम् ॥ मामेवशरणंयातसच्चिदानंदरूपिणीम् ॥८३॥ व्यासउवाच ॥ इत्युक्त्वाचमहादेवीमूलप्रकृतिरीश्वरी॥ अंतर्धानंगतासद्योभक्त्यादेवैरभिष्टुता॥८४॥ ततःसर्वेस्वगर्वंतुविहायपदपंकजम् ॥ सम्यगाराधयामासुर्भगवत्याःपरात्परम् ॥ ८५ ॥ त्रिसंध्यंसर्वदासर्वेगायत्रीजपतत्पराः ॥ यज्ञभागादिभिःसर्वेदेवींनित्यंसिषेविरे ॥ ८६ ॥ एवंसत्ययुगेसर्वेगायत्रीजपतत्पराः ॥ तारहृल्लेखयोश्चापिजपेनिष्णातमानसाः ॥ ८७ ॥ नविष्णूपासनानित्यावेदेनोक्तातुकुत्रचित् ॥ नविष्णुदीक्षानित्याऽस्तिशिवस्यापितथैवच ॥ ८८ ॥ गायत्र्युपासनानित्यासर्ववेदैःसमीरिता ॥ ययाविनात्वधःपातोब्राह्मणस्यास्तिसर्वथा॥८९॥

प्रणवहृल्लेखामंत्राणामेवमूलप्रकृतिवाचकानामुपासकाःस्थिताइत्यर्थः ॥ ८७ ॥ यतोमूलप्रकृतिःसर्वेश्वरीसर्वोत्तमाऽस्तितस्मादेवकारणात्तस्याएवगायत्रीरूपायादीक्षोपासनाचनित्यत्वेनसर्ववेदैःप्रतिपादितानशिवविष्ण्वादिदेवानामित्याह ॥ नविष्णूपासनेति ॥ अहरहःसंध्यामुपासीतेतिगायत्र्युपासनविधिवन्नकुत्रापिविष्ण्वादिदेवतोपासनविधिर्नित्यत्वेनद्विजानांश्रूयते ॥ तस्मान्नविष्ण्वादिदेवतानामुपासनादीक्षाचनित्या ॥ यदिचसानित्यास्यात्तदासर्वेशैवावैष्णवावाभवेयुः ॥ नचतथादृश्यंते ॥ केचित्तुवैष्णवाःकेचिच्छैवाःकेचिद्गाणपत्याः ॥ तस्मात्तदुपासनाभ्युदयिकीकाम्यैवेतिभावः ॥८८॥नित्योपासनातर्हिकाऽस्तीत्यत्राऽऽह गायत्र्युपासनेति ॥ द्विजोयदिगायत्रीदीक्षितोनस्यात्तदाऽधएवपतेत् नतथाविष्णुगणेशदीक्षाभावेऽधःपातोद्विजस्यकुत्राप्युक्तस्तथात्वेसर्वेशैवावैष्णवागाणपत्यावाभवेयुर्नचकेचिच्छैवाःकेचिद्वैष्णवाःकेचिद्गा त्याइति ॥ गायत्रीदीक्षावंतस्तुसर्वेद्विजादृश्यंते ॥ तस्माद्गायत्रीदीक्षैवनित्येतिभावः ॥ ८९ ॥

नन्वभ्युदयार्थमपिद्विजस्यशैववैष्णवादिदीक्षाऽपेक्षितेतिचेत्तत्राहऽऽह तावताकृतकृत्यत्वमिति ॥ गायत्र्युपासनायांयदिकश्चिदभ्युदयार्थोन्यूनःस्यात्तदातत्प्राप्त्यर्थमन्यदेवतोपास्तिर्द्विजस्यापेक्षिता
नतुतथाऽस्ति ॥ तावताकेवलगायत्रीमंत्रेणैवकृतकृत्यत्वंद्विजस्यश्रुतिर्ब्रवीतितस्माद्विजस्याभ्युदयार्थमपिनान्यदेवतोपास्तिरपेक्षितेतिभावः ॥ तथाचश्रुतिर्बृहदारण्यके ॥ अष्टाक्षरंवाएकंगायत्र्यैप
दंएतदुहास्याएतत्सयावदेतेषुलोकेषुतावद्धजयतियोस्याएतदेवंपदंवेदेति ॥ एतत्सयावतीयंत्रयीविद्यातावद्धजयतियोस्याएतदेवंपदंवेदएतत्सयावादिदंप्राणितावद्धजयतियोस्याएतदेवंपदंवेदेतितथा
साहैषागयांस्तत्रेप्राणावैगयास्तत्प्राणांस्तत्रेतद्यद्गयांस्तत्रेतस्माद्गायत्रीनामेति ॥ तथागोपथब्राह्मणे योहवाएवंवित्सब्रह्मवित्पुण्यांचकीर्तिंलभतेसुरभींश्चगंधान्सोपहतपाप्मानंतांश्रियमश्नुतेयएवंवेदय
श्चैवंविद्वानेवमेतांवेदानांमातरंसावित्रींसंपदमुपनिषदमुपास्तेइत्यादिसर्ववेदेषुश्रुतयोद्रष्टव्याः ॥ ननुतर्हिवेदेषुकिमित्यन्यदेवतोपास्तिरुक्तेतिचेदिच्छायावैचित्र्यात्स्वभावतइतरदेवताभक्तानामिच्छा

तावताकृतकृत्यत्वंनान्यापेक्षाद्विजस्यहि ॥ गायत्रीमात्रनिष्णातोद्विजोमोक्षमवाप्नुयात् ॥ ९० ॥ कुर्यादन्यन्नवाकुर्यादितिप्राहमनुःस्वयम् ॥विहायतांतु गायत्रींविष्णूपास्तिपरायणः ॥ ९१ ॥ शिवोपास्तिरतोविप्रोनरकंयातिसर्वथा ॥ तस्मादाद्ययुगेराजन्गायत्रीजपतत्पराः ॥ ९२ ॥ देवीपदांबुजरताआस न्सर्वेद्विजोत्तमाः ॥ इतिश्रीदेवीभागवतेमहापुराणेद्वादशस्कंधेऽष्टमोऽध्यायः ॥ ८ ॥ ॥छ॥ ॥ व्यासउवाच ॥ कदाचिदथकालेतुदशपंचसमाविभो ॥प्रा णिनांकर्मवशतोनववर्षशतक्रतुः ॥ १ ॥ अनावृष्ट्याऽतिदुर्भिक्षमभवत्क्षयकारकम् ॥ गृहेगृहेशवानांतुसंख्यांकर्तुंनशक्यते ॥२॥केचिदश्वान्वराहान्वाभ क्षयंतिक्षुधार्दिताः ॥ शवानिचमनुष्याणांभक्षयंत्यपरेजनाः ॥ ३ ॥ बालकंबालजननींस्त्रियंपुरुषएवच ॥ भक्षितुंचलिताःसर्वेक्षुधयापीडितानराः ॥ ४ ॥ ब्राह्मणाबहवस्तत्रविचारंचक्रुरुत्तमम् ॥ तपोधनोगौतमोऽस्तिसनःखेदंहरिष्यति ॥५॥ सर्वैर्मिलित्वागंतव्यंगौतमस्याश्रमेऽधुना ॥ गायत्रीजपसंसक्तगौ तमस्याश्रमेऽधुना ॥ ६ ॥ सुभिक्षंश्रूयतेतत्रप्राणिनोबहवोगताः ॥ एवंविमृश्यभूदेवाःसाग्निहोत्राःकुटुंबिनः ॥ ७ ॥ सगोधनाःसदासाश्चगौतमस्याऽऽश्रमं ययुः ॥ पूर्वदेशाद्ययुःकेचित्केचिद्दक्षिणदेशतः ॥ ८ ॥ पाश्चात्याऔत्तराहाश्चनानादिग्भ्यःसमाययुः ॥ दृष्ट्वासमाजंविप्राणांप्रणनामसगौतमः ॥ ९ ॥

विधाताभावायेतिभ्रमः ॥ ९० ॥ मनुरपिगायत्रीमंत्रेणैवद्विजस्यकृतकृत्यत्वमाहेत्याह कुर्यादन्यन्नवेति ॥ तथाचमनुः कुर्यादन्यन्नवाकुर्यान्मैत्रोब्राह्मणउच्यतेइति ॥ महाभारतेपि शांतिपर्वणिजप्यमा
हात्म्येगायत्रीमंत्रस्यैवप्राशस्त्यमुक्तम् ॥ किंचगायत्रीमंत्रमगृहीत्वाद्विजोविष्ण्वादिदेवतोपास्तिपरायणोनरकमेवसर्वथायाति विष्ण्वादिदेवतामंत्रमगृहीत्वाकेवलगायत्रीमंत्रपरायणोमोक्षंयातितस्मा
त्पराशक्तेर्गायत्र्याएवोपास्तिर्नित्यासर्वोत्तमाचेत्याह विहायतांतुगायत्रीमिति ॥ ९१ ॥ उपसंहरति तस्मादिति ॥ अतएवहेतोःसत्ययुगेसर्वेपराशक्तिगायत्रीपादांबुजरतादेवीभक्ताआसन्नित्यर्थः ॥ प्र
थमतोद्विजातीनांवेदेनोपदिष्टगायत्र्युपासनयासकलेष्टसंभवेऽन्यदेवतोपासनायांप्रयोजनाभावएवेतिभावः ॥ ९२ ॥ ॥ इतिश्रीदेवीभागवततिलकेद्वादशस्कंधेऽष्टमोध्यायः ॥ ८ ॥ ॥ छ ॥ शत
श्लोकैर्ब्राह्मणानांशापाद्गौतमसंभवात् ॥ अन्यदेवोपासनासुश्रद्धाजातेतिचोच्यते ॥ १ ॥ इत्थंसत्ययुगेपराशक्तिभक्तिपराशक्तिमहिमाप्रकाशनपूर्वकमुपपाद्यानंतरमन्यदेवोपासनाश्रद्धायांनिमित्तंराज्ञा
पृष्टंकथयितुंपूर्ववृत्तमाह व्यासउवाच कदाचिदथेति ॥दशपंचसमाःपंचदशवर्षाणि॥ शतक्रतुरिंद्रः॥१॥२॥ ३॥४॥५॥ ६॥७॥८॥औत्तराहाउत्तरस्यांभवाः॥उत्तरादाहञितिसूत्रेणाहञ्प्रत्ययः ॥९॥

आगमकारणमागमनकारणम् ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥१४॥ १५ ॥ गायत्रींस्वेष्टदेवतांब्राह्मणकुटुंबपोषणार्थंप्रार्थयामासेत्यर्थः ॥ गायत्रीस्तोत्रमाह नमोदेविमहाविद्येइति ॥१६॥१७॥

आसनाद्युपचारैश्चपूजयामासवाडवान् ॥ चकारकुशलप्रश्नंततश्चागमकारणम् ॥ १० ॥ तेसर्वेस्वस्ववृत्तांतंकथयामासुरुत्स्मयाः ॥ दृष्ट्वातान्दुःखितान्वि प्रानभयंदत्तवान्मुनिः ॥ ११ ॥ युष्माकमेतत्सदनंभवद्दासोऽस्मिसर्वथा ॥ काचिंताभवतांविप्रामयिदासेविराजति ॥ १२ ॥ धन्योऽहमस्मिन्समयेयूयंस र्वेतपोधनाः ॥ येषांदर्शनमात्रेणदुष्कृतंसुकृतायते ॥ १३ ॥ तेसर्वेपादरजसापावयंतिगृहंमम ॥ कोमदन्योभवेद्धन्योभवतांसमनुग्रहात् ॥ १४ ॥ स्थेयं सर्वैःसुखेनैवसंध्याजपपरायणैः ॥व्यासउवाच ॥ इतिसर्वान्समाश्वास्यगौतमोमुनिराट्ततः ॥ १५ ॥ गायत्रींप्रार्थयामासभक्तिसन्नतकंधरः ॥ नमोदेविम हाविद्येवेदमातःपरात्परे ॥१६॥ व्याहृत्यादिमहामंत्ररूपेप्रणवरूपिणि ॥ साम्यावस्थात्मिकेमातर्नमोह्रींकाररूपिणि ॥ १७॥ स्वाहास्वधास्वरूपेत्वांन मामिसकलार्थदाम् ॥ भक्तकल्पलतांदेवीमवस्थात्रयसाक्षिणीम् ॥ १८ ॥ तुर्यातीतस्वरूपांचसच्चिदानंदरूपिणीम् ॥ सर्ववेदांतसंवेद्यांसूर्यमंडलवासिनी म् ॥ १९ ॥ प्रातर्बालांरक्तवर्णांमध्याह्नेयुवतींपराम् ॥ सायाह्नेकृष्णवर्णांतांवृद्धांनित्यंनमाम्यहम् ॥ २० ॥ सर्वभूतारणेदेविक्षमस्वपरमेश्वरि ॥ इतिस्तु ताजगन्माताप्रत्यक्षंदर्शनंददौ ॥ २१ ॥ पूर्णपात्रंददौतस्मैयेनस्यात्सर्वपोषणम् ॥ उवाचमुनिमंबायंयंकामंत्वमिच्छसि ॥२२॥तस्यपूर्तिकरंपात्रंमया दत्तंभविष्यति ॥ इत्युक्त्वांऽतर्दधेदेवीगायत्रीपरमाकला ॥२३॥ अन्नानांराशयस्तस्मान्निर्गताःपर्वतोपमाः ॥ षड्रसाविविधाराजंस्तृणानिविविधानिच ॥ ॥ २४ ॥ भूषणानिचादिव्यानिक्षौमाणिवसनानिच ॥ यज्ञानांचसमारंभाःपात्राणिविविधानिच ॥२५॥ यद्यदिष्टमभूद्राजन्मुनेस्तस्यमहात्मनः ॥ तत्त त्सर्वंनिर्गतंतस्माद्गायत्रीपूर्णपात्रतः ॥ २६ ॥ अथाऽऽहूयमुनीन्सर्वान्मुनिराड्गौतमस्तदा ॥ धनंधान्यंभूषणानिवसनानिददौमुदा ॥ २७ ॥ गोमहिष्यादिप शवोनिर्गताःपूर्णपात्रतः ॥ निर्गतान्यज्ञसंभारान्स्रुक्स्रुवप्रभृतीन्ददौ ॥ २८ ॥ तेसर्वेमिलितायज्ञांश्चक्रिरेमुनिवाक्यतः ॥ स्थानंतदेवभूयिष्ठमभवत्स्वर्गस न्निभम् ॥२९॥ यत्किंचित्त्रिषुलोकेषुसुंदरंवस्तुदृश्यते ॥ तत्सर्वंतत्रनिष्पन्नंगायत्रीदत्तपात्रतः ॥३०॥ देवांगनासमादाराःशोभंतेभूषणादिभिः ॥ मुनयोदे वसदृशावस्त्रचंदनभूषणैः ॥३१॥ नित्योत्सवःप्रववृतेमुनेराश्रममंडले ॥ नरोगादिभयंकिंचिन्नचदैत्यभयंक्वचित् ॥३२॥समुनेराश्रमोजातःसमंताच्छतयो जनः ॥ अन्येचप्राणिनोयेऽपितेऽपितत्रसमागताः ॥३३॥ तांश्चसर्वान्पुपोषाऽयंदत्त्वाऽभयमथात्मवान् ॥ नानाविधैर्महायज्ञैर्विधिवत्कल्पितैःसुराः॥३४॥

॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ तस्मात्पूर्णपात्रात् ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ दारामुनीनामितिशेषः ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ शतयोजनपर्यंतमेकएवाऽतिविस्तीर्णोमुनेराश्रमोजातइत्यर्थः ॥ अन्येऽपिप्राणिनोब्राह्मणातिरिक्तानरागोमहिष्यादयश्च ॥ ३३ ॥ ३४ ॥

॥ ३५॥ तमेवश्लोकमाह अहोअयंनइति ॥ अहोअयमित्यत्रओदितिप्रगृह्यत्वेप्रकृतिभावः ॥ अयंगौतमोनोऽस्माकमस्मिन्कालेकल्पपादपःकल्पवृक्षोऽस्तीत्यर्थः अकांडेअतिदुर्धरकाले ॥ ३६॥ ३७ ॥
गायत्र्याःपरमंस्थानंसर्वमुनीनांदेवीदर्शनार्थंचकारेत्यर्थः ॥ ३८॥ तत्रगायत्रीस्थानेऽद्यापिवर्तमानंचमत्कारमाह अद्यापीति ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ नारदोगौतमंप्रतिदेवेंद्रसभायांजातंवृत्तांतं
कथयाति ब्रह्मर्षेइति ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७॥ कालेसमागतेइति ॥ सुभिक्षेकालेसमागतेयथाऽस्यगौतमस्याऽपकीर्तिःस्यात्तथाकृत्वागंतव्यमितिसर्वैर्निश्चितमित्यर्थः॥ ४८॥ ४९॥ एतादृ

संतोषंपरमंप्रापुर्मुनेश्चैवजगुर्यशः ॥ सभायांवृत्रहाभूयोजगौश्लोकंमहायशाः ॥ ३५ ॥ अहोअयंनःकिलकल्पपादपोमनोरथान्पूरयतिप्रतिष्ठितः ॥ नोचेद
कांडेक्कहविर्वपावासुदुर्लभायत्रतुजीवनाशा ॥ ३६ ॥ इत्थंद्वादशवर्षाणिपुपोषमुनिपुंगवान् ॥ पुत्रवन्मुनिराड्गर्वगंधेनपरिवर्जितः ॥ ३७ ॥ गायत्र्याःपर
मंस्थानंचकारमुनिसत्तमः ॥ यत्रसर्वैर्मुनिवरैःपूज्यतेजगदंबिका ॥ ३८ ॥ त्रिकालंपरयाभक्त्यापुरश्चरणकर्मभिः ॥ अद्यापितत्रदेवीसाप्रातर्बालातुदृश्य
ते ॥ ३९ ॥ मध्याह्नेयुवतीवृद्धासायंकालेतुदृश्यते ॥ तत्रैकदासमायातोनारदोमुनिसत्तमः ॥ ४० ॥ रणयन्महतींगायन्गायत्र्याःपरमान्गुणान् ॥ निष
सादसभामध्येमुनीनांभावितात्मनाम् ॥ ४१ ॥ गौतमादिभिरत्युच्चैःपूजितःशांतमानसः ॥ कथाश्चकारविविधायशसोगौतमस्यच ॥ ४२ ॥ ब्रह्मर्षेदेवसद
सिदेवराट्तवयद्यशः ॥ जगौबहुविधंस्वच्छंमुनिपोषणजंपरम् ॥ ४३ ॥ श्रुत्वाशचीपतेर्वाणींत्वांद्रष्टुमहमागतः ॥ धन्योऽसित्वंमुनिश्रेष्ठजगदंबाप्रसादतः॥
॥ ४४ ॥ इत्युक्त्वामुनिवर्यंतंगायत्रीसदनंययौ ॥ ददर्शजगदंबांतांप्रेमोत्फुल्लविलोचनः ॥ ४५॥ तुष्टावविधिवद्देवींजगामत्रिदिवंपुनः ॥ अथतत्रस्थिताये
तेब्राह्मणामुनिपोषिताः ॥ ४६ ॥ उत्कर्षंतुमुनेःश्रुत्वाऽसूययाखेदमागताः ॥ यथाऽस्यनयशोभूयात्कर्तव्यंसर्वथैवहि ॥ ४७ ॥ कालेसमागतेपश्चादितिस
र्वैस्तुनिश्चितम् ॥ ततःकालेनकियताप्यभूद्वृष्टिर्धरातले ॥ ४८ ॥ सुभिक्षमभवत्सर्वदेशेषुनृपसत्तम ॥ श्रुत्वावार्तांसुभिक्षस्यमिलिताःसर्ववाडवाः ॥ ४९॥
गौतमंशप्तुमुद्योगंहाहाराजन्प्रचक्रिरे ॥ धन्यास्तेषांचपितरौययोरुत्पत्तिरीदृशी ॥ ५० ॥ कालस्यमहिमाराजन्वक्तुंकेनहिशक्यते ॥ गौर्निर्मितामाययैकामु
मूर्षुर्जरतीनृप ॥ ५१॥ जगामसचशालायांहोमकालेमुनेस्तदा ॥ हुंहुंशब्दैर्वारितासाप्राणांस्तत्याजतत्क्षणे॥ ५२॥ गौर्हताऽनेनदुष्टेनेत्येवंतेचुक्रुशुर्द्विजाः॥
होमंसमाप्यमुनिराड्विस्मयंपरमंगतः ॥ ५३॥ समाधिर्मीलिताक्षःसन्चिंतयामासकारणम् ॥ कृतंसर्वंद्विजैरेतदितिज्ञात्वातदैवसः ॥ ५४॥ दधारकोपंपरमंप्र
लयेरुद्रकोपवत्॥ शशापचऋषीन्सर्वान्कोपसंरक्तलोचनः॥ ५५॥ वेदमातरिगायत्र्यांतद्ध्यानेतन्मनोर्जपे॥ भवताऽनुन्मुखायूयंसर्वथाब्राह्मणाधमाः ॥ ५६॥

शमुपकारिणंगौतमंप्रतिमुनिभिःप्रत्युपकारएतादृशःकृतइतिस्वमुखेनव्यासोक्तिर्जनमेजयंप्रति हाहाराजन्प्रचक्रिरेइति तमेवखेदंविशदयति ॥ धन्यास्तेषांचपितराविति ॥ ययोःपित्रोरीदृशीकृतघ्नाउ
त्पत्तिःसंततिरस्तीत्यर्थः ॥ ५० ॥ तदनंतरंब्राह्मणैःकिंकृतंतदाह गौर्निर्मितेति ॥ ५१ ॥ हुंहुंशब्दैर्गौतमेनवारितेत्यर्थः ॥ ५२ ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ ५५ ॥ अनुन्मुखाभवतेतिशशापइत्यर्थः ॥
अनुन्मुखास्त्यागिनः ॥ ५६ ॥

वेदेवेदोक्तयज्ञेषुतद्वार्तासुतथैवच ॥ भवतानुन्मुखायूयंसर्वदाब्राह्मणाधमाः ॥५७॥ शिवेशिवस्यमंत्रेचशिवशास्त्रेतथैवच ॥ भवताऽनुन्मुखायूयंसर्वदाब्राह्मणाधमाः ॥ ५८ ॥ मूलप्रकृत्यांश्रीदेव्यांतद्ध्यानेतत्कथासुच ॥ भवताऽनुन्मुखायूयंसर्वदाब्राह्मणाधमाः ॥ ५९ ॥ देवीमंत्रेतथादेव्याःस्थानेऽनुष्ठानकर्मणि ॥ भवताऽनुन्मुखायूयंसर्वदाब्राह्मणाधमाः ॥ ६० ॥ देव्युत्सवदिदृक्षायांदेवीनामानुकीर्तने ॥ भवताऽनुन्मुखायूयंसर्वदाब्राह्मणाधमाः ॥ ६१ ॥ देवीभक्तस्यसान्निध्येदेवीभक्तार्चनेतथा ॥ भवताऽनुन्मुखायूंयसर्वदाब्राह्मणाधमाः ॥६२ ॥ शिवोत्सवदिदृक्षायांशिवभक्तस्यपूजने ॥ भवताऽनुन्मुखायूयंसर्वदाब्राह्मणाधमाः ॥ ६३ ॥ रुद्राक्षेबिल्वपत्रेचतथाशुद्धेचभस्मनि ॥ भवताऽनुन्मुखायूयंसर्वदाब्राह्मणाधमाः ॥ ६४ ॥ श्रौतस्मार्तसदाचारेज्ञानमार्गेतथैवच ॥ भवताऽनुन्मुखायूयंसर्वदाब्राह्मणाधमाः ॥ ६५ ॥ अद्वैतज्ञाननिष्ठायांशांतिदांत्यादिसाधने ॥ भवताऽनुन्मुखायूयंसर्वदाब्राह्मणाधमाः ॥ ६६ ॥ नित्यकर्माद्यनुष्ठानेप्यग्निहोत्रादिसाधने ॥ भवतानुन्मुखायूयंसर्वदाब्राह्मणाधमाः ॥ ६७ ॥ स्वाध्यायाध्ययनेचैवतथाप्रवचनेऽपिच ॥ भवताऽनुन्मुखायूयंसर्वदाब्राह्मणधमाः ॥ ६८ ॥ गोदानादिषुदानेषुपितृश्राद्धेषुचैवहि ॥ भवताऽनुन्मुखायूयंसर्वदाब्राह्मणाधमाः ॥ ६९ ॥ कृच्छ्रचांद्रायणेचैवप्रायश्चित्तेतथैवच ॥ भवताऽनुन्मुखायूयंसर्वदाब्राह्मणाधमाः ॥ ७० ॥ श्रीदेवीभिन्नदेवेषुश्रद्धाभक्तिसमन्विताः ॥ शंखचक्राद्यंकिताश्चभवतब्राह्मणाधमाः ॥ ७१॥ कापालिकमतासक्ताबौद्धशास्त्ररताःसदा ॥ पाखंडाचारनिरताभवतब्राह्मणाधमाः ॥ ७२ ॥ पितृमातृसुतभ्रातृकन्याविक्रयिणस्तथा ॥ भार्याविक्रयिणस्तद्वद्भवतब्राह्मणधामाः॥७३॥वेदविक्रयिणस्तद्वत्तीर्थविक्रयिणस्तथा ॥ धर्मविक्रयिणस्तद्वद्भवतब्राह्मणाधमाः॥७४॥पांचरात्रेकामशास्त्रेतथाकापालिकेमते ॥ बौद्धेश्रद्धायुतायूयंभवतब्राह्मणाधमाः ॥ ७५ ॥ मातृकन्यागामिनश्चभगिनीगामिनस्तथा ॥ परस्त्रीलंपटाःसर्वेभवतब्राह्मणाधमाः ॥ ७६ ॥ युष्माकंवंशजाताश्चस्त्रियश्चपुरुषास्तथा ॥ मद्दत्तशापदग्धास्तेभविष्यंतिभवत्समाः ॥ ७७ ॥ किंमयाबहुनोक्तेनमूलप्रकृतिरीश्वरी ॥ गायत्रीपरमाभूयाद्युष्मासुखलुकोपिता ॥ ७८ ॥ अंधकूपादिकुंडेषुयुष्माकंस्यात्सदास्थितिः ॥ व्यासउवाच ॥ वाग्दंडमीदृशंकृत्वाप्युपस्पृश्यजलंततः ॥ ७९ ॥ जगामदर्शनार्थंचगायत्र्याःपरमोत्सुकः ॥ प्रणनाममहादेवींसाऽपिदेवीपरात्परा ॥ ८० ॥ ब्राह्मणानांकृतिंदृष्ट्वास्मयंचित्तेचकारह ॥ अद्यापितस्यावदनंस्मययुक्तंचदृश्यते ॥ ८१ ॥ उवाचमुनिवर्यंतंस्मयमानमुखांबुजा ॥ भुजंगायार्पितंदुग्धंविषायैवोपजायते ॥ ८२ ॥ शांतिंकुरुमहाभागकर्मणोगतिरीदृशी ॥ इतिदेवींप्रणम्याथततोऽगात्स्वाश्रमंप्रति ॥८३॥ ॥५७॥५८॥५९॥६०॥ ६१ ॥ ६२ ॥ ६३ ॥ ६४ ॥६५॥ ६६ ॥ ६७ ॥ प्रवचनेस्वाध्यायपाठने ॥ ६८॥६९ ॥७०॥ ७१ ॥ ॥ ७२ ॥ ७३ ॥ ७४ ॥ ७५ ॥ ७६ ॥ भवत्समाःभवद्विधाः ॥७७॥७८॥ वाग्दंडंशापम् ॥७९॥ ८० ॥ कृतिंकृतघ्नतारूपाम्॥८१॥गायत्रीस्वमुखेनमुनिंसांत्वयति ॥ उवाचेति ॥८२॥८३॥

॥ ८४ ॥ ८५ ॥ ८६ ॥ ८७ ॥ ८८ ॥ ८९ ॥ गोपलक्षणमाह ॥ मच्छापस्येति ॥९०॥ ९१ ॥ किमर्थमन्यदेवतोपास्तिंजनाःकुर्वंतीत्यस्योत्तरमेतत्पर्यंतमुक्तंनिगमयति एतस्मादिति॥९२॥
॥ ९३ ॥ ९४ ॥ ९५ ॥ ९६ ॥ ९७ ॥ नविष्णूपासनेति इदंपूर्वाध्यायेस्पष्टीकृतम् ॥ ९८ ॥ शक्तेर्गायत्र्याः ॥ ९९ ॥ अथमणिद्वीपवर्णनविषयकस्यद्वितीयप्रश्नस्योत्तरंवक्तुंप्रतिजानीते ॥ अ
तःपरमिति ॥ भवारणेर्भवयोनेः ॥ १०० ॥ ॥ इतिश्रीदेवीभागवततिलकेद्वादशस्कंधेनवमोऽध्यायः ॥ ९ ॥ ॥ छ ॥ ॥ अर्धाधिकशतश्लोकैर्मणिद्वीपस्यवर्णनम् ॥ यथावत्क्रियतेयेनभक्तिर्दे

ततोविप्रैःशापदग्धैर्विस्मृतावेदराशयः ॥ गायत्रीविस्मृतासर्वैस्तदद्भुतमिवाऽभवत् ॥ ८४ ॥ तेसर्वेऽथमिलित्वातुपश्चात्तापयुतास्तथा ॥ प्रणेमुर्मुनिवर्यं
तंदंडवत्पतिताभुवि ॥ ८५ ॥ नोचुःकिंचनवाक्यंतुलज्जयाऽधोमुखाःस्थिताः ॥ प्रसीदेतिप्रसीदेतिप्रसीदेतिपुनःपुनः ॥ ८६ ॥ प्रार्थयामासुरभितःपरिवा
र्यमुनीश्वरम् ॥ करुणापूर्णहृदयोमुनिस्तान्समुवाचह ॥८७॥ कृष्णावतारपर्यंतंकुंभीपाकेभवेत्स्थितिः ॥ नमेवाक्यंमृषाभूयादितिजानीथसर्वथा ॥८८॥
ततःपरंकलियुगेभुविजन्मभवेद्धिवाम् ॥ मदुक्तंसर्वमेतत्तुभवेदेवनचान्यथा ॥ ८९ ॥ मच्छापस्यविमोक्षार्थंयुष्माकंस्याद्यदीषणा ॥ तर्हिसेव्यंसदासर्वैर्गा
यत्रीपदपंकजम् ॥ ९० ॥ व्यासउवाच ॥ इतिसर्वान्विसृज्याथगौतमोमुनिसत्तमः ॥ प्रारब्धमितिमत्वातुचित्तेशांतिंजगामह ॥ ९१ ॥ एतस्मात्कार
णाद्राजन्गतेकृष्णेतुधामनि ॥ कलौयुगेप्रवृत्तेतुकुंभीपाकात्तुनिर्गताः ॥ ९२ ॥ भुविजाताब्राह्मणाश्चशापदग्धाःपुरातुये ॥ संध्यात्रयविहीनाश्चगायत्री
भक्तिवर्जिताः ॥ ९३ ॥ वेदभक्तिविहीनाश्चपाखंडमतगामिनः ॥ अग्निहोत्रादिसत्कर्मस्वधास्वाहाविवर्जिताः ॥९४॥ मूलप्रकृतिमव्यक्तांनैवजानंतिकर्हि
चित् ॥ तप्तमुद्रांकिताःकेचित्कामाचाररताःपरे ॥ ९५ ॥ कापालिकाःकौलिकाश्चबौद्धाजैनास्तथापरे ॥ पंडिताअपितेसर्वेदुराचारप्रवर्तकाः ॥ ९६ ॥
लंपटाःपरदारेषुदुराचारपरायणाः ॥ कुंभीपाकंपुनःसर्वेयास्यंतिनिजकर्मभिः ॥ ९७ ॥ तस्मात्सर्वात्मनाराजन्संसेव्यापरमेश्वरी ॥ नविष्णूपासनानित्या
नशिवोपासनातथा ॥ ९८ ॥ नित्याचोपासनाशक्तेर्यांविनातुपतत्यधः ॥ सर्वमुक्तंसमासेनयत्पृष्टंतत्त्वयाऽनघ ॥ ९९ ॥ अतःपरंमणिद्वीपवर्णनंशृणुसुंद
रम् ॥ यत्परंस्थानमाद्यायाभुवनेश्याभवारणेः ॥ १०० ॥ इतिश्रीदेवीभागवतेमहापुराणेअष्टादशसहस्रसंहितायांद्वादशस्कंधेनवमोऽध्यायः ॥ ९ ॥ छ॥
॥ व्यासउवाच ॥ ब्रह्मलोकादूर्ध्वभागेसर्वलोकोऽस्तियःश्रुतः॥मणिद्वीपःसएवास्तियत्रदेवीविराजते ॥ १ ॥ व्यांविवर्धते ॥ १ ॥ पूर्वाध्यायेप्रतिज्ञातंमणिद्वीपस्य
वर्णनंप्रस्तौति ॥ व्यासउवाच ॥ ननुर्मणिद्वीपंश्रुतौक्वप्रसिद्धंतत्राऽऽह ब्रह्मलोकादिति ॥ सुबालोपनिषदि ब्रह्मलोकादूर्ध्वभागेयःसर्वलोकःश्रुतौश्रुतःप्रसिद्धोऽस्तिसएवनामांतरेणमणिद्वीपमित्युच्य
ते ॥ यत्रसाक्षाद्देवीमूलकारणभूताविराजतेइत्यर्थः ॥ तथासुबालोपनिषदि ॥ अथहैनंरैक्वःपप्रच्छभगवन्कस्मिन्सर्वेप्रतिष्ठिताभवंतीतितस्मैसहोवाचरसातललोकेष्वितिहोवाचकस्मिन्रसातललोकाओ
ताश्चप्रोताश्चेतिभूर्लोकेष्वितिहोवाचेत्यारभ्यसत्यलोकांतमुक्त्वाकस्मिन्सत्यलोकाओताःप्रोताश्चेतिप्रजापतिलोकेष्वितिहोवाचकस्मिन्प्रजापतिलोकाओताःप्रोताश्चेतिब्रह्मलोकेष्वितिहोवाचकस्मिंश्चब्रह्म
लोकाओताश्चप्रोताश्चेतिसर्वलोकेष्वितिहोवाचसर्वलोकाआत्मनिब्रह्मणिमणयइवोताश्चप्रोताश्चेति ॥ अत्रतस्यलोकस्यैकत्वेऽपितदंतर्गतप्राकाराणांबहुत्वात्सर्वलोकेष्वितिबहुवचनमुक्तम् ॥ १ ॥

ननुतस्यसर्वलोकइतिकिमितिसंज्ञातत्राऽह सर्वस्मादधिकोयस्मादिति ॥ नन्वयंलोकःकेननिर्मितइतिचेत्तत्राऽऽह पुरापरांबयैवायमिति ॥ श्रीभगवत्यैवनिजवासार्थंस्वेच्छयासर्गादौनिर्मितोऽयंलोकइत्यर्थः ॥ २॥ अयंचमणिद्वीपरूपोलोकोदेवीप्रार्थनयाशिवेननिर्मितइतिशिवरहस्येद्वितीयेउक्तम् ॥ तदुक्तंशिवरहस्येद्वितीयेंऽशेष्टमाध्याये ॥ श्रीदेव्युवाच ॥ देवदेवमहादेवलीलाललितविग्रह ॥ विचित्रशक्तेभगवन्ममस्थानमनुत्तमम् ॥ सुंदरात्सुंदरंशंभोआनंदामृतसागरम् ॥ नक्षुत्पिपासेनोग्लानिर्नतृष्णानजरादिकम् ॥ तत्रस्थितानांसर्वेषांकैलासादपिसुंदरम्॥सृजविश्वेशदययाममैवापरकौतुकम् ॥ नसृष्टौनविधात्राऽपिविष्णुनावातथोत्तरम् ॥ स्रष्टुंशक्यंत्वयादेवमनसैवमहेश्वर ॥ त्वंसर्वमंगलाकारस्तस्मात्स्थानवरंमम ॥ लोकोत्तरंमहादेवविहारंचावयोःसदा॥ सृजैवमनसादेवमत्प्रियार्थंमहेश्वर ॥ इतिदेव्यामहादेवःप्रार्थितःसतदामुदा ॥ जातहर्षःसशीर्ष्णातामोमित्यांदोलयन्मुदा ॥ परमानंदसंदोहसागरांतर्निमग्नधीः ॥ क्षणंदध्यौमहादेवोलीलासृष्टिप्रवर्तकः॥ तत्क्षणाद्भास्वरंतेजःसमुत्तस्थौसुधांबुधेः ॥ कोटिभास्करसंकाशंपार्वणेंदुशताधिकम् ॥ विद्युत्कोटिप्रतीकाशंचेंद्रचापायुतोत्तरम् ॥ वलक्षंभासिताकाशंज्योतिर्मयमनुत्तमम् ॥ तत्प्रभाभासितालोकाभुवनानिचतुर्दशेति ॥ पश्चात्त्रयोदशाध्यायपर्यंतंसविस्तरंतदेवद्वीपमुपवर्णितम् ॥ चतुर्दशाध्यायेपुनरुक्तम्॥द्यावाभूम्योरंतरालेलोकजालेतथाभुवि ॥ विष्णुब्रह्मेशभवनेदिक्पालानांपुरेतथा ॥ नागानामपिलोकेषुदैत्येंद्राणांपुरीष्वपि ॥ कैलासेवामहादेवचिंतामणिगृहाधिकः ॥ ईदृक्संपत्तिसंभारोनकुत्रभुवनेश्वरीतिसर्वोत्तमसंपत्तिमत्त्वंचोपपाद्याग्रेतत्परिमाणंचोक्तम् ॥ पंचाशल्लक्षमानोऽयंद्वीपरत्नमिदंशिवेइति ॥ ब्रह्मांड

सर्वस्मादधिकोयस्मात्सर्वलोकस्ततःस्मृतः ॥ पुरापरांबयैवायंकल्पितोमनसेच्छया ॥२॥ सर्वादौनिजवासार्थंप्रकृत्यामूलभूतया ॥ कैलासादधिकोलोकोवैकुंठादपिचोत्तमः ॥ ३ ॥ गोलोकादपिसर्वस्मात्सर्वलोकोऽधिकःस्मृतः॥ नैतत्समंत्रिलोक्यांतुसुंदरंविद्यतेक्वचित् ॥४॥ छत्रीभूतंत्रिजगतोभवसंतापनाशकम् ॥ छायाभूतंतदेवास्तिब्रह्मांडानांतुसत्तम ॥५॥ बहुयोजनविस्तीर्णोगंभीरस्तावदेवहि ॥ मणिद्वीपस्यपरितोवर्ततेतुसुधोदधिः ॥ ६ ॥ मरुत्संघट्टनोत्कीर्णतरंगशतसंकुलः॥रत्नाच्छवालुकायुक्तोझषशंखसमाकुलः॥७॥वीचिसंघर्षसंजातलहरीकणशीतलः॥नानाध्वजसमायुक्तनानापोतगतागतैः ॥८॥

पुराणेललितोपाख्यानेतुदेवाज्ञयासुमेरुमध्यशृंगेविश्वकर्मणानिर्मितोऽयंलोकइत्युक्तम् ॥ तदुक्तंललितोपाख्यानेसप्तविंशेऽध्याये ॥ भोविश्वकर्मन्शिल्पज्ञभोभोमयमहोदय ॥ युवाभ्यांललितादेव्यानित्यज्ञानमहोदधेः ॥ षोडशीक्षेत्रमध्येतुतत्क्षेत्रसमसंख्यया ॥ कर्तव्याश्रीनगर्योहिनानारत्नैरलंकृताः ॥ यत्रषोडशधाभिन्नाललितापरमेश्वरी ॥ विश्वत्राणायसततंनिवासंरचयिष्यतीति॥तत्परिमाणंचदुर्वासमुनिकृतस्तवरत्नेउक्तम् ॥ तत्रचतुःशतयोजनपरिणाहंदेवशिल्पिनारचितम् ॥ नानासालमनोज्ञंनमाम्यहंनगरमादिविद्यायाइति ॥ इत्थंपुराणत्रयविरोधेकल्पभेदेनकेचिद्व्यवस्थामाहुः ॥ वयंतुब्रूमोललितोपाख्यानोक्तंशिवरहस्योक्तंचमणिद्वीपंश्रीत्रिपुरसुंदर्यधिष्ठितंभिन्नमेवदेवीभागवतोक्तंमणिद्वीपंतुश्रीभुवनेश्वर्यधिष्ठितंसर्वलोकपदवाच्यंब्रह्मलोकाधिकंब्रह्मांडाद्बहिरेवविद्यमानंभिन्नमेवेति ॥ अतएवदेवीभागवतेप्रतिब्रह्मांडवर्तिनांब्रह्मविष्ण्वादिदेवानांनियंतारोब्रह्मादयःसमष्टिभूताअत्रवसंतीतिवक्ष्यमाणंसंगच्छते ॥ तदुक्तमागमे ॥ ब्रह्मलोकाधिकोलोकःसर्वलोकाभिधःपरः ॥ तत्रश्रीभुवनेशानीपराशक्तिर्विराजतेइति॥३॥४॥छत्रीभूतमिति ॥ सर्वब्रह्मांडोपर्येतस्यविद्यमानत्वाच्छत्रसाम्यम् ॥ ५ ॥ मणिद्वीपसंबंधिसुधासमुद्रंवर्णयति॥बहुयोजनविस्तीर्णइति॥चिंतामणिगृहस्यसर्वप्राकारमध्यस्यस्यपरिमाणमग्रेवक्ष्यति ॥ तत्प्राकाराणांचपूर्वस्मात्पूर्वस्मादुत्तरस्यपरिमाणंद्विगुणंवक्ष्यतितन्मानेनैवसर्ववेष्टनभूतसुधासिंधोरपिमानमुन्नेयम् ॥ मणिद्वीपस्यपरितआसमंतात् ॥६ ॥ संघट्टनंसंमर्दस्ते[illegible]च्छलंतीयेतरंगास्तेषांशतैःसंकुलः ॥ रत्नवालुकायुक्तः ॥ ७ ॥ महांतस्तरंगावीचयस्तेषांसंघर्षेणसंजातालहर्योऽल्पतरंगास्तेषांकणैःशीतलः ॥ गतागतैरितस्ततोगमनागमनैः ॥८॥

तीरेरत्न[illegible]त्योद्गुमायस्य ॥ इत्थंसुधासमुद्रमु[illegible]धातुनिर्मितंप्रथमंप्राकारंवर्णयति ॥तदुत्तरमयोधातुनिर्मितइति ॥ गगनेगतोऽत्युच्चैर्विद्यमानइति ॥ ९ ॥ उच्चैस्त्वंवर्णयति॥ सप्तयोजन
विस्तीर्णइति ॥ विस्तीर्णउन्नतइत्यर्थः ॥ नत्वत्रविस्तारःविवक्षितोविस्तारस्यबहुप्रमाणस्यवक्ष्यमाणत्वात् ॥ तत्रत्यगणानाह ॥ नानाशस्त्रप्रहरणाइति ॥ १० ॥ ११ ॥ एतत्प्राकारस्यलोहमयस्यां
तःप्रतिब्रह्मांडवर्तिनोयेब्रह्मादयोदेवाःश्रीजगदीशितुर्भुवनेश्वर्यादर्शनार्थमागतास्तेषांगणावाहनानिचतत्रनिवसंतीत्याह दर्शनार्थंसमायांतीति ॥ १२ ॥ तत्रैवान्यब्रह्मांडस्थदेवानांविमानान्यप्यवत

विराजमानःपरितस्तीररत्नद्रुमोमहान् ॥ तदुत्तरमयोधातुनिर्मितोगगनेततः ॥९॥ सप्तयोजनविस्तीर्णःप्राकारोवर्ततेमहान् ॥ नानाशस्त्रप्रहरणानानायुद्ध
विशारदाः ॥ १० ॥ रक्षकानिवसंत्यत्रमोदमानाःसमंततः ॥ चतुर्द्वारसमायुक्तोद्वारपालशतान्वितः ॥ ११ ॥ नानागणैःपरिवृतोदेवीभक्तियुतैर्नृप॥दर्श
नार्थंसमायांतियेदेवाजगदीशितुः ॥ १२ ॥ तेषांगणावसंत्यत्रवाहनानिचतत्रहि ॥ विमानशतसंघर्षघंटास्वनसमाकुलः ॥ १३ ॥ हयहेषाखुराघातबधि
रीकृतदिङ्मुखः ॥ गणैःकिलकिलारावैर्वेत्रहस्तैश्चताडिताः ॥ १४ ॥ सेवकादेवसंघानांभ्राजंतेतत्रभूमिप ॥ तस्मिन्कोलाहलेराजन्नशब्दःकेनचित्क्वचित्
॥ १५ ॥ कस्यचिच्छ्रूयतेऽत्यंतंनानाध्वनिसमाकुले ॥ पदेपदेमिष्टवारिपरिपूर्णसरांसिच ॥ १६ ॥ वाटिकाविविधाराजन्रत्नद्रुमविराजिताः ॥ तदुत्तरंम
हासारधातुनिर्मितमंडलः ॥ १७ ॥ सालोपरोमहानस्तिगगनस्पर्शियच्छिरः ॥ तेजसास्याच्छतगुणःपूर्वसालादयंपरः ॥१८॥ गोपुरद्वारसहितोबहुवृक्ष
समन्वितः ॥ यावृक्षजातयःसंतिसर्वास्तास्तत्रसंतिच ॥ १९ ॥ निरंतरंपुष्पयुताःसदाफलसमन्विताः ॥ नवपल्लवसंयुक्ताःपरसौरभसंकुलाः ॥ २० ॥ प
नसावकुलालोध्राःकर्णिकाराश्चशिंशपाः ॥ देवदारुकांचनाराआम्राश्चैवसुमेरवः ॥ २१ ॥ लिकुचाहिंगुलाश्चैलालवंगाःकट्फलास्तथा ॥ पाटलामुचुकुं
दाश्चफलिन्योजवनेफलाः ॥ २२ ॥ तालास्तमालाःसालाश्चकंकोलानागभद्रकाः ॥ पुन्नागाःपीलवःसाल्वकावैकर्पूरशाखिनः ॥ २३ ॥ अश्वकर्णाहस्ति
कर्णास्तालपर्णाश्चदाडिमाः ॥ गणिकाबंधुजीवाश्चजंबीराश्चकुरंडकाः ॥ २४ ॥ चांपेयाबंधुजीवाश्चतथावैकनकद्रुमाः ॥ कालागुरुद्रुमाश्चैवतथाचंदनपा
दपाः ॥ २५ ॥ खर्जूरायूथिकास्तालपर्ण्यश्चैवतथेक्षवः ॥ क्षीरवृक्षाश्चखदिराश्चिचाभल्लातकास्तथा ॥ २६ ॥ रुचकाःकुटजावृक्षाबिल्ववृक्षास्तथैवच ॥
तुलसीनांवनान्येवंमल्लिकानांतथैवच ॥ २७ ॥

रंतीत्याह ॥ विमानशतेति प्राकारविशेषणम् ॥ १३ ॥ हयहेषेति ॥ दर्शना
र्थमागतानांदेवानांयेहयावाहनभूतास्तेषांहेषाशब्दैःखुराघातशब्दैश्चबधिरीकृतंदिङ्मुखंयस्मिन् ॥ देव्यागणैर्द्वारस्थैःकिलकिलारावैःकिलकिलशब्दंकुर्वद्भिर्वेत्रहस्तैरतिसंमर्देसतिताडिताअन्यदेवानांसे
वकायत्रयस्मिन्प्राकारेभ्राजंतेइत्यन्वयः ॥ १४ ॥ देवगणकोलाहलंवर्णयति तस्मिन्कोलाहलेइति ॥१५॥ अयंसमारंभोऽद्यापिराजद्वारेषूपलभ्यते ॥ १६ ॥ इत्थंलोहप्राकारमुपवर्ण्यतदुत्तरंकांस्यप्रा
कारंवर्णयति तदुत्तरंमहासारेति महासारःकांस्यंतेननिर्मितोद्वितीयःप्राकारइत्यर्थः ॥ १७ ॥ तेजसास्याच्छतगुणइति ॥ शाणेनिशितस्यनिस्त्रिंशस्ययत्तेजस्तत्तेजोलोहप्राकारस्यततोऽपिशतगुणंते
जःकांस्यप्राकारस्येत्यर्थः ॥ अस्यप्राकारस्योच्चताऽपिपूर्वोक्तैवग्राह्याविशेषानुक्तेः॥ सालःप्राकारः ॥१८ ॥ १९ ॥ २० ॥ वृक्षनामान्याह पनसाइति॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५॥२६॥२७॥

॥२८॥२९॥ ३०॥वातव्रातैश्चलंतोद्रुमायस्मिन्वनोत्तमेतत्तादृशम्॥इयमतिशयोक्तिर्बहुपक्षिसद्भावदर्शिका ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ नृत्यंतोयेबर्हिणोमयूरास्तेषांकदंबस्यसमूहस्यसंबंधिनोयेकेकारवास्तैर्नादितम् ॥मधुस्राविवृक्षमधुस्रावि ॥ ३३॥एतत्प्राकारनिवासिनोनानाविधसिद्धाःसिद्धांगनाश्चज्ञेयाः ॥ अग्रिमप्राकारेगंधर्वादीनांवासस्योक्तत्वात् ॥ अतएवक्वचित्पुस्तकेतत्रासिद्धांगनाःसिद्धागायंतिसततंगुणान् ॥ भगवत्यामहाराजजपंतिचरमंतिचेतिश्लोकोऽपिदृश्यते ॥अथतृतीयंताम्रप्राकारमाह कांस्यसालादुत्तरेत्विति ॥ चतुरस्रोऽयंसालः ॥३४॥ द्वयोस्तुसालयोर्मध्येइति ॥ एकस्ताम्रसालो

इत्यादितरुजातीनांवनान्युपवनानिच ॥ नानावापीशतैर्युक्तान्येवंसंतिधराधिप ॥ २८ ॥ कोकिलारावसंयुक्तागुंजद्भ्रमरभूषिताः ॥ निर्यासस्राविणःसर्वेस्निग्धच्छायास्तरूत्तमाः ॥२९॥ नानाऋतुभवावृक्षानानापक्षिसमाकुलाः ॥ नानारसस्राविणीभिर्नदीभिरतिशोभिताः ॥३०॥पारावतशुकव्रातसारिकापक्षमारुतैः ॥ हंसपक्षसमुद्भूतवातव्रातैश्चलद्रुमम् ॥ ३१ ॥ सुगंधग्राहिपवनपूरितंतद्वनोत्तमम् ॥ सहितंहरिणीयूथैर्धावमानैरितस्ततः ॥३२॥ नृत्यद्बर्हिकदंबस्यकेकारावैःसुखप्रदैः ॥ नादितंतद्वनंदिव्यंमधुस्राविसमंततः ॥ ३३ ॥ कांस्यसालादुत्तरेतुताम्रसालःप्रकीर्तितः ॥ चतुरस्रसमाकारउन्नत्यासप्तयोजनः॥ ॥३४॥ द्वयोस्तुसालयोर्मध्येसंप्रोक्ताकल्पवाटिका ॥ येषांतरूणांपुष्पाणिकांचनाभानिभूमिप ॥ ३५ ॥ पत्राणिकांचनाभानिरत्नबीजफलानिच ॥ दशयोजनगंधोहिप्रसर्पतिसमंततः ॥३६॥ तद्वनंरक्षितंराजन्वसंतेनर्तुनानिशम् ॥ पुष्पसिंहासनासीनःपुष्पच्छत्रविराजितः ॥३७ ॥ पुष्पभूषाभूषितश्चपुष्पासवविघूर्णितः॥मधुश्रीर्माधवश्रीश्चद्वेभार्येतस्यसंमते॥३८॥क्रीडतःस्मेरवदनेसुमस्तबककंदुकैः ॥ अतीवरम्यंविपिनंमधुस्राविसमंततः ॥ ३९ ॥ दशयोजनपर्यंतंकुसुमामोदवायुना ॥ पूरितंदिव्यगंधर्वैःसांगनैर्गानलोलुपैः ॥ ४० ॥ शोभितंतद्वनंदिव्यंमत्तकोकिलनादितम् ॥ वसंतलक्ष्मीसंयुक्तंकामिकामप्रवर्धनम् ॥४१॥ ताम्रसालादुत्तरत्रसीससालःप्रकीर्तितः ॥ समुच्छ्रायःस्मृतोप्यस्यसप्तयोजनसंख्यया ॥४२ ॥ संतानवाटिकामध्येसालयोस्तुद्वयोर्नृप ॥ दशयोजनगंधस्तुप्रसूनानांसमंततः ॥४३॥ हिरण्याभानिकुसुमान्युत्फुल्लानिनिरंतरम् ॥ अमृतद्रवसंयुक्तफलानिमधुराणिच ॥४४॥ ग्रीष्मर्तुर्नायकस्तस्यावाटिकायानृपोत्तम ॥ शुक्रश्रीश्चशुचिश्रीश्चद्वेभार्येतस्यसंमते ॥ ४५ ॥ संतापत्रस्तलोकास्तुवृक्षमूलेषुसंस्थिताः ॥ नानासिद्धैःपरिवृतोनानादेवैःसमन्वितः ॥ ४६ ॥ विलासिनीनांवृंदैस्तुचंदनद्रवपंकिलैः ॥ पुष्पमालाभूषितैस्तुतालवृंतकरांबुजैः ॥ ४७ ॥

द्वितीयःसीससालस्तयोर्मध्येइत्यर्थः ॥ कल्पवाटिकाकल्पवृक्षवाटिका ॥ ३५॥ ३६॥ ३७॥तत्सालाधिपतिमाह तद्वनंरक्षितंराजन्निति ॥वसंतर्तुध्यानमाह पुष्पसिंहासनासीनइति ॥ ३७ ॥मधुश्रीश्चैत्रलक्ष्मीर्माधवश्री वैशाखलक्ष्मीः ॥ एवमुत्तरत्रप्रतिमासलक्ष्म्यऊह्याः ॥ ३८ ॥ सुमस्तबकाःप्रसूनगुच्छाएवकंदुकास्तैः ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ अथचतुर्थंसीससालमाह ताम्रसालादुत्तरत्रेति ॥ अत्रापिपूर्वपूर्वसालादुत्तरोत्तरसालःशतगुणिततेजसायुक्तइतिबोध्यम् ॥ ४२ ॥ सालयोःसीसताम्रसालयो[illegible]र्मध्येसंतानवृक्षवाटिकावर्ततइत्यर्थः ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ संतापत्रस्तलोकास्त्वित्यादिनाग्रीष्मर्तुलक्ष्मीवर्णनम् ॥ ४६ ॥ ४७ ॥

अथषष्ठं... प्राकारमाह सीससालादुत्तरत्रेति ॥ ... पित्तलनिर्मितः ॥ ४८॥ तयोःपित्तलसालपंचलोहमयसालयोर्मध्ये ॥४९॥५०॥ ऐंद्रंधनुश्चापंयस्य ॥ ५१ ॥ वर्षतोर्द्वादशांगनाआह नभःश्रीश्चेति ॥ ५२॥ ५३ ॥ ५४ ॥ यथारागिणांविषयिणांचित्तानिकलुषितानितथासरोजलानीत्यर्थः ॥५५॥ देवीप्रीत्यर्थंयेकर्मयज्ञादिकंकुर्वंतितथायैर्देवीप्रीत्यर्थंतडागवापीकूपाश्चसमर्पितास्ते

प्राकारःशोभितोराजन्शीतलांबुनिषेविभिः ॥ सीससालादुत्तरत्राप्यारकूटमयःशुभः ॥ ४८ ॥ प्राकारोवर्ततेराजन्मुनियोजनदैर्घ्यवान् ॥ हरिचंदनवृक्षाणांवाटीमध्येनयोःस्मृता ॥ ४९ ॥ सालयोरधिनाथस्तुवर्षर्तुर्मेघवाहनः ॥ विद्युत्पिंगलनेत्रश्चजीमूतकवचःस्मृतः ॥ ५० ॥ वज्रनिर्घोषमुखरश्चैंद्रधन्वासमंततः ॥ सहस्रशोवारिधारामुंचन्नास्तेगणावृतः ॥ ५१ ॥ नभःश्रीश्चनभस्यश्रीःस्वरस्यारस्यमालिनी ॥ अंबादुलानिरात्निश्चाभ्रमंतीमेघयंतिका ॥५२॥ वर्षयंतीचिबुणिकावारिधाराचसंमताः ॥ वर्षर्तोर्द्वादशप्रोक्ताःशक्तयोमदविह्वलाः ॥ ५३ ॥ नवपल्लववृक्षाश्चनवीनलतिकान्विताः ॥ हरितानितृणान्येववेष्टितायैर्धराऽखिला ॥५४॥ नदीनदप्रवाहाश्चप्रवहंतिचवेगतः ॥ सरांसिकलुषांबूनिरागिचित्तसमानिच ॥५५॥ वसंतिदेवाःसिद्धाश्चयेदेवीकर्मकारिणः ॥ वापीकूपतडागाश्चयैर्देव्यर्थंसमर्पिताः ॥५६॥ तेगणानिवसंत्यत्रसविलासाश्चसांगनाः ॥ आरकूटमयादग्रेसप्तयोजनदैर्घ्यवान् ॥५७॥ पंचलोहात्मकःसालोमध्येमंदारवाटिका ॥ नानापुष्पलताकीर्णानानापल्लवशोभिता ॥५८॥ अधिष्ठाताऽत्रसंप्रोक्तःशरदृतुरनामयः ॥ इषलक्ष्मीरूर्जलक्ष्मीर्द्वेभार्येतस्यसंमते ॥५९॥ नानासिद्धावसंत्यत्रसांगनाःसपरिच्छदाः ॥ पंचलोहमयादग्रेसप्तयोजनदैर्घ्यवान् ॥ ६० ॥ दीप्यमानोमहाशृंगैर्वर्ततेरौप्यसालकः ॥पारिजाताटवीमध्येप्रसूनस्तवकान्विता ॥६१॥ दशयोजनगंधीनिकुसुमानिसमंततः ॥ मोदयंतिगणान्सर्वान्येदेवीकर्मकारिणः ॥ ६२ ॥ तत्राधिनाथःसंप्रोक्तोहेमंतर्तुर्महोज्ज्वलः ॥ सगणःसायुधःसर्वान्रागिणोरंजयन्नृप ॥६३॥ सहश्रीश्चसहस्यश्रीर्द्वेभार्येतस्यसंमते ॥ वसंतितत्रसिद्धाश्चयेदेवीव्रतकारिणः ॥ ६४ ॥ रौप्यसालमयादग्रेसप्तयोजनदैर्घ्यवान् ॥ सौवर्णसालःसंप्रोक्तस्तप्तहाटककल्पितः ॥६५॥ मध्येकदंबवाटीतुपुष्पपल्लवशोभिता ॥ कदंबमदिराधाराःप्रवर्ततेसहस्रशः ॥ ६६ ॥ याभिर्निपीतपीताभिर्निजानंदोनुभूयते ॥ तत्राधिनाथःसंप्रोक्तःशैशिरर्तुर्महोदयः ॥६७॥ तपःश्रीश्चतपस्यश्रीर्द्वेभार्येतस्यसंमते ॥ मोदमानःसहैताभ्यांवर्ततेशिशिराकृतिः ॥६८॥ नानाविलाससंयुक्तोनानागणसमावृतः ॥ निवसंतिमहासिद्धायेदेवीदानकारिणः ॥ ६९ ॥ नानाभोगसमुत्पन्नमहानंदसमन्विताः ॥ सांगनाःपरिवारैस्तुसंवशःपरिवारिताः ॥ ७० ॥

जनास्तत्रवसंतीत्यर्थः ॥ ५६ ॥ अथषष्ठंपंचलोहमयप्राकारमाह आरकूटमयादग्रेइति ॥ दैर्घ्यवानुन्नतावान् ॥ ५७ ॥ ५८॥५९॥ अथसप्तमंरौप्यप्राकारमाह पंचलोहमयादग्रेइति ॥ ६० ॥ ६१॥६२॥६३॥ देवीव्रतकारिणोदेवीप्रीत्यर्थंकृच्छ्रादिव्रतकारिणः ॥६४॥ अथअष्टमंसुवर्णसालमाह रौप्यसालमयादग्रेइति ॥ ६५॥६६॥निपीतपीताभिर्यथेष्टंपीताभिः ॥ ६७ ॥ ६८ ॥ देवीदानकारिणः देवीप्रीत्यर्थंगोदानभूदानादिदानकारिणः ॥ ६९ ॥ ७० ॥

अथनवमंपुष्परागमयप्राकारमाह सुवर्णसालमयादग्रेइति ॥मुनियोजनानिसप्तयोजनानि ॥ ७१ ॥ रत्नाकारवृक्षाणामालवालाअपिपुष्परागमयाएव ॥ ७२ ॥ अथरत्नादिसालेषुसामान्यपरिभाषामाह प्राकारोयस्यरत्नस्येति ॥येनरत्नेनयःप्राकारोनिर्मितस्तस्मिन्प्राकारेयेद्रुमाःपक्षिणश्चान्यत्त्रयद्यत्सर्वंतत्प्राकारस्थंतत्सर्वंतद्रत्नखचितमेवबोध्यम् ॥ ७३ ॥ ७४ ॥ किंचपूर्वस्मात्पूर्वस्मात्सालादुत्तरोत्तरोरत्नप्राकारोलक्षगुणतेजसायुक्तःस्यादित्यर्थः ॥ ७५ ॥ अस्मिन्प्राकारेकेनिवसंतितत्राऽऽह दिक्पालाइति ॥ प्रतिब्रह्मांडवर्तिनामिंद्रादिदिक्पालानांव्यष्टिभूतानांयेनायकाःसमष्टिभूता

स्वर्णसालमयादग्रेमुनियोजनदैर्घ्यवान् ॥ पुष्परागमयःसालःकुंकुमारुणविग्रहः ॥ ७१ ॥ पुष्परागमयीभूमिर्वनान्युपवनानिच ॥ रत्नवृक्षालवालाश्चपुष्परागमयाःस्मृताः ॥ ७२ ॥ प्राकारोयस्यरत्नस्यतद्रत्नरचिताद्रुमाः ॥ वनभूःपक्षिणश्चैवरत्नवर्णजलानिच ॥ ७३ ॥ मंडपामंडपस्तंभाःसरांसिकमलानिच ॥ प्राकारेतत्रयद्यत्स्यात्तत्सर्वंतत्समंभवेत् ॥७३॥ परिभाषेयमुद्दिष्टारत्नसालादिषुप्रभो ॥ तेजसास्याल्लक्षगुणःपूर्वसालात्परोनृप ॥ ७५ ॥ दिक्पालानिवसंत्यत्रप्रतिब्रह्मांडवर्तिनाम् ॥ दिक्पालानांसमष्ट्यात्मरूपाःस्फूर्जद्वरायुधाः ॥७६॥ पूर्वाशायांसमुत्तुंगशृंगापूरमरावती ॥ नानोपवनसंयुक्तामहेंद्रस्तत्रराजते ॥ ७७ ॥ स्वर्गशोभाचयास्वर्गेयावतीस्यात्ततोऽधिका ॥ समष्टिशतनेत्रस्यसहस्रगुणतःस्मृता ॥७८॥ ऐरावतसमारूढोवज्रहस्तःप्रतापवान् ॥ देवसेनापरिवृतोराजतेऽत्रशतक्रतुः ॥ ७९ ॥ देवांगनागणयुताशचीतत्रविराजते ॥ वह्निकोणेवह्निपुरीवह्निपूःसदृशीनृप ॥ ८० ॥ स्वाहास्वधासमायुक्तोवह्निस्तत्रविराजते ॥ निजवाहनभूषाढ्योनिजदेवगणैर्वृतः ॥८१॥ याम्याशायांयमपुरीतत्रदंडधरोमहान् ॥ स्वभटैर्वेष्टितोराजन्चित्रगुप्तपुरोगमैः ॥८२॥ निजशक्तियुतोभास्वत्तनयोस्तियमोमहान् ॥ नैर्ऋत्यांदिशिराक्षस्यांराक्षसैःपरिवारितः ॥८३॥ खड्गधारीस्फुरन्नास्तेनिर्ऋतिर्निजशक्तियुक् ॥ वारुण्यांवरुणोराजापाशधारीप्रतापवान् ॥८४॥ महाझपसमारूढोवारुणीमधुविह्वलः ॥ निजशक्तिसमायुक्तोनिजयादोगणान्वितः ॥ ८५ ॥ समास्तेवारुणेलोकेवरुणानीरताकुलः ॥ वायुकोणेवायुलोकोवायुस्तत्राधितिष्ठति ॥ ८६ ॥ वायुसाधनसंसिद्धयोगिभिःपरिवारितः ॥ ध्वजहस्तोविशालाक्षोमृगवाहनसंस्थितः ॥ ८७ ॥ मरुद्गणैःपरिवृतोनिजशक्तिसमन्वितः ॥ उत्तरस्यांदिशिमहान्यक्षलोकोस्तिभूमिप ॥ ८८ ॥

इंद्रादयोयेश्रीभुवनेश्वरीयंत्रेभूपुरेपूज्यंतेतएवात्रवसंतीत्यर्थः ॥ भुवनेश्वरीयंत्रदेवतानामेवाग्रेवक्ष्यमाणत्वात् ॥ ७६ ॥ तत्रप्रथमतःपूर्वदिशिसहस्राक्षंवज्रधरंवर्णयति पूर्वाशायामिति ॥ समुत्तुंगानिशृंगाणियस्याःसापूर्नगरीअमरावतीतिष्ठतीत्यर्थः ॥ तस्यांनगर्यामिंद्रस्तिष्ठति ॥ ७७ ॥ ७८ ॥ ७९ ॥ देवांगनासहिताशचींद्राण्यपितत्रलोकेराजते ॥ वह्निपूःसदृशीति ॥ प्रतिब्रह्मांडवर्तिन्योयावह्निपुर्यस्तासदृशीतत्समानाकारेयंसमष्टिवह्नेःपुरीत्यर्थः ॥ एवंसर्वदिक्पतिपुरीषुबोध्यम् ॥ ८० ॥ निजदेवगणैर्वृतोऽग्निलोकस्थदेवगणैर्वृतः ॥ ८१ ॥ ८२ ॥ भास्वत्तनयःसूर्यपुत्रः ॥८३॥८४॥ झषोमत्स्यः ॥ [illegible] यादोगणाजलाधिपतयः ॥ ८५ ॥ [illegible] वरुणांगनातस्यारतेनाकुलः ॥ ८६ ॥ वायुसाधनंप्राणायामरूपम् ॥ ८७ ॥ ८८ ॥

॥ ८९ ॥ यक्षसेनापतीनाह मणिभद्रइति ॥ ९० ॥ [illegible]दपर्यायेयक्षसेनान्योयक्षसेनापतयस्तत्सहितइत्यर्थः ॥ ९१ ॥ रुद्रोधिदैवतमिति ॥ योब्रह्मणोललाटात्सृष्टिसमयेउत्पन्नोरुद्रःसोऽत्रविवक्षितो नतुब्रह्मविष्णुरुद्रात्मकमूर्तित्रयांतर्गतःकारणभूतोरुद्रस्तस्यसर्वेश्वरत्वेनदिक्पतित्वाभावात् ॥ तस्यकैलासवासित्वाच्च ॥ बद्धाःपृष्ठेमहेषुधयोयेनसः ॥ ९२ ॥ ९३ ॥ ९४ ॥ ९५ ॥ ९६ ॥ ९७ ॥ ॥ ९८ ॥ ९९ ॥ १०० ॥ ईशानएवचेति ॥ ईशानरुद्रइत्येवंख्यातइत्यर्थः ॥ इतिश्रीदेवीभागवततिलकेद्वादशस्कंधेदशमोऽध्यायः ॥ १० ॥ छ ॥ दशाधिकशतश्लोकैःपद्मरागादिनिर्मिताः॥प्रा

यक्षाधिराजस्तत्राऽऽस्तेवृद्धिऋद्ध्यादिशक्तिभिः ॥ नवभिर्निधिभिर्युक्तस्तुंदिलोधननायकः ॥ ८९ ॥ मणिभद्रःपूर्णभद्रोमणिमान्मणिकंधरः ॥मणिभूषो मणिस्रग्वीमणिकार्मुकधारकः ॥ ९० ॥ इत्यादियक्षसेनानीसहितोनिजशक्तियुक् ॥ ईशानकोणेसंप्रोक्तोरुद्रलोकोमहत्तरः ॥ ९१ ॥ अनर्घ्यरत्नखचितोय त्ररुद्रोऽधिदैवतम् ॥ मन्युमान्दीप्तनयनोबद्धपृष्ठमहेषुधिः ॥ ९२ ॥ स्फूर्जद्धनुर्वामहस्तोऽधिज्यधन्वभिरावृतः ॥ स्वसमानैरसंख्यातरुद्रैःशूलवरायुधैः ॥ ॥९३॥ विकृतास्यैःकरालास्यैर्वमद्वह्निभिरास्यतः॥दशहस्तैःशतकरैःसहस्रभुजसंयुतैः॥९४॥दशपादैर्दशग्रीवैस्त्रिनेत्रैरुग्रमूर्तिभिः ॥अंतरिक्षचरायेचयेच भूमिचराःस्मृताः ॥९५॥ रुद्राध्यायेस्मृतारुद्रास्तैःसर्वैश्चसमावृतः ॥ रुद्राणीकोटिसहितोभद्रकाल्यादिमातृभिः॥९६॥ नानाशक्तिसमाविष्टडामर्यादिग णावृतः ॥ वीरभद्रादिसहितोरुद्रोराजन्विराजते॥९७॥मुंडमालाधरोनागवलयोनागकंधरः ॥ व्याघ्रचर्मपरीधानोगजचर्मोत्तरीयकः ॥ ९८॥ चिताभस्मां गलितांगःप्रमथादिगणावृतः ॥ निनदड्डमरुध्वानैर्बधिरीकृतदिङ्मुखः ॥९९ ॥ अट्टहासास्फोटशब्दैःसंत्रासितनभस्तलः ॥ भूतसंघसमाविष्टोभूतावासोम हेश्वरः ॥१००॥ ईशानदिक्पतिःसोऽयंनाम्नाचेशानएवच ॥ इतिश्रीदेवीभागवतेमहापुराणेद्वादशस्कंधेदशमोध्यायः ॥ १० ॥ ॥ व्यासउवाच ॥ पुष्प रागमयादग्रेकुंकुमारुणविग्रहः॥पद्मरागमयःसालोमध्येभूश्चैवतादृशी ॥ १ ॥ दशयोजनवान्दैर्घ्येगोपुरद्वारसंयुतः ॥ तन्मणिस्तंभसंयुक्तामंडपाःशतशोनृ प ॥२॥ मध्येभुविसमासीनाश्चतुःषष्टिमिताःकलाः ॥ नानायुधधरावीरारत्नभूषणभूषिताः ॥ ३॥ प्रत्येकलोकस्तासांतुतत्तल्लोकस्यनायकाः॥समंतात्पद्म रागस्यपरिवार्यस्थिताःसदा ॥४॥ स्वस्वलोकजनैर्जुष्टाःस्वस्ववाहनहेतिभिः ॥ तासांनामानिवक्ष्यामिशृणुत्वंजनमेजय ॥ ५॥ पिंगलाक्षीविशालाक्षीसमृ द्धिर्वृद्धिरेवच॥श्रद्धास्वाहास्वधाभिख्यामायासंज्ञावसुंधरा ॥६॥ त्रिलोकधात्रीसावित्रीगायत्रीत्रिदशेश्वरी॥ सुरूपाबहुरूपाचस्कंदमाताऽच्युतप्रिया ॥७॥

काराःसंप्रवक्ष्यंतेचिंतामणिगृहांतिकाः ॥ १ ॥ अथदशमंपद्मरागमणिमयंप्राकारमाह पुष्परागमयादग्रेइति ॥ तादृशीपद्मरागमणिमयी ॥ १ ॥ दैर्घ्येऔन्नत्ये ॥२॥ अस्मिन्स्थानेयाभुवनेश्वरीयंत्रेचतुः षष्टिकलाःप्रपंचसारादितंत्रेप्रोक्तास्ताःसंतीत्याह मध्येभुवीति ॥ ३ ॥ चतुःषष्टिशक्तिषुएकैकस्याःशक्तेरेकैकलोकःस्वतंत्रस्तस्मिन्प्राकारेऽस्तीत्याह प्रत्येकलोकस्तासांत्विति ॥ यथामध्यस्थंचिंतामणि गृहंवेष्टयित्वादशदिक्पाललोकाःस्थितास्तथाचिंतामणिगृहंवेष्टयित्वैवचतुःषष्टिशक्तीनांलोकाःस्थिताइत्याह समंतात्पद्मरागस्येति ॥ परिवार्यमध्यगृहंवेष्टयित्वेत्यर्थः ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥

॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ तासांसेनावर्णनमाह शताक्षौहिणिकासेनेति ॥ एकैकस्याःशक्तेःशताक्षौहिणिकासेनाविद्यते एवंभूताश्चतुःषष्टिशक्तय स्तत्संख्याक्षौहिणीयुताःसंतीत्यर्थः ॥ १८ ॥ तासांसामर्थ्यमाह एकैकशक्तेरिति ॥ अक्षौहिण्यंतर्गतायाचैकैकशक्तिस्तस्यालक्षब्रह्मांडनाशनेसामर्थ्यंभवति ॥ एवंभूतशताक्षौहिणीयुक्ताचैकैकाश

विमलाचामलातद्वद्रुणीपुनरारुणी ॥ प्रकृतिर्विकृतिःसृष्टिःस्थितिःसंहृतिरेवच ॥ ८ ॥ संध्यामातासतीहंसीमर्दिकावज्रिकापरा ॥ देवमाताभगवतीदेवकीकमलासना ॥ ९ ॥ त्रिमुखीसप्तमुख्यन्यासुरासुरविमर्दिनी ॥ लंबोष्ठीचोर्ध्वकेशीचबहुशीर्षावृकोदरी ॥१०॥ रथरेखाह्वयापश्चाच्छशिरेखातथापरा ॥ गगनवेगापवनवेगाचैवततः परम् ॥ ११ ॥ अग्रेभुवनपालास्यात्तत्पश्चान्मदनातुरा ॥ अनंगानंगमथनातथैवानंगमेखला ॥ १२ ॥ अनंगकुसुमापश्चाद्विश्वरूपासुरादिका ॥ क्षयंकरीभवेच्छक्तिरक्षोभ्याचततःपरम् ॥ १३ ॥ सत्यवादिन्यथप्रोक्ताबहुरूपाशुचिव्रता ॥ उदाराख्याचवागीशीचतुःषष्टिमितास्मृताः ॥ १४ ॥ ज्वलज्जिह्वाननाःसर्वावमंत्योवह्निमुल्बणम् ॥ जलंपिबामःसकलंसंहरामोविभावसुम् ॥ १५ ॥ पवनंस्तंभयामोद्यभक्षयामोऽखिलंजगत् ॥ इतिवाचंसंगिरंतेक्रोधसंरक्तलोचनाः ॥ १६ ॥ चापबाणधराःसर्वायुद्धायैवोत्सुकाःसदा ॥ दंष्ट्राकटकटारावैर्बधिरीकृतदिङ्मुखाः ॥ १७ ॥ पिंगोर्ध्वकेश्यःसंप्रोक्ताश्चापबाणधराःसदा ॥ शताक्षौहिणिकासेनाप्येकैकस्याःप्रकीर्तिता ॥ १८ ॥ एकैकशक्तेःसामर्थ्यंलक्षब्रह्मांडनाशने ॥ शताक्षौहिणिकासेनातादृशीनृपसत्तम ॥ १९ ॥ किंनकुर्याज्जगत्यस्मिन्नशक्यंवक्तुमेवतत् ॥ सर्वापियुद्धसामग्रीतस्मिन्सालेस्थितामुने ॥ २० ॥ रथानांगणनानास्तिहयानांकरिणांतथा ॥ शस्त्राणांगणनातद्वद्गणानांगणनातथा ॥ २१ ॥ पद्मरागमयादग्रेगोमेदमणिनिर्मितः ॥ दशयोजनदैर्घ्येणप्राकारोवर्ततेमहान् ॥२२॥ भास्वज्जपाप्रसूनाभोमध्यभूस्तस्यतादृशी ॥ गोमेदकल्पितान्येवतद्वासिसदनानिच॥२३॥पक्षिणःस्तंभवर्याश्चवृक्षावाप्यःसरांसिच॥गोमेदकल्पिताएवकुंकुमारुणविग्रहाः॥२४॥तन्मध्यस्थामहादेव्योद्वात्रिंशच्छक्तयःस्मृताः॥नानाशस्त्रप्रहरणागोमेदमणिभूषिताः॥२५॥प्रत्येकलोकवासिन्यःपरिवार्यसमंततः ॥ गोमेदसालेसन्नद्धापिशाचवदनानृप॥२६॥स्वलोकवासिभिर्नित्यंपूजिताश्चक्रवाहवः ॥ क्रोधरक्तेक्षणाभिंधिपचच्छिंधिदहेतिच ॥२७॥ वदंतिसततंवाचंयुद्धोत्सुकहृदंतरा॥एकैकस्यामहाशक्तेर्दशाक्षौहिणिकामता॥२८॥सेनातत्राप्येकशक्तिर्लक्षब्रह्मांडनाशिनी ॥ तादृशीनांमहासेनावर्णनीयाकथंनृप॥२९॥

क्तिरित्यर्थः ॥ १९ ॥ यदैकैकस्याःशक्तेरिदंसामर्थ्यंतदासर्वापीयं[illegible]किंनकुर्यात्तन्नवक्तुंशक्यतइत्याह किंनकुर्यादिति इदंभगवत्याःसेनास्थानमस्तीत्याह सर्वापियुद्धसामग्रीति ॥ २० ॥ २१ ॥ अथैकादशंगोमेदमणिप्राकारमाह पद्मरागमयादिति ॥ २२ ॥ [illegible]वरुणा २४ ॥ २५ ॥ प्रत्येकलोकेति ॥ एकैकस्याःशक्तेर्दशाक्षौहिणिकासेनायुक्तोएकैकलोकएवंद्वात्रिंशल्लोकास्तस्मिन्प्राकारेचिन्तामणिगृहंसमंततःपरिवार्यस्थिताइत्यर्थः ॥ पिशाचवदनाअ[illegible] ॥ २६ ॥ स्वलोकवासिभिस्तत्तच्छक्तिलोकानिवासिभिः ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥
[illegible]ंकराइत्यर्थः ॥ [illegible]

ति॥६

सर्वयु[illegible] ॥ इयमंतरंगासेनाजग[illegible] [illegible]ः ॥ [illegible] ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४॥इत्येवंशक्तयःस्मृताइति ॥ एताःशक्तयःश्रीभुवनेश्वर्याआवरणपूजायांदक्षि[illegible]मूर्तिसंहितादितंत्रेषूक्ताः ॥३५॥
अथद्वा[illegible]मणिप्राकारमाह गोमेदकमयादग्रे [illegible] ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ परिचारिकादास्यस्तावर्णयति ॥ एकैकालक्षदासीभिरिति लक्षदासीनांनायिकाएकादासी एवमष्टलक्षदा
सीसहिताअष्टदास्यःसमंततःसंतीत्यर्थः ॥ ४० ॥ [illegible]नानापा[illegible]करसपरिपूरितानिविशेषपात्राणितद्युक्तकरांबुजाः ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ चित्रकनिर्मात्र्यइति ॥ स्त्रीणांभालेचंदनेननिर्मितो

रथानांनैवगणनावाहनानांतथैवच ॥ सर्वयुद्धसमारंभस्तत्रदेव्याविराजते ॥ ३० ॥ तासांनामानिवक्ष्यामिपापनाशकराणिच ॥ विद्याह्रीपुष्टयःप्रज्ञासि
नीवालीकुहूस्तथा ॥ ३१ ॥ रुद्रावीर्याप्रभानंदापोषिणीऋद्धिदाशुभा ॥ कालरात्रिर्महारात्रिर्भद्रकालीकपर्दिनी ॥ ३२ ॥ विकृतिर्दंडिमुंडिन्यौसेंदुखंडा
शिखंडिनी ॥ निशुंभशुंभमाथिनीमहिषासुरमर्दिनी ॥ ३३ ॥ इंद्राणीचैवरुद्राणीशंकरार्धशरीरिणी ॥ नारीनारायणीचैवत्रिशूलिन्यपिपालिनी ॥ ३४ ॥
अंबिकाह्लादिनीपश्चादित्येवंशक्तयःस्मृताः ॥ यद्येताःकुपितादेव्यस्तदाब्रह्मांडनाशनम् ॥ ३५ ॥ पराजयोनचैतासांकदाचित्क्वचिदस्तिहि ॥ गोमेदकम
यादग्रेसद्रत्नमणिनिर्मितः ॥ ३६ ॥ दशयोजनतुंगोऽसौगोपुरद्वारसंयुतः ॥ कपाटशृंखलाबद्धोनववृक्षसमुज्ज्वलः ॥ ३७ ॥ सालस्तन्मध्यभूम्यादिसर्वं
हीरमयंस्मृतम् ॥ गृहाणिवीथयोरथ्यामहामार्गांगणानिच ॥३८॥ वृक्षालवालतरवःसारंगाअपितादृशाः ॥ दीर्घिकाश्रेणयोवाप्यस्तडागाःकूपसंयुताः ॥
॥ ३९ तत्रश्रीभुवनेश्वर्यावसंतिपरिचारिकाः ॥ एकैकालक्षदासीभिःसेवितामदगर्विता ॥ ४० ॥ तालवृंतधराःकाश्चिच्चषकाढ्यकरांबुजाः ॥ काश्चित्तां
बूलपात्राणिधारयंत्योऽतिगर्विताः ॥ ४१ ॥ काश्चित्तुछत्रधारिण्यश्चामराणांविधारिकाः ॥ नानावस्त्रधराःकाश्चित्काश्चित्पुष्पकरांबुजाः ॥ ४२ ॥ नाना
दर्शकराःकाश्चित्काश्चित्कुंकुमलेपनम् ॥ धारयंत्यःकज्जलंचसिंदूरचषकंपराः ॥४३॥ काश्चिच्चित्रकनिर्मात्र्यःपादसंवाहनेरताः ॥ काश्चित्तुभूषाकारिण्यो
नानाभूषाधराःपराः ॥ ४४ ॥ पुष्पभूषणनिर्मात्र्यःपुष्पशृंगारकारिकाः ॥ नानाविलासचतुराबह्व्यएवंविधाःपराः ॥ ४५ ॥ निबद्धपरिधानीयायुवत्यः
सकलाअपि ॥ देवीकृपालेशवशात्तुच्छीकृतजगत्त्रयाः ॥ ४६ ॥ एतादूत्यःस्मृतादेव्यःशृंगारमदगर्विताः ॥ तासांनामानिवक्ष्यामिशृणुमेनृपसत्तम ॥
॥ ४७ ॥ अनंगरूपाप्रथमाप्यनंगमदनापरा ॥ तृतीयातुततःप्रोक्तासुंदरीमदनातुरा ॥ ४८ ॥ ततोभुवनवेगास्यात्तथाभुवनपालिका ॥ स्यात्सर्वशि
शिरानंगवेदनानंगमेखला ॥ ४९ ॥ विद्युद्दामसमानांग्यःक्वणत्कांचीगुणान्विताः ॥ रणन्मंजीरचरणाबहिरंतरितस्ततः ॥ ५० ॥

ऽलंकारविशेषश्चित्रकस्तथाचभगवत्याभालेचित्रकालंकारनिर्मात्र्योऽतिकुशलाइत्यर्थः॥पादसंवाहनेइति ॥ अत्रसर्वत्रभगवत्याइतियोज्यम् ॥ भूषाकारिण्यभगवत्यायोग्यभूषाकारिण्यः ॥ भूषाधरा
भगवत्याभूषापूरितरत्नकरंडकधराः ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ निबद्धपरिधानीयाइति ॥ परिकरबद्धाइत्यर्थः ॥ दासीनांस्वभावएवायम् ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८॥ ४९ ॥ विद्युद्दामसमानांग्यइति ॥ ते
जस्विन्योऽतिचंचलाइत्यर्थः ॥ बहिरंतरितस्ततइति ॥ बहिर्देशादंतरंतर्देशाद्बहिरेवंचतुर्दिक्षुधावमानाइत्यर्थः ॥ दूतीनांस्वभावएवायम् ॥ ५० ॥

॥५१॥प्राकाराद्वहिर्वैदूर्यप्राकाराद्बहिरित्यर्थः॥एतादृत्यःशारदातिलकादितंत्रेषुभुवनेश्वर्यावरणेप्रसिद्धाः ॥ तदुक्तम्॥ पद्माद्बहिःसमभ्यर्च्याःशक्तयःपरिचारिकाइति ॥५२॥अथत्रयोदशंवैदूर्यमणिप्राकारमाह वज्रसालादग्रभागेइति ॥५३॥५४॥५५॥अस्मिन्प्राकारेऽष्टदिक्षुब्राह्म्याद्यष्टमातरःसंतीत्याह तत्राष्टदिक्ष्विति ॥५६॥प्रतिब्रह्मांडसंस्थानांब्राह्म्यादीनामेताब्राह्म्यादयःसमष्टिभूताइत्याह प्रति

धावमानास्तुशोभंतेसर्वाविद्युल्लतोपमाः ॥ कुशलाःसर्वकार्येषुवेत्रहस्ताःसमंततः ॥ ५१ ॥ अष्टदिक्षुतथैतासांप्राकाराद्बहिरेवच ॥ सदनानिविराजंतेनाना वाहनहेतिभिः ॥ ५२ ॥ वज्रसालादग्रभागेसालोवैदूर्यनिर्मितः ॥ दशयोजनतुंगोऽसौगोपुरद्वारभूषितः ॥ ५३ ॥ वैदूर्यभूमिःसर्वापिगृहाणिविविधानिच ॥ वीथ्योरथ्यामहामार्गाःसर्वेवैदूर्यनिर्मिताः ॥५४॥ वापीकूपतडागाश्चस्रवंतीनांतटानिच ॥ वालुकाचैवसर्वाऽपिवैदूर्यमणिनिर्मिता ॥ ५५ ॥ तत्राष्टदिक्षुपरितोब्राह्म्यादीनांचमंडलम् ॥ निजैर्गणैःपरिवृतंभ्राजतेनृपसत्तम ॥ ५६ ॥ प्रतिब्रह्मांडमातॄणांताःसमष्टयईरिताः ॥ ब्राह्मीमाहेश्वरीचैवकौमारीवैष्णवीतथा ॥ ५७ ॥ वाराहीचतथेंद्राणीचामुंडाःसप्तमातरः ॥ अष्टमीतुमहालक्ष्मीर्नाम्नाप्रोक्तास्तुमातरः ॥५८॥ ब्रह्मरुद्रादिदेवानांसमाकारास्तुताःस्मृताः॥जगत्कल्याणकारिण्यःस्वस्वसेनासमावृताः ॥५९॥ तत्सालस्यचतुर्द्वार्षुवाहनानिमहेशितुः ॥ सज्जानिनृपतेसंतिसालंकाराणिनित्यशः॥६०॥दंतिनःकोटिशोवाहाःकोटिशःशिविकास्तथा ॥ हंसाःसिंहाश्चगरुडामयूरावृषभास्तथा ॥६१॥ तैर्युक्ताःस्यंदनास्तद्वत्कोटिशोनृपनंदन॥पार्ष्णिग्राहसमायुक्ताध्वजैराकाशचुंबिनः ॥६२॥ कोटिशस्तुविमानानिनानाचिह्नान्वितानिच ॥ नानावादित्रयुक्तानिमहाध्वजयुतानिच ॥६३॥वैदूर्यमणिसालस्याप्यग्रेसालःपरःस्मृतः ॥ दशयोजनतुंगोऽसाविंद्रनीलाश्मनिर्मितः ॥६४॥ तन्मध्यभूस्तथावीथ्योमहामार्गागृहाणिच ॥ वापीकूपतडागाश्चसर्वेतन्मणिनिर्मिताः ॥६५॥ तत्रपद्मंतुसंप्रोक्तंबहुयोजनविस्तृतम्॥ षोडशारंदीप्यमानंसुदर्शनमिवापरम् ॥६६॥तत्रषोडशशक्तीनांस्थानानिविविधानिच॥ सर्वोपस्करयुक्तानिसमृद्धानिवसंति हि ॥६७॥तासांनामानिवक्ष्यामिशृणुमेनृपसत्तम ॥ करालीविकरालीचतथोमाचसरस्वती ॥६८॥ श्रीदुर्गोषातथालक्ष्मीःश्रुतिश्चैवस्मृतिर्धृतिः॥ श्रद्धामेधामतिःकांतिरार्याषोडशशक्तयः॥६९॥नीलजीमूतसंकाशाःकरवालकरांबुजाः ॥ समाःखेटकधारिण्योयुद्धोपक्रांतमानसाः ॥७०॥ सेनान्यःसकलाएताःश्रीदेव्याजगदीशितुः॥प्रतिब्रह्मांडसंस्थानांशक्तीनांनायिकाःस्मृताः॥७१॥ ब्रह्मांडक्षोभकारिण्योदेवीशक्त्युपबृंहिताः ॥ नानारथसमारूढानानाशक्तिभिरन्विताः ॥ ७२ ॥

ब्रह्मांडेति॥५७॥५८ ॥ यथाब्रह्मादिदेवानामाकारास्तथैवतेषांशक्तीनामप्याकाराबोध्याइत्याह ब्रह्मरुद्रादीति ॥५९॥अस्मिन्सालेभगवत्यावाहनानिनानाविधानिवसंतीत्याह तत्सालस्येति ॥६०॥६१॥ तैर्दंतिसिंह[illegible]काःस्यंद[illegible]नारथाइत्यर्थः ॥६२॥६३॥ अथचतुर्दशमिंद्रनीलमणिप्राकारमाह वैदूर्यमणीति ॥६४॥६५॥तस्मिन्प्राकारेषोडशदलंपद्मंदेवीयंत्रावयवंविद्यतेइत्याह तत्रपद्मंत्विति॥ [illegible] [illegible]वदेना[illegible]भुवनेश्वरीयंत्रपूजायांशारदातिलकादिषुस्पष्टाः॥तदुक्तंशारदायाम्॥खड्गखेटकधारिण्यःश्यामाःपूज्याश्चमातरः॥६९॥७०॥७१॥७२॥

ति॥६[illegible]

अथपंचदशमुक्ताप्राकारमाह इंद्रनीलेत्यादि ॥ ७३ ॥ तस्मिन्प्राकारेभुवनेश्वरीयंत्रेविद्यमानमष्टदलंपद्मंविद्यतेइत्याह तन्मध्येऽष्टदलांबुजमिति॥ ७४॥सकेसरमितिपद्मविशेषणम् ॥ देवीसमाकारारक्तवर्णाःदेव्यायुधधराःपाशांकुशवराभयधारिण्यः ॥ ७५ ॥ जगद्वार्ताप्रबोधकाःएतद्ब्रह्मांडेइदंजातंतस्मिन्ब्रह्मांडेतज्जातमितिप्रतिब्रह्मांडसंबंधिवार्तानांबोधकाइत्यर्थः अमात्यानांस्वभावएवायम् ॥ ७६ ॥ विदंतिजानंति ॥ ७७ ॥ ७८॥ ७९॥८० ॥८१॥अथषोडशंमरकतप्राकारमाह मुक्तासालादग्रभागेइति ॥ ८२ ॥ ८३ ॥ षट्कोणमत्रेतिअस्मिन्प्राकारेभुवनेश्वरीयंत्रावयवंषट्कोणंवर्त

एतत्पराक्रमंवक्तुंसहस्रास्योऽपिनक्षमः ॥ इंद्रनीलमहासालादग्रेतुबहुविस्तृतः ॥ ७३ ॥ मुक्ताप्राकारउदितोदशयोजनदैर्घ्यवान् ॥ मध्यभूःपूर्ववत्प्रोक्तात न्मध्येऽष्टदलांबुजम् ॥ ७४ ॥ मुक्तामणिगणाकीर्णविस्तृतंतुसकेसरम् ॥ तत्रदेवीसमाकारादेव्यायुधधराःसदा ॥ ७५ ॥ संप्रोक्ताअष्टमंत्रिण्योजगद्वार्ताप्रबोधकाः ॥ देवीसमानभोगास्ताइंगितज्ञास्तुपंडिताः ॥७६॥ कुशलाःसर्वकार्येषुस्वामिकार्यपरायणाः ॥ देव्यभिप्रायबोध्यस्ताश्चतुराअतिसुंदराः॥७७॥ नानाशक्तिसमायुक्ताःप्रतिब्रह्मांडवर्तिनाम् ॥ प्राणिनांताःसमाचारंज्ञानशक्त्याविदंतिच ॥ ७८ ॥ तासांनामानिवक्ष्यामिमत्तःशृणुनृपोत्तम ॥ अनंगकुसुमाप्रोक्ताप्यनंगकुसुमातुरा ॥ ७९ ॥ अनंगमदनातद्वदनंगमदनातुरा ॥ भुवनपालागगनवेगाचैवततःपरम् ॥ ८० ॥ शशिरेखाचगगनरेखाचैवततःपरम् ॥ पाशांकुशवराभीतिधराअरुणविग्रहाः ॥ ८१ ॥ विश्वसंबंधिनींवार्तांबोधयंतिप्रतिक्षणम् ॥ मुक्तासालादग्रभागेमहामारकतोपरः ॥ ८२ ॥ सालोत्तमःसमुदिष्टोदशयोजनदैर्घ्यवान् ॥ नानासौभाग्यसंयुक्तोनानाभोगसमन्वितः ॥ ८३ ॥ मध्यभूस्तादृशीप्रोक्तासदनानितथैवच ॥ षट्कोणमत्रविस्तीर्णकोणस्थादेवताःशृणु ॥ ८४ ॥ पूर्वकोणेचतुर्वक्त्रोगायत्रीसहितोविधिः ॥ कुंडिकाक्षगुणाभीतिदंडायुधधरःपरः ॥ ८५ ॥ तदायुधधरादेवीगायत्रीपरदेवता॥ वेदाःसर्वेमूर्तिमंतःशास्त्राणिविविधानिच ॥८६॥ स्मृतयश्चपुराणानिमूर्तिमंतिवसंतिहि ॥ येब्रह्मविग्रहाःसंतिगायत्रीविग्रहाश्चये ॥ ८७ ॥ व्याहृतीनांविग्रहाश्चतेनित्यंतत्रसंतिहि ॥ रक्षःकोणेशंखचक्रगदांबुजकरांबुजा ॥८८॥ सावित्रीवर्ततेतत्रमहाविष्णुश्चतादृशः ॥ येविष्णुविग्रहाःसंतिमत्स्यकूर्मादयोऽखिलाः ॥८९॥ सावित्रीविग्रहायेचतेसर्वेतत्रसंतिहि ॥ वायुकोणेपरश्वक्षमालाभयवरान्वितः ॥ ९० ॥ महारुद्रोवर्ततेऽत्रसरस्वत्यपितादृशी ॥ येयेतुरुद्रभेदाःस्युर्दक्षिणास्यादयोनृप ॥ ९१ ॥ गौरीभेदाश्चयेसर्वेतेतत्रनिवसंतिहि ॥ चतुःषष्ट्यागमायेचयेचान्येप्यागमाःस्मृताः ॥ ९२ ॥

तेइत्यर्थः ॥ तदुक्तंशारदायाम् ॥ पद्ममष्टदलंबाह्येवृत्तंषोडशभिर्दलैः ॥ विलिखेत्कर्णिकामध्येषट्कोणमतिसुंदरमिति ॥८४॥ पूर्वकोणइति ॥ पूज्यपूजकयोर्मध्येप्राचीतिनियमाद्देव्यग्रभागस्थःकोणःपूर्वकोणशब्देनग्राह्यः ॥ तदनुरोधेनैवषट्कोणानांव्यवस्थाबोध्या ॥ तस्मिन्पूर्वकोणेगायत्रीसहितोब्रह्मावर्ततइत्यर्थः ॥ कुंडिकाकमंडलुः ॥ अक्षगुणोऽक्षसूत्रम् ॥ अभीतिरभयम् ॥ ८५ ॥ तान्येवायुधानिगायत्र्याःसंतीत्याह तदायुधधरेति ॥ तदुक्तंशारदायाम् ॥ इंद्रकोणेलसद्दंडकुंडिकाक्षगुणाभयाम् ॥ गायत्रींपूजयेन्मंत्रीब्रह्माणमपितादृशमिति ॥ ब्रह्मसन्निधौवेदामूर्तिमंतःसंतीत्याह ॥ वेदाःसर्वेइति ॥ ८६ ॥ ब्रह्मविग्रहाब्रह्मणोऽवताराः ॥ ८७ ॥ ८८ ॥ ८९ ॥ ९० ॥ दक्षिणास्यादयोदक्षिणामूर्तिप्रभृतयः ॥९१॥ गौरीभेदाःपार्वत्यवताराः ॥ ९२ ॥

॥ ९३ ॥ ९४ ॥ निधिपतिर्देव्याधनपतिः ॥ ९५ ॥ ९६ ॥ ९७ ॥ ९८ ॥ ९९ ॥ अथसप्तदशंप्रवालप्राकारमाह॥महामारकतस्याग्रेइति॥ १००॥ पंचभूतानांपृथिव्यादिपंचभूतानांनायिकाः ॥
॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ अथाष्टादशंनवरत्नप्राकारमाह प्रवालसालादग्रेइति ॥४॥आम्नायदेवीनामिति ॥ पूर्वाम्नायपश्चिमाम्नायदक्षिणाम्नायोत्तराम्नायोर्ध्वाम्नायदेवताआगमेप्रसिद्धास्तासांदेवतानांस्था
नानितत्रवसंतीत्यर्थः ॥ ५ ॥ श्रीभगवत्यायेऽवतारागृहीतादैत्यनाशार्थंभक्तानुग्रहार्थंचतेऽपितस्मिन्नेवप्राकारेवसंतीत्याह श्रीदेव्याइति ॥ तेचपाशांकुशेश्वरीभुवनेश्वरीभैरवीकपालभुवनेश्वरीअंकु

तेसर्वेमूर्तिमंतश्चतत्रैवनिवसंतिहि ॥ अग्निकोणेरत्नकुंभंतथामणिकरंडकम् ॥ ९३ ॥ दधानोनिजहस्ताभ्यांकुवेरोधनदायकः ॥ नानावीथिसमायुक्तोमहाल
क्ष्मीसमन्वितः ॥९४॥ देव्यानिधिपतिस्त्वास्तेस्वगुणैःपरिवेष्टितः ॥ वारुणेतुमहाकोणेमदनोरतिसंयुतः ॥९५॥ पाशांकुशधनुर्बाणधरोनित्यंविराजते॥
शृंगारामूर्तिमंतस्तुतत्रसन्निहिताःसदा ॥९६॥ ईशानकोणेविघ्नेशोनित्यंपुष्टिसमन्वितः ॥ पाशांकुशधरोवीरोविघ्नहर्ताविराजते ॥९७॥ विभूतयोगणेशस्य
यायाःसंतिनृपोत्तम ॥ ताःसर्वानिवसंत्यत्रमहैश्वर्यसमन्विताः ॥९८॥ प्रतिब्रह्मांडसंस्थानांब्रह्मादीनांसमष्टयः ॥ एतेब्रह्मादयःप्रोक्ताःसेवंतेजगदीश्वरीम् ॥
॥९९॥ महामारकतस्याग्रेशतयोजनदैर्घ्यवान् ॥ प्रवालसालोस्त्यपरःकुंकुमारुणविग्रहः ॥१००॥ मध्यभूस्तादृशीप्रोक्तासदनानिचपूर्ववत् ॥ तन्मध्येपं
चभूतानांस्वामिन्यःपंचसंतिच ॥ १ ॥ हृल्लेखागगनारक्ताचतुर्थीतुकरालिका ॥ महोच्छुष्मापंचमीचपंचभूतसमप्रभाः ॥ २ ॥ पाशांकुशवराभीतिधारि
ण्योमितभूषणाः ॥ देवीसमानवेषाढ्यानवयौवनगर्विताः ॥३॥ प्रवालसालादग्रेतुनवरत्नविनिर्मितः ॥ बहुयोजनविस्तीर्णोमहासालोऽस्तिभूमिप ॥ ४ ॥ त
त्रचाम्नायदेवीनांसदनानिबहून्यपि ॥ नवरत्नमयान्येवतडागाश्चसरांसिच ॥ ५ ॥ श्रीदेव्यायेऽवताराःस्युस्तेतत्रनिवसंतिहि ॥ महाविद्यामहाभेदाःसंतित
त्रैवभूमिप ॥६॥ निजावरणदेवीभिर्निजभूषणवाहनैः ॥ सर्वदेव्योविराजंतेकोटिसूर्यसमप्रभाः ॥ ७ ॥ सप्तकोटिमहामंत्रदेवताःसंतितत्रहि ॥ नवरत्नमयाद
ग्रेचिंतामणिगृहंमहत् ॥८॥ तत्रत्यंवस्तुमात्रंतुचिंतामणिविनिर्मितम् ॥ सूर्योद्गारोपलैस्तद्वच्चंद्रोद्गारोपलैस्तथा ॥९॥ विद्युत्प्रभोपलैःस्तंभाःकल्पितास्तु
सहस्रशः ॥ येषांप्रभाभिरंतस्थंवस्तुकिंचिन्नदृश्यते ॥ ११० ॥ इतिश्रीदेवीभागवतेमहापुराणेद्वादशस्कंधेएकादशोऽध्यायः ॥ ११ ॥

शभुवनेश्वरीप्रसादभुवनेश्वरीश्रीक्रोधभुवनेश्वरीत्रिपुटाश्वारूढानित्यक्लिन्नान्नपूर्णात्वरितादयोभुवनेश्वर्यवताराभुवनेश्वरीसंहितायांप्रसिद्धाः ॥ महाविद्यामहाभेदाइति ॥ कालीतारामहाविद्याषोडशीत्याद
योदशमहाविद्यास्तासांयेमहाभेदाअवतारास्तेऽपितत्रप्राकारेवसंतीत्यर्थः ॥दशमहाविद्यामहाविद्यावताराश्चसंतीत्यर्थः॥ ६ ॥ ७॥ अथमुख्यंदेवीसदनमाह नवरत्नमयादग्रेइति॥ ८॥ तत्रचिंतामणिगृहस्तं
भानाह सूर्योद्गारोपलैरिति ॥ सूर्यसमानकांतिमुद्गिरंतिवमंतितेसूर्योद्गारास्तादृशायेउपलाःपाषाणाःसूर्यसमानकांतयस्तैस्तथाचंद्रोद्गारोपलैश्चंद्रसमानकांतिपाषाणैस्तथाविद्युत्प्रभापाषाणैश्चचिंतामणि
गृहेसहस्रशःस्तंभाःकल्पिताइत्यर्थः ॥ ९ ॥ वस्तुकिंचिन्नदृश्यतेइति॥ एकविद्युद्दर्शनेनेत्रांध्यंभवतिकिंपुनरनेकविद्युत्समकांतिसहस्रस्तंभदर्शनेइत्यर्थः॥ ११० ॥इतिश्रीदे० द्वा० एकादशोऽध्यायः॥ ११॥

त्रिसप्ततिमहापद्मेश्चिंतामणिगृहस्याहि।क्रु॰ तुवर्णनंसम्यक्देव्याध्यानमिहोच्यते॥१॥अथचिंतामणिगृहंवर्णयति तदेवदेवीसदनमिति ॥ सर्वषोडशदलाष्टदलषट्कोणमध्येयच्चिंतामणिगृहंबिंदुस्था नभूतंतदेवदेवीसदनंमूलप्रकृतेर्देव्यास्तदेवस्थानंतत्रचत्वारोमंडपाःसंतीत्याह सहस्रस्तंभेति ॥१॥ मंडपनामान्याह ॥शृंगारमंडपइति॥ तत्रसहस्रस्तंभयुक्तएकोमंडपएवंचतुर्दिक्षुचत्वारोमंडपाः ॥ तत्रसहस्रशब्दोऽसंख्यपर्यायः॥असंख्यस्तंभाःसंतीत्यर्थः॥सभायाअतिविस्तीर्णत्वात्॥ २ ॥ ३ ॥ तन्मंडपानामिति ॥ चतुर्णांमंडपानांपरितउभयतएकाकाश्मीरवनिकाद्वितीयामल्लिकावनिकातृतीया कुंदवनिकाऽस्तीत्यर्थः ॥ ४ ॥ यासुवनिकासुवाटीषुअसंख्याताःपुष्कलकागंधमृगामृगमदपूरितास्तत्स्राविणश्चसंतीत्यर्थः ॥ ५ ॥ मंडपचतुष्टयोभयभागेऽपिमहापद्माटवीवर्ततेतांवर्णयति महापद्माटवीति ॥६॥ एतद्वनिकानांवाटिकानांसुगंधेनसर्वमपिमणिद्वीपंवासितमित्यर्थः ॥ ७ ॥ तत्रशृंगारमंडपस्थकृत्यमाह शृंगारमंडपेदेव्यइति शृंगारमंडपेदेवीमध्यसिंहासनेतिष्ठतिमणिद्वीपवासिनोदेववराः

॥ व्यासउवाच ॥ तदेवदेवीसदनंमध्यभागेविराजते॥ सहस्रस्तंभसंयुक्ताश्चत्वारस्तेषुमंडपाः॥१॥ शृंगारमंडपश्चैकोमुक्तिमंडपएवच ॥ ज्ञानमंडपसंज्ञस्तु तृतीयःपरिकीर्तितः ॥२॥ एकांतमंडपश्चैवचतुर्थःपरिकीर्तितः ॥ नानावितानसंयुक्तानानाधूपैस्तुधूपिता ॥ ३ ॥ कोटिसूर्यसमाःकांत्याभ्राजंतेमंडपाःशुभाः ॥ तन्मंडपानांपरितःकाश्मीरवनिकास्मृता ॥४॥मल्लिकाकुंदवनिकायत्रपुष्कलकाःस्थिताः ॥ असंख्यातामृगमदैःपूरितास्तत्स्रवानृप ॥५॥ महापद्माटवीतद्वद्रत्नसोपाननिर्मिता ॥ सुधारसेनसंपूर्णागुंजन्मत्तमधुव्रता ॥ ६ ॥ हंसकारंडवाकीर्णागंधपूरितदिक्तटा ॥ वनिकानांसुगंधैस्तुमणिद्वीपंसुवासितम् ॥७॥ शृंगारमंडपेदेव्योगायंतिविविधैःस्वरैः ॥ सभासदोदेववरामध्येश्रीजगदंबिका ॥ ८ ॥ मुक्तिमंडपमध्येतुमोचयत्यनिशंशिवा॥ ज्ञानोपदेशंकुरुते तृतीयेनृपमंडपे ॥९॥चतुर्थमंडपेचैवजगद्रक्षाविचिंतनम् ॥ मंत्रिणीसहितानित्यंकरोतिजगदंबिका ॥ १० ॥ चिंतामणिगृहेराजञ्छक्तितत्त्वात्मकैःपरैः ॥ सोपानैर्दशभिर्युक्तोमंचकोप्यधिराजते ॥११॥ ब्रह्माविष्णुश्चरुद्रश्चईश्वरश्चसदाशिवः ॥ एतेमंचखुराःप्रोक्ताःफलकस्तुसदाशिवः ॥ १२ ॥ तस्योपरिमहादेवोभुवनेशोविराजते ॥ यादेवीनिजलीलार्थंद्विधाभूताबभूवह ॥ १३ ॥

पूर्वोक्ताःसर्वेसभासदःसंतिदेव्योदेवांगनावशिन्यादयश्चसर्वाअप्सराश्चदेवीपुरतोगायंतीत्यर्थः ॥ ८ ॥ मुक्तिमंडपेतुसर्वान्प्रतिब्रह्मांडवर्तिनोभक्तान्मोचयति ॥ चतुर्विधांमुक्तिंददातीत्याह मुक्तिमंडपेति ॥ तृतीयमंडपेभक्तेभ्योज्ञानोपदेशंनिजब्रह्मरूपविषयकज्ञानोपदेशंकरोतीत्याह ज्ञानोपदेशमिति॥९॥ चतुर्थमंडपस्थंकृत्यमाह चतुर्थमंडपेचैवेति॥ मंत्रिणीसहितेति॥मंत्रिण्यःपूर्वोक्ताअनंगकुसुमाद्याअष्टदलस्थाःशक्तयस्ताभिःसहिताजगद्रक्षाविचिंतनंकरोतीत्यर्थः ॥ महाराजस्वभावएवायम् ॥ १० ॥ मुख्यदेवीस्थानमाह चिंतामणिगृहेइति॥शक्तितत्त्वात्मकैरिति ॥शक्तितत्त्वानिमूलप्रकृतेर्भुवनेश्वर्यास्तत्त्वानिदशसंख्यानि ॥ तदुक्तंशारदायां निवृत्त्याद्याःकलाःपंचततोबिंदुकलाःपुनः॥ नादःशक्तिःसदापूर्वःशिवश्चप्रकृतेर्बिंदुरिति॥ तानिचदशशक्तितत्त्वानिसोपानरूपाणिश्रेणीरूपाणिअत्युच्चमंचेऽधिरोहणार्थंस्थितानितैर्दशभिःसोपानैर्युक्तोमंचकोवक्ष्यमाणोविराजतइत्यर्थः ॥११॥ मंचकस्वरूपमाह ब्रह्माविष्णुश्चेति ॥ ब्रह्मादयश्चत्वारोमंचकखुराः ॥ सदाशिवस्तुफलकस्थानीयइत्यर्थः ॥१२॥तस्मिन्मंचेभुवनेश्वरोमहादेवोविराजते॥कोऽसौभुवनेश्वरइतिचेत्तत्राह यादेवीति॥ निजलीलार्थंयोग्यनिजदेहानुरूपक्रीडार्थंसृष्ट्यादौस्वयंभगवतीद्विधाभूताबभूवतद्दक्षिणार्धभागोऽयंभुवनेश्वरइत्यर्थः ॥ एकैवसाम्यावस्थमायाशबलब्रह्मरूपिणीभगवतीभुवनेश्वरीभुवनेश्वररूपेणप्रादुर्बभूवेत्यर्थः ॥१३॥

कंदर्पस्ययःसौंदर्यंदर्पस्तन्नाशनेउद्यंतउत्पन्नायेकोटिकंदर्पास्तद्वत्सुंदरोभुवनेश्वरइत्यर्थः ॥ अभूतोपमेयम् ॥ निरतिशयसौंदर्यवानित्यर्थः ॥ १४ ॥ १५॥ १६ ॥ त्रिनेत्रइति ॥ प्रतिवक्त्रंत्रिनेत्रइत्यर्थः ॥ तस्यभुवनेश्वरस्यवामांकेश्रीभुवनेश्वरीविराजतेइत्याह वामांकइति ॥ १७ ॥ तांवर्णयति नवरत्नेति ॥ नवरत्नगणाकीर्णयत्कांचीदामकटिसूत्रंतेनान्विता ॥ तप्तकांचनेसन्नद्धाःखचितायेवैदूर्यमणयस्तद्युक्तमंगदंभूषणंबाहुभूषणंयस्याःसा ॥ १८ ॥ कनद्दीप्यमानंश्रीचक्रंतदाकारंयत्ताटंकंकर्णभूषणंतेनविटंकंसुंदरंवदनांबुजंयस्याःसा ॥ ललाटकांतिविभवेनविजितोऽर्धसुधाकरोऽर्धचंद्रोयस्याःसा ययासेतिवा ॥ अष्टमीचंद्रबिंबसदृशललाटवतीत्यर्थः ॥ १९ ॥ बिंबकांतेस्तिरस्कारियद्रदच्छदमोष्ठपुटंतेनविराजिता ॥ २० ॥ दिव्योयश्चूडामणिःशिरोभूषणंतस्मिन्स्फारौविस्तीर्णौचंचच्चंद्रकसूर्यकौयस्याः ॥ चंद्रकसूर्यकावित्यत्रेवेप्रतिकृतावितिकन् ॥ रत्ननिर्मितचंद्रसूर्यसंबद्धचूडामणिभूषणविराजितेत्यर्थः ॥ उद्यन्यःकविःशुक्रनक्षत्रंतेनसमंस्वच्छंयन्नासाभरणंतेनभासुरा ॥ २१ ॥ चिंताकंकंठभूषणविशेषस्तस्मिंमल्लंबितोयःस्वच्छमुक्तागुच्छस्तेनविराजिता ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ कलंककाश्यार्भ्यांनिर्मुक्तोयःशरच्चंद्रस्तन्निभमाननंयस्याः ॥ २५ ॥ २६ ॥ कल्पितःशाणघर्षणेनसंपादितोच्छमहारागोयस्यतादृशोयःपद्मरागस्तद्वदुज्ज्वलाप्रभायस्याःसा ॥ किंकिणिकाक्षुद्रघंटिका॥२७॥ मणिमुक्तासरेषुमणिमुक्तामालासुविद्यमानाअपाराअमौल्यालसत्पदकसंततिर्यस्याःसा ॥२८॥ मल्लिकायाआमोदीयोधम्मिल्लस्तस्मिन्यामल्लिकामल्लिकामालातास्मिन्योलिसं[illegible]क्तिस्तेनान्विता॥२९॥सुवृत्तनिबिडोत्तुंगकुचभारेणालसाखिन्ना ॥ ३० ॥ ३१ ॥

सृष्ट्यादौतुसएवायंतदर्धांगोमहेश्वरः ॥ कंदर्पदर्पनाशोद्यत्कोटिकंदर्पसुंदरः ॥ १४ ॥ पंचवक्त्रस्त्रिनेत्रश्चमणिभूषणभूषितः॥ हरिणाभीतिपरशून्वरंचानिजबाहुभिः ॥ १५ ॥ दधानःषोडशाब्दोऽसौदेवःसर्वेश्वरोमहान् ॥ कोटिसूर्यप्रतीकाशश्चंद्रकोटिसुशीतलः ॥ १६॥ शुद्धस्फटिकसंकाशस्त्रिनेत्रःशीतलद्युतिः ॥ वामांकेसन्निषण्णाऽस्यदेवीश्रीभुवनेश्वरी ॥ १७ ॥ नवरत्नगणाकीर्णकांचीदामविराजिता ॥ तप्तकांचनसन्नद्धवैदूर्यांगदभूषणा ॥ १८ ॥ कनच्छ्रीचक्रताटंकविटंकवदनांबुजा ॥ ललाटकांतिविभवविजितार्धसुधाकरा ॥१९॥ बिंबकांतितिरस्कारिरदच्छदविराजिता ॥ लसत्कुंकुमकस्तूरीतिलकोद्भासितानना ॥ २०॥ दिव्यचूडामणिस्फारचंचच्चंद्रकसूर्यका ॥ उद्यत्कविसमस्वच्छनासाभरणभासुरा॥२१॥चिंताकलंबितस्वच्छमुक्तागुच्छविराजिता॥ पटीरपंककर्पूरकुंकुमालंकृतस्तनी ॥ २२ ॥ विचित्रविविधाकल्पाकंबुसंकाशकंधरा ॥ दाडिमीफलबीजाभदंतपंक्तिविराजिता ॥ २३ ॥ अनर्घ्यरत्नघटितमुकुटांचितमस्तका ॥ मत्तालिमालाविलसदलकाढ्यमुखांबुजा ॥ २४ ॥ कलंककार्श्यनिर्मुक्तशरच्चंद्रनिभानना ॥ जाह्नवीसलिलावर्तशोभिनाभिविभूषिता ॥२५॥ माणिक्यशकलाबद्धमुद्रिकांगुलिभूषिता ॥ पुंडरीकदलाकारनयनत्रयसुंदरी॥२६॥कल्पिताच्छमहारागपद्मरागोज्ज्वलप्रभा ॥ रत्नकिंकिणिकायुक्तरत्नकंकणशोभिता ॥ २७ ॥ मणिमुक्तासरापारलसत्पदकसंततिः ॥ रत्नांगुलिप्रविततप्रभाजाललसत्करा ॥२८॥ कंचुकीगुंफितापारनानारत्नततिद्युतिः ॥ मल्लिकामोदिधम्मिल्लमल्लिकालिसरावृता ॥२९॥ सुवृत्तनिबिडोत्तुंगकुचभारालसाशिवा ॥ वरपाशांकुशाभीतिलसद्बाहुचतुष्टया ॥ ३० ॥ सर्वशृंगारवेषाढ्यासुकुमारांगवल्लरी ॥ सौंदर्यधारासर्वस्वानिर्व्याजकरुणामयी ॥ ३१ ॥

संल्लापेवाणीतस्या[illegible] पीवीणा [illegible]प्रयवासा॥ ३२ ॥ ३३॥ इच्छाशक्त्येति ॥ इदंमूर्तिमच्छक्तित्रयंदेव्याःसन्निधावस्तीत्यर्थः ॥३४॥ जयादिनवपीठशक्तयोऽपिमूर्तिमत्यो देवींस्तुवंतीत्याह जयाचेति ॥ ३५ ॥३६॥ देवीपार्श्वभागस्थौनिधीवर्णयति यस्यास्त्विति ॥ शंखनिधिःपद्मनिधिश्च ॥ ३७ ॥ निधिभ्यांनिधिसकाशाद्विनिर्गताइत्यर्थः ॥ तारत्नवहानद्यःसुधा सिंध्वंतगामिन्यःसंतीत्यनेनमध्यस्थप्राकाराणांनदीनिर्गमनयोग्यानिद्वाराणिसंतीत्येतदुक्तंभवति ॥ ३८ ॥ एतादृशीयाभुवेनश्वरीसाभुवनेश्वरस्यांकेतिष्ठतीत्याह सादेवीति ॥ ३९ ॥ सहस्रयो जनायामभिति ॥ चिंतामणिगृहंसहस्रयोजनायामंतदुत्तरसालास्तु पूर्वस्मात्पूर्वस्माद्द्विगुणविस्ताराइत्यर्थः ॥ ४० ॥ इदंमणिद्वीपंनभूमिष्ठंकिंत्वंतरिक्षगतमिति ॥ ४१ ॥ किंचास्यमणिद्वी

निजसंल्लापमाधुर्यविनिर्भर्त्सितकच्छपी ॥ कोटिकोटिरवींदूनांकांतियाबिभ्रतीपरा॥३२॥नानासखीभिर्दासीभिस्तथादेवांगनादिभिः ॥ सर्वाभिर्देवताभि स्तुसमंतात्परिवेष्टिता ॥ ३३ ॥ इच्छाशक्त्याज्ञानशक्त्याक्रियाशक्त्यासमन्विता ॥ लज्जातुष्टिस्तथापुष्टिःकीर्तिःकांतिःक्षमादया॥३४॥बुद्धिर्मेधास्मृति र्लक्ष्मीर्मूर्तिमत्योऽङ्गनाःस्मृताः ॥ जयाचविजयाचैवाप्यजिताचापराजिता ॥३५॥ नित्याविलासिनीदोग्ध्रीत्वघोरामंगलानवा ॥ पीठशक्तयएतास्तुसेवंते यांपरांविकाम् ॥ ३६ ॥ यस्यास्तुपार्श्वभागेस्तोनिधीतौशंखपद्मकौ ॥ नवरत्नवहानद्यस्तथावैकांचनस्रवाः ॥ ३७॥ सप्तधातुवहानद्योनिधिभ्यांतुविनि र्गताः ॥ सुधासिंध्वंतगामिन्यस्ताःसर्वानृपसत्तम ॥३८॥ सादेवीभुवनेशानीतद्वामांकेविराजते ॥ सर्वेशत्वंमहेशस्ययत्संगादेवनान्यथा ॥३९ ॥ चिंताम णिगृहस्याऽस्यप्रमाणंशृणुभूमिप ॥ सहस्रयोजनायामंमहांतस्तत्प्रचक्षते ॥ ४० ॥ तदुत्तरेमहासालाःपूर्वस्माद्द्विगुणाःस्मृताः॥ अंतरिक्षगतंत्वेतन्निराधा रंविराजते ॥ ४१ ॥ संकोचश्चविकासश्चजायेतेऽस्यनिरंतरम् ॥ पटवत्कार्यवशतःप्रलयेसर्जनेतथा ॥४२॥ सालानांचैवसर्वेषांसर्वकांतिपरावधि ॥ चिंता मणिगृहंप्रोक्तंयत्रदेवीमहोमयी ॥ ४३ ॥ येयेउपासकाःसंतिप्रतिब्रह्मांडवर्तिनः ॥ देवेषुनागलोकेषुमनुष्येष्वितरेषुच ॥ ४४ ॥ श्रीदेव्यास्तेचसर्वेऽपिव्रजं त्यत्रैवभूमिप ॥ देवीक्षेत्रेयेत्यजंतिप्राणान्देव्यर्चनेरताः ॥४५ ॥तेसर्वेयांतितत्रैवयत्रदेवीमहोत्सवा ॥घृतकुल्यादुग्धकुल्यादधिकुल्यामधुस्रवाः ॥ ४६ ॥ स्यंदंतिसरितःसर्वास्तथामृतवहाःपराः ॥ द्राक्षारसवहाःकाश्चिज्जंबूरसवहाःपराः ॥ ४७ ॥ आम्रेक्षुरसवाहिन्योनद्यस्तास्तुसहस्रशः ॥ मनोरथफलावृक्षा वाप्यःकूपास्तथैवच ॥ ४८ ॥ यथेष्टपानफलदानन्यूनंकिंचिदस्तिहि ॥ नरोगपलितंवापिजरावापिकदाचन ॥ ४९ ॥ नचिंतानचमात्सर्यंकामक्रोधादि कंतथा ॥ सर्वेयुवानःसस्त्रीकाःसहस्रादित्यवर्चसः ॥ ५० ॥ भजंतिसततंदेवींतत्रश्रीभुवनेश्वरीम् ॥ केचित्सलोकतापन्नाःकेचित्सामीप्यतांगताः ॥५१॥

पस्यप्रलयेऽपिननाशस्तथासृष्टिसमयेनोत्पत्तिः ॥ किंतुप्रलयेपटवत्संकोचोभवतिसृष्टिसमयेविकासोभवति ॥ तथाचसंकोचविकासशालिकमलवत्पटवच्चास्तीत्याह संकोचश्चेति ॥ कार्यवशतइत्यने नप्रतिब्रह्मांडवर्तिनांभक्तानांबहूनांसंघर्षेतथाप्रतिब्रह्मांडवर्तिनांदेवादीनांचसंघर्षेविकासोभवतिवृद्धिंगच्छति ॥ तदभावेसंकोचोभवतीत्येतदुक्तंभवति ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ अस्मिन्मणिद्वीपेयेव्रजंति तानाह येयेउपासकाःसंतीति ॥ ४४ ॥ श्रीदेव्याःपराशक्तेरुपासकाइत्यन्वयः ॥ देवीक्षेत्रेपुसप्तमस्कंधोक्तेषु ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ ५० ॥ ५१ ॥

॥५२॥ समष्टयइति ॥ यायामणिद्वीपेदेवतास्ताःसर्वाःप्रतिब्रह्मांडवर्तिनांदेवानांसमष्टयःसंतीत्यर्थः ॥५३॥ मायाशबलविग्रहामुपासतेइत्यन्वयः ॥ ५४ ॥ समुदितंमणिद्वीपंवर्णयति इत्थंराजन्निति ॥ ५५ ॥ ५६ ॥ ५७ ॥ ५८ ॥ ५९ ॥ रत्नशृंगिणोरत्नपर्वतास्तद्युक्तम् ॥ ६०॥६१॥६२ ॥६३॥६४॥ ६५ ॥ ६६ ॥ ऐश्वर्यादीनामुत्तमगुणानांसमाप्तिरत्रवर्ततइत्याह ऐश्वर्यस्यसमग्रस्येति ॥

सरूपतांगताःकेचित्सार्ष्टितांचपरेगताः ॥ यायास्तुदेवतास्तत्रप्रतिब्रह्मांडवर्तिनाम् ॥५२॥समष्टयःस्थितास्तास्तुसेवंतेजगदीश्वरीम्॥सप्तकोटिमहामंत्रामूर्तिमंतउपासते ॥ ५३ ॥ महाविद्याश्चसकलाःसाम्यवस्थात्मिकांशिवाम् ॥ कारणंब्रह्मरूपांतांमायाशबलविग्रहाम् ॥ ५४ ॥ इत्थंराजन्मयाप्रोक्तंमणिद्वीपंमहत्तरम् ॥ नसूर्यचंद्रौनोविद्युत्कोटयोऽग्निस्तथैवच ॥ ५५ ॥ एतस्यभासाकोट्यंशकोट्यंशेनापितेसमाः ॥ क्वचिद्विद्रुमसंकाशंक्वचिन्मरकतच्छवि ॥ ५६ ॥ विद्युद्भानुसमच्छायंमध्यसूर्यसमंक्वचित् ॥ विद्युत्कोटिमहाधारासारकांतिततंक्वचित्॥५७॥क्वचित्सिंदूरनीलेंद्रमाणिक्यसदृशच्छवि ॥ हीरसारमहागर्भधगद्धगितदिक्तटम् ॥५८॥ कांत्यादावानलसमंतप्तकांचनसन्निभम् ॥ क्वचिच्चंद्रोपलोद्गारंसूर्योद्गारंचकुत्रचित् ॥ ५९ ॥ रत्नशृंगिसमायुक्तंरत्नप्राकारगोपुरम् ॥ रत्नपत्रैरत्नफलैर्वृक्षैश्चपरिमंडितम् ॥६०॥ नृत्यन्मयूरसंघैश्चकपोतरणितोज्ज्वलम् ॥ कोकिलाकाकलीलापैःशुकलापैश्चशोभितम्॥ ॥ ६१ ॥ सुरम्यरमणीयांबुलक्षावधिसरोवृतम् ॥ तन्मध्यभागविलसद्विकचद्रत्नपंकजैः॥६२॥सुगंधिभिःसमंतात्तुवासितंशतयोजनम् ॥ मंदमारुतसंभिन्नचलद्द्रुमसमाकुलम् ॥ ६३ ॥ चिंतामणिसमूहानांज्योतिषाविततांबरम् ॥ रत्नप्रभाभिरभितोधगद्धगितदिक्तटम् ॥६४॥ वृक्षव्रातमहागंधवातव्रातसुपूरितम् ॥ धूपधूपायितंराजन्मणिदीपायुतोज्ज्वलम् ॥ ६५ ॥ मणिजालकसच्छिद्रतरलोदरकांतिभिः ॥ दिङ्मोहजनकंचैतद्दर्पणोदरसंयुतम् ॥६६॥ऐश्वर्यस्यसमग्रस्यशृंगारस्याखिलस्यच ॥ सर्वज्ञतायाःसर्वायास्तेजसश्चाखिलस्यच॥६७॥पराक्रमस्यसर्वस्यसर्वोत्तमगुणस्यच ॥ सकलायादयायाश्चसमाप्तिरिहभूपते॥६८॥राज्ञआनंदमारभ्यब्रह्मलोकांतभूमिषु ॥ आनंदायेस्थिताःसर्वेतेऽत्रैवांतर्भवंतिहि ॥ ६९ ॥ इतितेवर्णितंराजन्मणिद्वीपंमहत्तरम् ॥ महादेव्याःपरंस्थानंसर्वलोकोत्तमोत्तमम् ॥ ७० ॥ एतस्यस्मरणात्सद्यःसर्वपापंविनश्यति ॥ प्राणोत्क्रमणसंधौतुस्मृत्वातत्रैवगच्छति॥७१॥ अध्यायपंचकंत्वेतत्पठेन्नित्यंसमाहितः ॥ भूतप्रेतपिशाचादिबाधातत्रभवेन्नहि ॥७२॥ नवीनग्रहनिर्माणेवास्तुयागेतथैवच ॥ पठितव्यंप्रयत्नेनकल्याणंतेनजायते ॥ ॥ ७३ ॥ इतिश्रीदेवीभागवतेमहापुराणेद्वादशस्कंधेद्वादशोऽध्यायः ॥ १२ ॥

॥६७॥६८॥ तैत्तिरीयश्रुतौसार्वभौमानंदमारभ्यब्रह्मलोकपर्यंतमानंदभेदायेउक्तास्तेसर्वेप्यानंदा[illegible]संतीत्याह राज्ञआनंद[illegible]भ्येति॥६९॥ मणिद्वीपवर्णनमुपसंहरति इतितेवर्णितमिति ॥७०॥ प्राणोत्क्रमणसंधौमरणसमयेएतन्मणिद्वीपंस्मृत्वामृतःप्राणीतत्रैवमणिद्वीपेएवगच्छतीत्यर्थः ॥७१॥ अद्यमाध्याय[illegible]पर्यंतंपंचाध्यायाःसंतितेषांपठने फलंतत्कथयाति अध्यायपंचकंत्वेतादिति ॥७२॥ ७३ ॥ ॥ इ०श्रीदे०भा०तिलकेद्वादशस्कंधेद्वादशोऽध्यायः ॥१२॥

यत्पृष्टंप्रथमस्कंधमारभ्यैतावत्पर्यंतं

त्रिंशत्पद्यैरर्थपद्य[illegible] [illegible]रेतिकथेयमुपवर्ण्यते ॥ १ ॥ एतावत्पर्यंतंश्रीदेवीभागवतपुराणंकथितंतदुपसंहरति [illegible]तिकथितंभूपेति [illegible]पमृत्युनामृतोदुर्गतिंगतस्तदुद्धारार्थंकिं

यद्यत्पृष्टंतन्मयो[illegible]मस्कंधारभ्ययद्यत्त्वयापृष्टंतत्सर्वंनारायणनारदसंवादमुखेनमयैवप्रोक्तमित्यर्थः ॥ १ ॥ २ ॥ अथयत्त्वयात्[illegible] [illegible] सचमायाबीजा

चिद्धदेतितत्रतदुद्धारा[illegible]देवीमखंकुर्वित्याह कुरुचांबामखमिति ॥ ३ ॥ अथचस्वस्योद्धारायपितृद्धारायचदेव्यामहामंत्रंगृहाणेत्याह गृह[illegible]त्वमिति ॥ ४ ॥ देवीप्रणवसंज्ञकमिति ॥ सचमायाबीजा

त्मकः श्रीभुवनेश्वरीमंत्रस्तंजग्राहेत्यर्थः ॥ देवींप्रणवत्वादेवैतस्योपदेशःकाश्यामुक्तोरुद्रयामले ॥ काशीपुरीपरिसरेसुरसिंधुतीरेकर्णेपत्यनुदिनंकिलदेहभाजाम् ॥ मोक्षार्थमेवदययाशशिखंड

मौलिःश्रीशक्तिबीजमनघंपुरसंवसेव्यमिति ॥ अन्यवचनान्यपिदुर्गाप्रदीपेद्रष्टव्यानि ॥ तत्रवैष्णवेभ्योराममंत्रस्यशैवेभ्यःपंचाक्षरस्यगृह्यजाबालोक्त्याशाक्तेभ्यःशक्तिबीजस्यभुवनेश्वरीमंत्रस्ययति

॥ व्यासउवाच ॥ इतितेकथितंभूपयद्यत्पृष्टंत्वयाऽनघ ॥ नारायणेनयत्प्रोक्तंनारदायमहात्मने ॥ १ ॥ श्रुतंतत्तुमहादेव्याःपुराणंपरमाद्भुतम् ॥ कृतकृत्यो भवेन्मर्त्योदेव्याःप्रियतमोहिसः ॥२॥ कुरुचांबामखंराजन्स्वपितृद्धरणायवै ॥ खिन्नोऽसियेनराजेंद्रपितु[illegible]त्वातुदुर्गतिम् ॥ ३ ॥ गृहाणत्वंमहादेव्यामंत्रं सर्वोत्तमोत्तमम् ॥ यथाविधिविधानेनजन्मसाफल्यदायकम् ॥ ४ ॥ सूतउवाच ॥ तच्छ्रुत्वानृपशार्दूलः[illegible]र्थयित्वामुनीश्वरम् ॥ तस्मादेवमहामंत्रंदेवीप्र णवसंज्ञकम् ॥ ५ ॥ दीक्षाविधिविधानेनजग्राहनृपसत्तमः ॥ ततआहूयधौम्यादीन्नवरात्रसमागमे ॥६॥ अंबायज्ञंचकाराशुवित्तशाठ्यविवर्जितः ॥ ब्राह्म णैःपाठयामासपुराणंत्वेतदुत्तमम् ॥ ७ ॥ श्रीदेव्यग्रेंऽबिकाप्रीत्यैदेवीभागवतंपरम् ॥ ब्राह्मणान्भोजय[illegible]ासाप्यसंख्यातान्सुवासिनीः ॥ ८ ॥ कुमारीर्बटु कादींश्चदीनानाथांस्तथैवच ॥ द्रव्यप्रदानैस्तान्सर्वान्संतोष्यवसुधाधिपः ॥९॥ समाप्ययज्ञंसंस्थानेसं[illegible]थतोयावदेवहि ॥ तावदेवहिचाकाशान्नारदःसमवा तरत् ॥ १० ॥ रणयन्महतींवीणांज्वलदग्निशिखोपमः ॥ ससंभ्रमःसमुत्थायदृष्ट्वातंनारदंमुनिम् ॥ ११ ॥ आसनाद्युपचारैश्चपूजयामासभूमिपः ॥ कृत्वातु कुशलप्रश्नंपप्रच्छागमकारणम् ॥ १२ ॥ राजोवाच ॥ कुतआगमनंसाधोब्रूहिकिंकरवाणिते ॥ सनाथ[illegible]ऽहंकृतार्थोऽहंत्वदागमनकारणात् ॥ १३ ॥ इतिरा ज्ञोवचःश्रुत्वाप्रोवाचमुनिसत्तमः ॥ अद्याऽऽश्चर्यंमयादृष्टंदेवलोकेनृपोत्तम ॥ १४ ॥ तन्निवेदयितुंप्राप्त[illegible]स्त्वत्सकाशेसविस्मितः ॥ तेपितादुर्गतिंप्राप्तोनिज कर्मविपर्ययात् ॥ १५ ॥ सएवायंदिव्यरूपवपुर्भूत्वाऽधुनैवहि ॥ देवदेवैःस्तुतःसम्यगप्सरोभिःसमंततः ॥ १६ ॥

भ्यःप्रणवस्योपदेशइतिव्यवस्था ॥५॥ इत्थंदीक्षाविधानेनतस्मादेवव्यासाद्भुवनेश्वरीमंत्रंगृहीत्वादेवीमखसंपादनार्थंधौम्यादिकृत्विजानाहूतवानित्याह ततआहूयेति ॥ नवरात्रसमागमेइत्यनेनकोटिहोमा त्मकोदेवीमखःकृतइतिप्रतिभाति ॥ ६ ॥ तस्मिन्यज्ञेब्राह्मणैःकर्तृभिर्देवीभागवतंपुराणंपाठयामासेत्याह ब्राह्मणैरिति॥एतत्पुराणंश्रीदेवीभागवतंपुराणमित्यर्थः ॥७॥ श्रीदेव्यग्रेइति ॥ मंडपस्थ लस्थापितश्रीदेव्याअग्रेइत्यर्थः ॥ ८ ॥ ९ ॥ यावदेवहीति ॥ यस्मिन्नकालेराजादेवीमखसंमाप्यास्थितस्तस्मिन्नेवकालेइत्यर्थः ॥ १० ॥ ससंभ्रमःसहर्षोराजासमुत्थायेत्यर्थः ॥ ११ ॥ १२ ॥ ॥ १३ ॥ १४ ॥ निजकर्मविपर्ययान्निजकर्मण्यत्यासेनब्राह्मणःपरा[illegible]विष्णुभागवतश्रवणेनोद्धृतइतितुकल्पांतराभिप्रायेणविष्णुभागवतेउक्तम् ॥ १५ ॥ १६ ॥

मणिद्वीपंतृतीयस्कंधोक्तंदेवीलोकम् ॥ केनपुण्यफलेनेदंजातंतत्राऽह देवीभागवतस्यास्येति ॥ १७ ॥ तातःपिता ॥ १८ ॥१९॥ इदंसर्वंदुर्घटंफलं व्यासगुरुप्रसादादेवमयालब्धमितितंव्यासंप्रणमति पपातेति ॥ २० ॥ नमस्काराहतेनमस्कारंविनाकिंमयाप्रतिकर्तव्यंतवोपकारस्यप्रत्युपकारोमयाकःकर्तव्योनकथमपीत्यर्थः ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ हरिरुद्रौमुखेप्रथमंयेषांपुराणानां तानिचशिवपुराणविष्णुपुराणप्रभृतीनि ॥ २५ ॥ २६ ॥ देवीभागवतस्यैवसर्वोत्कृष्टत्वेहेतुमाह ॥ मूलप्रकृतिरेवैषेति ॥ मूलप्रकृतिजन्यविष्णुब्रह्मप्रभृतीनामेकैकगुणोपाधिकानांप्रतिपादकानिपुराणान्यन्यानि ॥ देवीभागवतंतुगुणत्रयसाम्यावस्थमायाशवलब्रह्मरूपमूलप्रकृतिप्रतिपादकंसाक्षाद्भवति तस्मादिदमेवसर्वोत्कृष्टमेतत्सदृशमन्यपुराणंकथंभविष्यतीत्यर्थः ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥३०॥

विमानवरमारुह्यमणिद्वीपंगतोऽभवत् ॥ देवीभागवतस्यास्यश्रवणोत्थफलेनच ॥ १७ ॥ अंबामखफलेनापिपितातेसुगतिंगतः ॥ धन्योऽसिकृतकृत्योऽसिजीवितंसफलंतव ॥ १८ ॥ नरकादुद्धृतस्तातस्त्वयातुकुलभूषण ॥ देवलोकेस्फीतकीर्तिस्तवाद्यविपुलाऽभवत् ॥१९॥ सूतउवाच ॥ नारदोक्तंसमाकर्ण्यप्रेमगद्गदितांतरः ॥ पपातपादांबुजयोर्व्यासस्याद्भुतकर्मणः ॥ २० ॥ तवानुग्रहतोदेवकृतार्थोऽस्मिमहामुने ॥ किंमयाप्रतिकर्तव्यंनमस्काराहतेतव ॥ ॥ २१ ॥ अनुग्राह्यःसदैवाहमेवमेवत्वयामुने ॥ इतिराज्ञोवचःश्रुत्वाप्याशीर्भिरभिवाद्यच ॥ २२ ॥ आशाचवचनंश्लक्ष्णंभगवान्बादरायणः ॥ राजन्सर्वंपरित्यज्यभजदेवीपदांबुजम् ॥ २३ ॥ देवीभागवतंचैवपठनित्यंसमाहितः ॥ अंबामखंसदाभक्त्याकुरुनित्यमतंद्रितः ॥ २४ ॥ अनायासेनतेनत्वंमोक्ष्यसेभवबंधनात् ॥ सत्यन्यानिपुराणानिहरिरुद्रमुखानिच ॥ २५ ॥ देवीभागवतस्यास्यकलांनार्हंतिषोडशीम् ॥ सारमेतत्पुराणानांवेदानांचैवसर्वशः ॥ ॥ २६ ॥ मूलप्रकृतिरेवैषायत्रतुप्रतिपाद्यते ॥ समंतेनपुराणंस्यात्कथमन्यन्नृपोत्तम ॥२७॥ पाठेवेदसंपुण्यंयस्यस्याज्जनमेजय ॥ पठितव्यंप्रयत्नेनतदेवविबुधोत्तमैः ॥ २८ ॥ इत्युक्त्वानृपवर्यंतंजगाममुनिराट्ततः ॥ जग्मुश्चैवयथास्थानंधौम्यादिमुनयोऽलाः ॥२९॥ देवीभागवतस्यैवप्रशंसांचक्रुरुत्तमाम् ॥ राजाप्यासधरणींततःसंतुष्टमानसः ॥ ३० ॥ देवीभागवतंचैवपठञ्छृण्वन्निरंतरम् ॥ ॥ इतिश्रीमद्देवीभागवतेमहापुराणेद्वादशस्कंधेत्रयोदशोऽध्यायः ॥ १३ ॥ सूतउवाच ॥ अर्धश्लोकात्मकंयत्तुदेवीवक्त्राब्जानिर्गतम् ॥ श्रीमद्भागवतंनामवेदसिद्धांतबोधकम् ॥ १ ॥ उपदिष्टंविष्णवेयद्वटपत्रनिवासिने शतकोटिप्रविस्तीर्णंतत्कृतंब्रह्मणापुरा ॥ २ ॥ तत्सारमेकतःकृत्वाव्यासेनशुकहेतवे ॥ अष्टादशसहस्रंतु द्वादशस्कंधसंयुतम् ॥ ३ ॥

इतिश्रीदेवीभागवतटीकायांद्वादशस्कंधेत्रयोदशोऽध्यायः ॥ १३ ॥ ॥छ॥ ॥ त्रिंशत्श्लोकैर्गतेव्यासेतूपसंहारउच्यते ॥ पुराणस्यस्वस्यफलदर्शनपूर्वकम् ॥१॥ श्रीव्यासगमनोत्तरंशौनकादिऋषिभ्यःसूतोवदति सूतउवाच अर्धश्लोकेति ॥ तृतीयस्कंधेवटपत्रशयानायविष्णवेबालरूपिणे ॥ श्लोकार्धेनतदासर्वंभगवत्याखिलार्थद ॥ सर्वंखल्विदमेवाहंनान्यदस्तिसनातनमिति प्रोक्तवचनेयत् श्लोकार्धंश्रीभगवतीमुखांबुजान्निर्गतंश्रीमद् [illegible] श्लोकात्मकंसूत्ररूपंदेवीभागवतमित्यर्थः ॥ वेदसिद्धांतबोधकंसर्वंखल्विदंब्रह्मेतिसिद्धांतस्यबोधकमित्यर्थः ॥ १ ॥ तत्सूत्ररूपंदेवीभागवतमर्धश्लोकात्मकंपुरापूर्वंब्रह्मणाचतुर्मु[illegible] [illegible]र्णकृतंतस्यसूत्रभागव[illegible] [illegible]व्यानरूपेणैतावान्विस्तारःकृतइत्यर्थः ॥ २ ॥शुकतंशुककल्याणाय [illegible] ॥ ३ ॥

तच्छतकोटिप्रविस्तार[illegible] ॥ ४ ॥ एतस्यदेवीभा[illegible]एककपदस्यपाठेऽश्वमेधफलंभवतीत्याह पदेपदेऽश्वमेधेति ॥ ५ ॥ पुराणस्यविधिमाह पौराणिकमिति ॥
प्रथमतोदेवीभागवतंनिजहस्तेनलेख[illegible]वातदेवपुस्तकंव्यासायपौराणिकायदत्त्वातंभूषणादिभिःसंपूज्यव्यासबुद्ध्यातंमत्वा मुखादिदंभागवतंश्रुत्वासमाप्तिदिनेप्रौष्ठपद्यांपौर्णमास्यां
भाद्रपदपौर्णमास्यांदेवीतिथौहेमसिंहसमन्वितदेवीवाहनंहिसिंहःपुराणंचदेवीस्वरूपंततोहेमसिंहेपुराणंदेवीभागवतंसंस्थाप्यपौराणिकायदद्यात्॥ तदुपरिदक्षिणार्थंकपिलांगांदद्यादंतेपुराणदानसांगत्वा
ययावंतःपुराणस्याध्यायाअष्टादशाधिकात्रिशतसंख्याकास्तावतोब्राह्मणान्सुवासिनीःकुमारीश्चतावतीस्तावद्बटुकैःसहभोजयेत्पायसान्नेनेत्यर्थः ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ एतादृशस्यपुराण

देवीभागवतंनामपुराणंग्रथितंपुरा ॥ अद्यापिदेवलोकेतद्बहुविस्तीर्णमस्तिहि ॥४॥ नानेनसदृशंपुण्यंपवित्रंपापनाशनम् ॥ पदेपदेऽश्वमेधस्यफलमाप्नोति मानवः ॥ ५ ॥ पौराणिकंपूजयित्वावस्त्राद्याभरणादिभिः ॥ व्यासबुद्ध्यातन्मुखात्तुश्रुत्वैतत्समुपोषितः ॥ ६ ॥ लिखित्वानिजहस्तेनलेखकेनाऽथवामुने ॥ प्रौष्ठपद्यांपौर्णमास्यांहेमसिंहसमन्वितम् ॥ ७ ॥ दद्यात्पौराणिकायाऽथदक्षिणांचपयस्विनीम् ॥ सालंकृतांसवत्सांचकपिलांहेममालिनीम् ॥ ॥ ८ ॥ भोजयेद्ब्राह्मणानंतेप्यध्यायपरिसंमितान् ॥ सुवासिनीस्तावतीश्चकुमारीबटुकैःसह ॥ ९ ॥ देवीबुद्ध्यापूजयेत्तान्वसनाभरणादिभिः ॥ पायसान्नवरेणाऽपिगंधस्रक्कुसुमादिभिः ॥ १० ॥ पुराणदानेनैतेनभूदानस्यफलंलभेत् ॥ इहलोकेसुखीभूत्वाप्यंतेदेवीपुरंव्रजेत् ॥ ११ ॥ नित्यंयःशृणुयाद्भक्त्यादेवीभागवतंपरम् ॥ नतस्यदुर्लभंकिंचित्कदाचित्क्वचिदस्तिहि ॥१२॥ अपुत्रोलभतेपुत्रान्धनार्थीधनमाप्नुयात् ॥ विद्यार्थीप्राप्नुयाद्विद्यांकीर्तिमंडितभूतलः ॥ १३ ॥ वंध्यावाकाकवंध्यावामृतवंध्याचयांऽगना ॥ श्रवणादस्यतद्दोषान्निवर्तेतनसंशयः ॥ १४ ॥ यद्गेहेपुस्तकंचैतत्पूजितंयदितिष्ठति॥तद्गेहंनत्यजेन्नित्यंरमाचैवसरस्वती ॥ १५ ॥ नेक्षंतितत्रवेतालडाकिनीराक्षसादयः ॥ ज्वरितंतुनरंस्पृष्ट्वापठेदेतत्समाहितः ॥१६॥ मंडलान्नाशमाप्नोतिज्वरोदाहसमन्वितः ॥ शतावृत्त्याऽस्यपठनात्क्षयरोगोविनश्यति ॥ १७ ॥ प्रतिसंध्यंपठेद्यस्तुसंध्यांकृत्वासमाहितः ॥ एकैकमस्यचाध्यायंसनरोज्ञानवान्भवेत् ॥ ॥ १८ ॥ शकुनांश्चैववीक्षेतकार्याकार्येषुचैवहि ॥ तत्प्रकारःपुरस्तात्तुकथितोऽस्तिमयामुने ॥ १९ ॥ नवरात्रेपठेन्नित्यंशारदीयेऽभिभक्तितः ॥ तस्यांबिकातुसंतुष्टाददातीच्छाधिकंफलम् ॥ २० ॥ वैष्णवैश्चैवशैवैश्चरमोमाप्रीतयेसदा ॥ सौरैश्चगाणपत्यैश्चस्वेष्टशक्तेश्चतुष्टये ॥ २१ ॥

दानस्यफलमाह पुराणदानेनैतेनेति ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ काकवंध्यासकृत्प्रसववती ॥ तद्दोषाद्वंध्यत्वदोषात् ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ प्रतिसंध्यमिति ॥ संध्यात्रयेऽपिसंध्योपासनांकृत्वाश्रीगायत्र्याअग्रेस्तोत्ररूपेणतस्यैकैकमध्यायंपठेत्तेनज्ञानंमोक्षदायकंभवतीत्यर्थः ॥ १८ ॥ शकुनांश्चैवेति ॥ कार्याकार्यविषयेसंकटेप्राप्तेनवमस्कंधोक्तप्रकारेणशकुनानीक्षेत ॥ततःकार्यारंभंकुर्यादित्यर्थः ॥ इदंपद्मपुराणेशकुनपरीक्षायांचोक्तम् ॥ तद्वचनंचोपोद्घातेएवदर्शितम् ॥ १९ ॥ २० ॥ इदंचदेवीभागवतंपुराणंशैवैर्वैष्णवैर्गाणपत्यैःसौरैःशाक्तैर्वैदिकैःसर्वैश्चपठनीयमित्याह वैष्णवैरिति॥ स्वेष्टशक्तेश्चतुष्टयेइति ॥ स्वस्ययोइष्टोदेवोविष्णुर्वाशिवोवा[illegible]याशक्तिरूपातस्यास्तुष्टयेइत्यर्थः ॥ २१ ॥

नवरात्रचतुष्टयेआषाढाश्विनमाघचैत्रशुक्लपक्षनवरात्रचतुष्टयेवैदिकैरपिस्वेष्टदेवतागायत्रीप्रीतयेनिरंतरमस्यपाठःकर्तव्यइत्याह वैदिकैरिति ॥ २२ ॥ विरोधोनात्रेति ॥ अस्मिन्देवीभागवतेशैववैष्णवा
दीनांकेषांचिदपिविरोधोनास्तीत्यर्थः ॥ तत्रहेतुमाह शक्तियुक्तास्तीति ॥ नहिकस्यापिवैष्णवस्यशैवस्यगाणपत्यस्यसौरस्यवाउपासनाशक्तिरहिताऽस्ति किंतु शक्तिसहितैव ॥ राधाकृष्णलक्ष्मीना
रायणसीतारामपार्वतीपरमेश्वरोपासनासुसर्वत्रशक्तिसहितायाएवोपासनायाःसत्वात् ॥ तस्मात्तत्तच्छक्तिसंतोषार्थंसर्वैरपिवैष्णवादिभिरेतत्पुराणंपठितव्यमित्यर्थः ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥
ग्रंथसमाप्तौसूतोगायत्रीपदघटितंमंगलंकरोति सच्चिदानंदरूपांतामिति ॥ ह्रींमयींह्रींबीजवाच्याम् ॥ ह्रींब्रह्मेतिश्रुतेः ॥ २१ ॥ २८ ॥२९ ॥ ३० ॥ निर्जगामेति ॥ नैमिषारण्यक्षेत्रादन्यत्रगत
वानित्यर्थः ॥ ३१ ॥ श्रीमच्छैवकुलोत्पन्नोरंगनाथात्मजःसुधीः॥श्रीलक्ष्मीगर्भसंभूतोनीलकंठोभिधानतः ॥ १ ॥देवीभागवतयास्यव्याख्यानरहितस्यच ॥ व्याख्यांयःकृतवान्सम्यक्तिलकाख्यां
महत्तराम् ॥ २ ॥ द्वादशस्कंधएतस्याःसमाप्तोऽभूच्छुभार्थदः ॥ तेनतुष्यतुसादेवीपंचप्रकृतिरूपिणी ॥ ३ ॥ इतिश्रीशैवकुलोत्पन्नरंगनाथात्मजलक्ष्मीगर्भसंभवनीलकंठविरचितेदेवीभागवतव्याख्या

पठितव्यंप्रयत्नेननवरात्रचतुष्टये ॥ वैदिकैर्निजगायत्रीप्रीतयेनित्यशोमुने ॥ २२ ॥ पठितव्यंप्रयत्नेन विरोधोनात्रकस्यचित् ॥ उपासनातुसर्वेषांशक्तियुक्ता
ऽस्तिसर्वदा ॥२३॥ तच्छक्तेरेवतोषार्थंपठितव्यंसदाद्विजैः ॥ स्त्रीशूद्रोनपठेदेतत्कदापिचविमोहितः ॥२४॥ शृणुयाद्द्विजवक्त्रात्तुनित्यमेवेतिचस्थितिः॥किं
पुनर्बहुनोक्तेनसारंवक्ष्यामितत्त्वतः ॥२५॥ वेदसारमिदंपुण्यंपुराणंद्विजसत्तमाः ॥ वेदपाठसमंपाठेश्रवणेचतथैवहि ॥ २६ ॥ सच्चिदानंदरूपांतांगायत्रीप्र
तिपादिताम् ॥ नमामिह्रींमयींदेवींधियोयोनःप्रचोदयात् ॥२७॥ इतिसूतवचःश्रुत्वानैमिषीयास्तपोधनाः ॥ पूजयामासुरत्युच्चैःसूतंपौराणिकोत्तमम् ॥
॥ २८ ॥ प्रसन्नहृदयाःसर्वेदेवीपादांबुजार्चकाः ॥ निवृत्तिपरमांप्राप्ताःपुराणस्यप्रभावतः ॥ २९ ॥ चक्रुःपुनःसूतंक्षमाप्यचमुहुर्मुहुः ॥ संसारवारिधे
स्तातप्लवोऽस्माकंत्वमेवहि ॥ ३० ॥ इतिसमुनिवराणामग्रतःश्रावयित्वासकलनिगमगुह्यंदौर्गमेतत्पुराणम् ॥ नतमथमुनिसंघंवर्धयित्वाशिषांबाचरणक
मलभृंगोनिर्जगामाथसूतः ॥ ३१ ॥ इतिश्रीदेवीभागवतेमहापुराणेऽष्टादशसाहस्र्यांसंहितायांद्वादशस्कंधेचतुर्दशोऽध्यायः ॥ १४ ॥

रामषण्णंद (९६३) संख्यातैःपद्यैर्व्यासकृतैःशुभैः ॥ देवीभागवतस्यास्यद्वादशस्कंधईरितः ॥ १ ॥

नेतिलकाभिधेद्वादशस्कंधेचतुर्दशोऽध्यायः ॥ १४ ॥ ॥ समाप्तमेतत् ॥ उत्तुंगपीवरपयोधरभारनम्राद्रिन्द्रगोपशकलारुणदा[illegible] ॥कांतेंदुखंडशकलाभरणाभिरामादंतःपुरात्पुरिपोरपरंनवि
द्मः॥ १ ॥प्रत्यध्यायंमूलसंख्याटीकायांसमुदाहृता॥ अष्टादशसहस्रंतुसमग्रंमूलमीरितम्॥ १ ॥ पंचाशच्छ्लोकसहितशतपंचकसंयुता॥सासंख्याटिप्पण्याःस्कंधेप्रथमकेस्मृता ॥२॥ चतुस्त्रिंशच्छ्लोकयुत
शतत्रयमितास्मृता ॥ द्वितीयस्कंधमध्यस्थाटीकामंगलकारिणी॥ ३ ॥एकत्रिंशत्श्लोकयुताचैकादशशतात्मिका ॥ तृतीयस्कंधमध्याटिप्पणीमंगलप्रदा ॥ ४ ॥ पंचाशत्पद्यसंयुक्तशतसप्तकसंयु
ता[illegible]ध्यस्थाटिप्पणीसमुदाहृता ॥५॥पंचाशत्पद्यरहितसहस्रपरिसंमिता ॥पंचमस्कंधमध्यस्थाटिप्पणीसमुदाहृता ॥ ६ अशीतिपद्यसहितशतसप्तकसंमिता ॥ षष्ठेस्कंधेसमुदिताटिप्प
॥ ७ ॥ शतत्रयस[illegible]संमिता ॥ सप्तमस्कंधमध्यस्थाटिप्पणीतोषकारिणी ॥ ८ ॥ पंचत्रिंशत्पद्यषट्शतश्लोकसंख्यया ॥ अष्टमस्कंधमध्यस्थाटिप्पणीसमुदा
हृता ॥ [illegible] शतसप्तकसंयु[illegible] नवमस्कंधमध्यस्थ[illegible] ॥ [illegible]श्लोकाप[illegible]दशमस्कंधमध्यस्थाटिप्पणीसमुदाहृता ॥ ११ ॥

सप्ततिश्लोकसहितशतसप्तकसंमिता एकादशस्कंधगताटिप्पणीसमुदाहृता ॥ [illegible] सपादत्रिशतश्लोकयुक्सहस्रमितापरा ॥ द्वादशस्क
नरतोजातोमयूरेश्वरःश्रीशंभोर्वरदानतोयमलभच्छैवोपनामोत्तमम् ॥ सूनुस्तस्यशिवार्चकःसमभवच्छ्रीनीलकंठाभिधस्तत्सूनुःकविराजरा
इतियोनाम्नास्तिलक्ष्मीसुतोदेवीभागवताभिधोत्तमपुराणस्यस्फुटांटिप्पणीम् ॥ व्याख्याभीरहितस्यसोऽयमकृतश्रुत्यागमोद्ग्रंथितांसेयंश्
लिपराशरात्मजसरस्वतीसारसस्रवन्मधुसुधारसाकलनमोदमानांतर [illegible] ॥ कथंतवसरस्वतींशृणुयुरेतदस्तीवयत्तथापिभवतिस्पृहामतिम
प्रयुस्तथापिजगतःप्रसूर्भुवननायिकातोक्ष्यति ॥ नमातुरुदरोद्भवे[illegible]वाचिवापामरेसुतेतरतमादयानचविभेदबुद्धिःक्वचित् ॥ १७ ॥
दंतुयद्दूषणम् ॥ नमूर्खजनदूषणैःकिमपिहीयतेमामकंदिनांधशतनिंदयानहिदिनेशखेदोभवेत् ॥ १८ ॥ सह्याद्रिपर्वतवरामरदेशभेद
याादियंहिकुलदैवतमेकवीरा ॥ १९ ॥ तवापांगालोकादमृतझरलोकात्कतिपयेनलोकालोकानामधिपतयआसन्भगवति ॥ गुणंदोष
ति ॥ २० ॥ सर्वात्मनातवपदांबुरुहावलंबंमातःकदंबवनवासिनितेनितंबः ॥ हस्तद्वयेनविधृतोस्तिमयाधुनामांहित्वागमिष्यसितद
ताकरोतिकुतुकंखलुतस्यलोके ॥ अस्यांकृतौतुकुतुकंनतनोषिचेत्त्वंकोन्यस्तदाममकरिष्यतिमंदबुद्धेः ॥ २२ ॥ उत्तुंगपीवरपयो
स्वारविंदादंतःपुरात्पुररिपोरपरंनविद्मः ॥ २३ ॥ ॥ इतिश्रीशैवकुलोपन्नरंगनाथात्मजलक्ष्मीगर्भसंभवनीलकंठविरचितंदेवीभागव
द्वादशस्कधपर्यंतं प्रतिस्कंधांते पद्यरूपेणोक्ता या संख्या सा टीकाकारोक्तप्रत्यध्यायाद्यपद्यानुसारेणेतिबोध्यम् ॥ एवंचसमग्रा
एतत्संख्यायाद्वादशस्कंधांतोक्तेन "प्रत्यध्यायं मूलसंख्याटीकायांसमुदाहृता॥ अष्टादशसहस्रंतुसमग्रंमूलमीरितम्" इतिटीक
धे एकोनविंशत्यध्याये एकःश्लोकोऽधिकः,तृतीयस्कंधे षष्ठाध्यायेऽर्धन्यूनम्, अष्टमाध्यायेऽर्धमधिकम्, नवमाध्याये एकोन्यून
चविंशाध्याये त्रयःश्लोकाअधिकाः, पंचमस्कंधेएकविंशाध्यायेऽर्धमधिकम्, षष्ठस्कंधेएकत्रिंशाध्यायेऽर्धन्यूनम्, सप्तमस्
त्रिंशतितमाध्याये एकःश्लोकोऽधिकः, षट्त्रिंशदध्यायेऽर्धमधिकम्, चत्वारिंशदध्यायेऽर्धन्यूनम्, अष्टमस्कंधे चतुर्दशाध्याये
धिकम्,एकोनविंशाध्यायेऽर्धमधिकम्, सप्तत्रिंशाध्यायेऽर्धन्यूनम्, एकादशस्कंधेएकादशाध्यायेऽर्धमधिकम्, द्वादशस्कंधे
एकोऽधिकः श्लोकोस्तीति ॥ अत्रक्षेपकश्लोकानां गणना न कृतास्तीति ज्ञेयम् ॥

इदं श्रीमद्देवीभागवतपुस्तकं मुम्बय्याख्यराजधान्यां
खेमराजेन स्वकीये श्रीवेङ्कटेश्वरयन्त्राल
॥ रस[illegible]नागभूमिते (१८१६) शालिवाहन शकाब्दे॰ भाद्रपद

जाहिरात.

जातकालंकारभाषाटीका की० ।= जातकालंकारसटीक की० ।= जातकाभरण क
अष्टांगहृदय वाग्भटभाषाटीका अत्युत्तम वैद्यकग्रंथ सम्पूर्ण छपके तैयारहै की० रु. १
टुरत्नाकरद्वितीयभाग की०रु.३. बृहन्निघंटुरत्नाकर तृतीयभाग की० रु. ३. बृहन्निघंटुरत्नाकर
छपता है पथ्य. पथ्यभाषाटीका की. आ०१२. शार्ङ्गधर निदानसह भाषाटीका पं० दत्तराम चौबे
शसहित हिंदी भाषामेंनवीन छपके तैयार की. २।. रु. हंसराजनिदान भाषाटीका की. रु. १
चिकित्साक्रमकल्पवल्ली संस्कृतकाशिनाथकृत की. रु. २॥. माधवनिदान उत्तम भाषाटीका की. रु
आ. ८. चर्य्याचंद्रोदय भाषाटीका व्यंजन बनानेका ग्रंथ की० रु० २. यजुर्वेदसंहिता (वाजिसनेयी)
मोटे टैपमें शुद्धता पूर्वक उत्तम छपीहै. की० ३ रु० मंत्रसंहिता शुक्लयजुर्वेदी की० ६ आना. रुद्री
की० ४ आ० पितृसंहिता की० १॥ दीड आ० पारस्कराचार्य गृह्यसूत्र हरिहर भाष्य की०१ रु०८
विधि है प्रयोग और मंत्र सहित की०३रु० जन्मादिनपूजापद्धति की० २ रु० गोदानपद्धतिकी० १॥ आ०
स्वस्तिवाचन (पुण्याहवाचन) की० २ आ० उपाकर्मपद्धति (श्रावणीयजुर्वेदकी) की० १२ आ०दानचंद्रि

पुस्तक

खेमराज

"श्रीवेङ्क

दिकैरिति ॥ २२ ॥ विरोधोनात्रेति ॥ अस्मिन्देवीभागवतेशैववैष्णवा
सनाशक्तिरहिताऽस्ति किंतु शक्तिसहितैव ॥ राधाकृष्णलक्ष्मीना
भिरेतत्पुराणंपठितव्यमित्यर्थः ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥
८ ॥२९ ॥ ३० ॥ निर्जगामेति ॥ नैमिषारण्यक्षेत्रादन्यत्रगत
व्याख्यानरहितस्यच ॥ व्याख्यांयःकृतवान्सम्यक्तिलकाख्यां
थात्मजलक्ष्मीगर्भसंभवनीलकंठविरचितेदेवीभागवतव्याख्या

कस्यचित् ॥ उपासनातुसर्वेषांशक्तियुक्ता
णुयाद्द्विजवक्त्रात्तुनित्यमेवेतिचस्थितिः॥किं
वहि ॥ २६ ॥ सच्चिदानंदरूपांतांगायत्रीप्र
नयामासुरत्युच्चैःसूतंपौराणिकोत्तमम् ॥
तंक्षमाप्यचमुहुर्मुहुः ॥ संसारवारिधे
थमुनिसंघंवर्धयित्वाशिषांवाचरणक
अध्यायः ॥ १४ ॥
ः ॥ १ ॥

कलाभरणाभिरामादंतःपुरात्पुररिपोरपरंनवि
कंधेप्रथमकेस्मृता ॥२॥ चतुस्त्रिंशच्छ्लोकयुत
दा ॥ ४ ॥ पंचाशत्पद्यसंयुक्तशतसप्तकसंयु
शतसप्तकसंमिता ॥ षष्ठेस्कंधेसमुदिताटिप्प
या ॥ अष्टमस्कंधमध्यस्थाटिप्पणीसमुदा
मस्कंधमध्यस्थाटिप्पणीसमुदाहृता ॥ ११ ॥